

ПАВІННЫ ВЫЯВІЦЬ ДУШУ

Яўген САХУТА: "У кожным творы павінна існаваць душа, сугучная нацыянальным патрабаванням пэўнай нацыі ці народнасці. Таму кожны носьбіт беларушчыны, як і кожны майстра, павінен уносіць у агульную справу Бацькаўшчыны штосьці сваё, адмысловае, але агульнае па нацыянальным духу..."

5

СЁННЯШНІ "ІДЫЁТ" І НОВАЯ ЗОРКА

Літаратурна-мастацкая рэфлексія
Юліі АЛЕСЬНІНАЙ з нагоды
трагікамеды Лявона ВАШКО
"Секс па перапісцы..."

6—7

ЗЯЛЁНЫ ПЫРНІК ЗАБЫЦЦА

Лірычны маналог Мар'яна ДУКСЫ

8

ТЭАТР, ПАДОБНЫ НА ЖЫЦЦЁ

"Белая вежа-2001". Хроніка
ўражанняў

10—11

СТАРОНКІ ЎСПАМІНАЎ

Максіма ЛУЖАНИНА

13—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на "ЛіМ" на чацвёрты квартал 2001 года. Падпіску можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўдуальнай падпіскі на адзін месяц — 750 рублёў. Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2000 рублёў.

Індыўдуальны індэкс — 63856.

Ведамасны індэкс — 63857.

Масты

Горад, які па праве лічыцца вялікім альбо мае прэтэнзіі на веліч, мусіць стаяць на вялікай рацэ альбо на беразе мора. Звычайна так яно і ёсць. Выключэнні рэдкія. Мінск — якраз і ёсць такі "выключны" горад. Крыху дзіўна, што сталіцаю "краіны тысячы азёраў", мноства рэк і рачулак стаў па сутнасці бязводны ў параўнанні з іншымі горадамі. А вось рэгіянальныя цэнтры стаяць на прыстойных рэках — Полацк і Віцебск на Дзвіне, Гародня на Немане, Магілёў на Дняпры. Праўда, і ранейшыя нашыя сталіцы Наваградак і Вільня не могуць пахваліцца "вялікаю вадою". Мабыць, гэта асаблівасць беларускай палітычнай геаграфіі і нацыянальнага менталітэту. Увесь край у нізіне, а сталіцы (Наваградак, Вільня, Мінск, ды і Полацк) на пагорках.

Свіслач — далёка не Рыа-Грандэ, але таксама рака. А дзе рака, там і масты. Самы цэнтральны і адпаведна самы вядомы мост Мінска — на праспекце Скарыны. У архітэктурным сэнсе гэта паменшаная і ўвогуле не вельмі ўдалая копія Маскварэцкага моста, што ў расійскай сталіцы непадалёк ад Крамля. А чыгуначная аздоба нашага моста амаль дакладна паўтарае карункі Садовага моста праз Мойку, што ў Пецярбургу-Ленінградзе. Мост на вуліцы Багдановіча побач з Траецкім прадмесцем да часоў Максіма-кніжніка не мае ніякіх дачыненняў. Пабудаваны ў часе рэканструкцыі магістралі — транспартнага дублёра галоўнага праспекта горада. Адначасова з ягонай пабудоваю зніклі некалькі старых драўляных мастоў Багдановічавай пары.

Іншыя мінскія масты не занатаваны ў спісе сталічных адметнасцяў. Але яны — частка вобраза ракі і горада. Свіслач ад моста да моста, як вялікая кніга з ненадта ўцямным тэкстам, падзеленым для зручнасці чытача на асобныя фрагменты-аповесці. Дзесьці рака штучна пашыраная і апранутая ў камень, дзесьці захавалася ў сваіх спрадвечных берагах. Недзе вакол яе шмат разоў змяніўся краявід, а дзесьці захавалася некранутым. Кажуць, немагчыма двойчы ўвайсці ў адну і тую ж раку — але шлях праз мост заўжды адзін і той жа. Рака заўжды новая. Масты — нязменныя.

П. В.
Фота М. ПРУПАСА

Пачатак новага тысячагоддзя жорстка выпрабуе чалавецтва. Мілагучнае і таёмнае слова міленіум, якое застракацела на старонках друку колькі часу назад, аказалася злавесным і трагічным. Учора, 11 кастрычніка, споўнілася месяц з дня жahlівейшай за драйзераўскую амерыканскай трагедыі, калі пад руінамі пратараненых вежаў гандлёвага цэнтра ў Нью-Йорку былі пахаваны не толькі тысячы невінаватых ахвяр, але і ілюзія бяспекі і абароненасці самой чалавечай цывілізацыі. За чатыры дні да гэтай горкай даты ЗША пачалі акцыю помсты ў Афганістане. Што прынясе яна? Дапаможа знішчыць асяродак міжнароднага тэрарызму ці перарасце ў вялікую вайну, у якую будуць уцягнуты многія краіны свету? Гэта хвалюе ўсіх насельнікаў Зямлі. Заставацца безуважнымі сузіральнікамі не выпадае. Усе мы робімся ўдзельнікамі агульначалавечай драмы...

А ў Беларусі на гэтым тыдні прызначаны новы прэм'ер-міністр. Ім стаў, як і чакалася, чалавек з каманды Прэзідэнта Генадзь Навіцкі, які за апошнія гады паспеў пабыць на розных участках дзяржаўна-кіруючай вертыкалі. Прэм'ер-міністр — новы, а задачы і праблемы, якія давядзецца яму вырашаць, — старыя, усё тыя ж: рынку, інвестыцый, АПК, сацыяльнай абароненасці людзей... Тым не менш, — добрай дарогі, Генадзь Васільевіч! Паспехай вам!

НЕВЫБРАННЕ ТЫДНЯ

У штаб-кватэры ААН адбыліся выбары пяці новых непастаянных членаў Савета Бяспекі на перыяд 2002—2003 гадоў. На адно месца ад групы ўсходнеўрапейскіх краін прэтэндавалі Беларусь і Балгарыя. У выніку тайнага галасавання гэтае месца заняла Балгарыя. Нас зноў, як і мінулы раз, не выбралі. Тайнае галасаванне ёсць тайнае галасаванне, аднак жа — крыўдна нека...

СЯМЁРКА ТЫДНЯ

У адпаведнасці з рашэннем Нацыянальнага банка, з 1 студзеня 2002 года ліцэнзіі на прыцягненне ва ўклады сродкаў фізічных асоб атрымаюць толькі тыя банкі, уласны капітал якіх — не меншы за 10 мільёнаў еўра. Такіх банкаў у Беларусі па стане на 1 верасня сёлетняга года — усяго 7. Нават пагаджаючыся з тым, што краіна наша не надта вялікая, усё ж такая колькасць больш-менш багатых банкаў — надзвычай мізэрная. А гэта значыць, што мы хоць і еўрапейцы, але пакуль што — бедныя-бедныя...

РАШЭННЕ ТЫДНЯ

Нарэшце, здаецца, будзе вырашана праблема Курапатаў. У выніку перамоў прадстаўнікоў грамадскіх аб'яднанняў і ўлад, у якіх прымаю ўдзел і міністр транспарту і камунікацый Міхаіл Баравы, прадугледжана, што археолагі неадкладна правядуць дадатковыя даследаванні на той частцы тэрыторыі, па якой павінен прайсці новы ўседаклад кальцавой дарогі. Калі ніякіх захаванняў не будзе выяўлена, дык будаўніцтва дарогі працягнецца. У дадатак міністр паведаміў, што дарожнікі плануюць зрабіць пры ўездзе ў Курапаты ўпарадкаваную аўтастанку, падземныя пераходы, а ў месцах, дзе дарога будзе прымыкаць да маркуемага месцазнаходжання магіл, — спецыяльныя падпорныя сценкі. "Гэтае месца трэба прывесці ў належны парадак", — заявіў міністр. Даюно б гэтак!

ДЗЕЦІ ТЫДНЯ

Летась у Беларусі паявілася на свет 17442 пазашлюбныя дзіцяці. Гэта амаль на тысячу больш, чым летась. Лічбы ўжо самі па сабе горкія. А яшчэ гарэйшыя яны робяцца, калі дадаць, што 690 дзетак нарадзіліся дзеці, гэта значыць, непаўналетнія мамы. Больш за тое, 86 дзетак паявіліся на свет у мам, якіх не споўнілася і пяціццаці гадоў, а 282 — у 16-гадовых мацярок. Балюча ўсё гэта каментавець. Адно застаецца: цяжка ўздыхнуць...

СЕМІНАРЫЯ ТЫДНЯ

Па ініцыятыве кіраўніка каталіцкай царквы ў Беларусі Казіміра Свёнтка ў Пінску адкрыта вышэйшая духоўная семінарыя. Святочнае набажэнства з гэтай нагоды ў Пінскім кафедральным касцёле правёў сам кардынал. Дарчы, да вайны ў Пінску была каталіцкая духоўная семінарыя, зачыненая пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР. Яе ў свой час скончыў і сам Казімір Свёнтак. А цяпер ён стаў рэктарам нанова адкрытай духоўнай навучальнай установы. Адкрыццё семінарыі паслужыць добрай справай — забеспячэнню каталіцкіх парафіяў Беларусі святарамі "свайей гадоўлі", а не запрошанымі здалёк і зблізку чужаземцамі.

ВЯРТАННЕ ТЫДНЯ

У Мінск вярнуўся славетны колісь "Аэрафлот". Ён, вядома, і дагэтуль прысутнічаў, паслугамі гэтай адзінай за савецкім часам аэрафірмы жыхары Беларусі карысталіся і раней, але цяпер у Мінску з'явілася яго афіцыйнае прадстаўніцтва. Гэта пазначыла новы ўзровень супрацоўніцтва "Аэрафлота" і "Белавіі". Асноўная мэта гэтага супрацоўніцтва — прадастаўленне новых паслуг пасажырам з выкарыстаннем магчымасцяў "Аэрафлота" для палётаў з Мінска па Расіі і ў трэція краіны з наладжаннем зручных і непрацяглых стыковок у Маскве. Парадземся за саміх сябе?

АЦЭТЫЛЕН ТЫДНЯ

Астанкінская тэлевежа пасля пажару ўсё яшчэ "латаецца". У прыватнасці, на ёй выконваецца вялікі аб'ём зварачных работ. Газаваршчыкам патрэбны ацэтылен. Гэтую сыравіну для газавай зваркі масквічы знайшлі ў вёсцы Тэльмы пад Брэстам. Умельцы тутэйшай фірмы "Аўтаген" вырабляюць ці не лепшы ў Еўропе ацэтылен. Прынамсі, астанкінскія газаваршчыкі на вышыні высока ацанілі якасць беларускай сыравіны, вестка аб чым дакацілася, вядома ж, і да пастаўшчыкоў. Як кажучы, дробязь, а — прыемна чуць.

"КАМЕРТОН" ТЫДНЯ

Буйнейшы ў Беларусі вытворца электронных гадзіннікаў Пінскі завод "Камертон" наладзіў выпуск прадукцыі новага пакалення. Новыя гадзіннікі створаны на прынцыпова новай тэхналагічнай базе, маюць палепшаныя спажывецкія характарыстыкі і павышаную функцыянальную магчымасць. Гэта, у прыватнасці, аўтаматычны ўлік высокаснага года, павялічаны індыхатар з двухрадковым адлюстраваннем інфармацыі, аўтаматычны пераход на летні і зімовы час і інш. Аналагаў гэтых пінскіх гадзіннікаў няма нідзе ў краінах СНД. Карацей кажучы, малайцы пінчукі!

Народ застаецца з паэтам

Напрыканцы верасня на Беларусі адбылася падзея, якая стала б прыкметнай у культурным жыцці любой краіны, — народны паэт адзначаў свой юбілей. Нілу Сымонавічу Гілевічу — паэту, навукоўцу, фалькларысту, грамадскаму дзеячу — 30 верасня гэтага года споўнілася 70 гадоў.

Але святкаванне адбылося не ў адной з вялікіх тэатральных ці канцэртных залаў, якіх у нашай сталіцы хоць не багата, але ёсць. Не асвятліла ўрачыстасць Беларускае тэлебачанне і радыё. Дарэмна было б шукаць згадкі пра юбілей народнага паэта ў інфармацыйных перадачах БТ.

Затое не прамаўчаў беларускі народ, тысячы чытачоў, прыхільнікаў творчасці паэта. Вечарыну юбіляру ўзялося арганізоўваць Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, ініцыятарам стварэння якога быў Ніл Гілевіч, ягоны ж першы старшыня. Памяшканне для імпрэзы прадставіў Чырвоны касцёл на плошчы Незалежнасці, настацель якога, ксёндз Уладзіслаў Завальнюк, з'яўляецца сябрам рады ТБМ.

Як і трэба было чакаць, невялікая тэатральная зала касцёла задоўга да пачатку вечарыны была 4 кастрычніка перапоўненая, а жадаючыя патрапіць на імпрэзу ішлі і ішлі. Айцец Уладзіслаў прапанаваў нечаканае выйсце — перайсці ў касцельную залу, дзе адпраўляюцца набажэнствы. Менавіта там і адбылася ўрачыстасць. Слова паэзіі, якая абуджае дух народа, падымалася пад купал храма. Але і гэтай — сапраўды вялікай — залы аказалася недастаткова, каб змясціць усіх, хто хацеў павіншаваць свайго паэта. Вечарыну вяла намеснік старшыні ТБМ Людміла Дзіцэвіч. Паток віншаванняў здаваўся бясконцым. Беларускі прысьярыўся віншаванні ад намесцяля касцёла айца Уладзіслава Завальнюка, старшыні

Таварыства беларускай мовы Алега Трусава, ад раённых суполак ТБМ, ад акадэміка Радзіма Гарэцкага, ад Саюза беларускіх пісьменнікаў, які прадстаўлялі намеснікі старшыні Навум Гальпяровіч і Віктар Праўдзін. Прагучалі цёплыя словы на адрас віноўніка ўрачыстасці з вуснаў галоўнага рэдактара часопіса "Полымя" Сяргея Законнікава, галоўнага рэдактара часопіса "Маладосць" Генрыха Далідовіча, галоўнага рэдактара газеты "Літаратура і мастацтва" Алесь Пільмянкова, мастацкага кіраўніка Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра "Зьніч" Галіны Дзягілевай. Віншавалі юбіляра мастакі Мікола Купава і Алесь Марачкін, якія прадстаўлялі суполку "Пагоня". Усіх здзівіла прамова прадстаўніка пасольства Злучаных Штатаў Амерыкі ў Беларусі, прамоўленая па-беларуску. Нацыянальная бібліятэка, батанічны

сад, Федэрацыя прафсаюзаў — штка пералічыць усе арганізацыі, што выказалі словы ўдзячнасці і захаплення паэту. Прагучалі спевы і музыка ў выкананні хору пры Чырвоным касцёле, гурта "Ліцвіны", паэта і барда Эдуарда Акуліна.

З-за такога наплыву віншавальнікаў Нілу Сымонавічу давялося скараціць уласнае выступленне, і, нягледзячы на пратэсты публікі, якая, склалася ўражанне, магла б слухаць яго паэзію да раніцы, прачытаў толькі чатыры вершы.

Імпрэза ў Чырвоным касцёле засведчыла, што беларускі народ, як і кожны народ свету, мае свайго нацыянальнага паэта, якога любіць і шануе. І для гэтага не патрэбны ні падказкі літаратурных крытыкаў, ні "раскручванне" праз "мас-медыя", ні распраджэнні "зверху".

Н. К.

Фота А. КАЛЯДЫ

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Адбылося пасяджэнне секцыі мастацкага перакладу і літаратурных узаемасувязей, дзе разглядаліся і распрацоўваліся планы дзейнасці секцыі на наступны год. Як падкрэсліў намеснік старшыні СБП Навум Гальпяровіч, секцыя робіць вялікую справу, але трэба далей актывізаваць і пашыраць пераклад твораў беларускіх аўтараў на іншыя мовы, а таксама пераклад на беларускую мову пісьменнікаў замежжа. Асабліва ўвагу варта надаць перакладу нашых твораў на рускую мову, бо менавіта праз рускую мову замежны чытач можа іншы раз пазнаёміцца з набыткамі беларускай літаратуры, з новымі іменамі. Пажадана часцей праводзіць "Круглыя сталы",

семінары перакладчыкаў, сустрэчы з мэтай захавання і ўмацавання сувязей паміж літаратурамі розных краін, аднаўлення згубленых кантактаў. Трывалы ўзаемастанкі паміж літаратурамі — адна з галоўных задач Саюза пісьменнікаў. Прафесар Іван Чарота адзначаў, што адно з самых галоўных пытанняў сёння — гэта пытанне крытыкі перакладу, і тут неабходна працаваць уцесным кантакце з секцыяй крытыкі і перыядычнымі выданнямі. Мы паступова набываем кваліфікаваных крытыкаў і перакладчыкаў, але яны, на жаль, не заўсёды трапляюць у арбіту нашага супрацоўніцтва. Секцыя вырашыла арганізацыйнае пытанне: на пасяду старшыні секцыі

мастацкага перакладу большасцю галасоў абраны Іван Чарота.

Юбілею народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча была прысвечана літаратурная сустрэча, што адбылася ў ПТВ № 133 г. Мінска. Пра жыццё і творчасць славетнага майстра распавялі загадчыца навукова-метадычнага аддзела Рэспубліканскай навукова-педагагічнай бібліятэкі Людміла Несцяровіч, метадыст Таццяна Сяргеева, літкансультант СБП Ірына Качаткова і іншыя. Прагучалі песні на словы Н. Гілевіча ў выкананні самадзейных артыстаў і навучэнцаў ПТВ.

М. Р.

Выканаўца... "на галаву вышэйшы"

Госцем сталічнага Дома журналіста быў у мінулыя пятніцу вядомы і папулярны чалавек — Эдуард Зарыцкі. Рознабаковы творца, ён мае шырокае прызнанне як кампазітар-песеннік, а сярод знаёмых ды сяброў трымае славу былога "кавэзнішчыка", дабрадушнага і пры гэтым вострага на язык. Ён аказаўся і дасціпным вядучым свайго невялікага музычнага выступлення, і сам сабе канцэртмайстрам.

Ведаючы, што ў канферэнц-зале Дома журналіста, апроч "залатых пераў" ды "шпіёнскіх" дыктафонаў, ніякіх інструментаў не будзе, Эдуард Зарыцкі прыхапіў з сабой акардэон. Не фартэпіяна, канечне, ды ўсё ж — клавіятура. Пэўна, падчас шматлікіх творчых ван-

дроўкаў ён пасябраваў і з гэтым, нязвыклым для яго, інструментам. І пад уласны акомпанемент нагадаў шэраг песень з рэпертуару Яраслава Еўдакімава, Надзеі Мікуліч, Таццяны Арлоўскай, Якава Навуменкі: "Так прыйшла да нас Перамога", "Я вярнуся", "Лёс — як віно на палыне", "Начныя кастры", "Лісток календара", "Развітальная гастроля", "Не хадзі, казачка", "Твае вочы — азёры"...

Лішне казаць, што Эдуард Зарыцкі ўмее наладзіць творчы кантакт, і таму плённа супрацоўнічаў і супрацоўнічае з многімі нашымі паэтамі. Нямаю песень напісаў і ў садружнасці з Рыгорам Сакалоўскім — дарчы, першым намеснікам старшыні Беларускага саюза журналістаў,

старшыней Мінскай журналісцкай арганізацыі. Адна з новых "Беларуская дарога" — прагучала ў той вечар як сапраўдная прэм'ера: поруч былі кампазітар-выканаўца і яго сааўтар Рыгор Сакалоўскі.

Міжіншым, пра выканаўцаў. Адно са свежых песень Эдуарда Зарыцкага — "Чорныя вейкі" — запісаў Філіп Кіркораў. Пагадзіцеся, у нечым сенсацыйны факт. А што ж кампазітар? З вышыні свайго досведу выбітнага росту аглядзеўшы аўдыторыю сарамяжліва-вясёлым позіркам, ён заўважыў: "У мяне ўпершыню быў выканаўца на галаву вышэйшы..."

С. ВЕТКА

Дзесяць год здабыткаў і падзей

**27 верасня 2001 года
Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя
Ф. Скарыны ўрачыста
адзначыў свой
10-гадовы юбілей.**

На вечарыне, якая ладзілася ў Доме дружбы, прысутнічала шмат гасцей, сярод якіх былі намеснік міністра адукацыі Алег Слука, намеснік міністра культуры Валеры Гедройц, паслы і прадстаўнікі пасольстваў з 10 краін свету, прадстаўнікі амаль што ўсіх гуманітарных інстытутаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, паэты, мастакі, выкладчыкі ВУНУ, прадстаўнікі Каталіцкага касцёла Праваслаўнай царквы, іншых канфесій і рэлігій, кіраўнікі дзяржаўных устаноў і грамадскіх арганізацый, з якімі супрацоўнічае

Цэнтр. Такую колькасць людзей зала ледзь змагла змясціць. Сцэну ўпрыгожваў малюнак мастака Уладзіміра Стальмашонка. На ім быў намаляваны малады вясель Скарына і было напісана "Віншую, сынку, з тваім 10-годдзем".

Урачыстае пачалося з высокай духоўнай ноты — нацыянальна-рэлігійнага гімна "Магутны Божа".

Шмат добрых і цёлых слоў было сказана ў адрас супрацоўнікаў Цэнтра. Але ўсе яны не змаглі цалкам адлюстраваць важнасці для нашай краіны той працы, якую праводзіць Цэнтр. Жадаючых выступіць было столькі, што вечарына зацягнулася і дырэктар Любоў Уладыкоўская-Каналлянік вымушана была папрасіць тых, хто не паспеў сказаць свайго прывітальнага слова, выказацца пазней.

Пасля афіцыйнай часткі перад гасцямі выступілі фальклорны ансамбль "Тутэйшая шляхта", які сваімі прыгожымі спевамі надаў вечарыне яшчэ больш святочную атмасферу, якая была надзвычай узнёслай, вечарына прайшла амаль па-сямейнаму, так што нават і не адчувалася, што на ёй прысутнічае вялікая колькасць людзей — усе былі аднадумныя ў сваіх выказваннях.

Будзем спадзявацца, што Скарынаўскі цэнтр у далейшай дзейнасці не знізіць таго высокага ўзроўню навуковай працы і асветніцкай дзейнасці, а будзе выходзіць у новыя сферы працы ў галіне беларусазнаўства, і дзяржава ў рэшце рэшт прызнае за ім права быць навуковым інстытутам.

Генек ДАМБРОЎСКИ

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

У кожным вырабе — душа

"Вечна зялёнае дрэва рамёстваў" — так называецца выстава самабытных работ народных твораў, якая працуе ў Лідскім гісторыка-мастацкім музеі. У экспазіцыі — рукотворныя цуды з гліны, лазы і саломкі. Захапленне наведвальнікаў выклікаюць керамічныя вырабы майстроў з вёскі Малейкаўшчына і рабочага пасёлка Дзітва. Добрым мастацкім густам вызначаюцца рэчы з саломкі, прадстаўленыя сябрамі Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Святланай Паллаўскай, Таццянай Ларыёнавай, Наталляй Емяльянчык. А Мікалай Тарас здзіўляе рознага кшталту кошыкамі, сплеценымі з карэння.

Ушанавала Селішча паэта

Карэліцкая вёска Селішча, у якой 170 гадоў таму нарадзіўся Вінцэзь Каратынскі, урачыста адзначыла юбілей сьляннага земляка. Для помніка-каменя, на якім уладкавана мемарыяльная дошка, прайшла літаратурна-музычная вечарына. Гучалі вершы беларускага і польскага паэта, шмат было сказана ўнёслых слоў пра яго жыццёвы і творчы шлях.

Ліда на старых малюнках

Якім быў горад Ліда ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя? Уявіць гэта можна, гартуючы кнігу "Ліда на старых малюнках, паштоўках, фотаздымках". Пры дапамозе грамадскай падрыхтавалі выданне мясцовых краязнаўцаў Леанід Лаўрэш і Уладзімір Круцікаў. У кнізе выкарыстаны творы Язэпа Драздовіча, Напалеона Орды, Міхала Куляша. Варта шкадавання невысокая якасць паліграфічнага выканання згаданай кнігі.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Слова пра Мазыр

Многія звесткі пра Мазыр прысвяцілі свае радкі Мазыру, маляўнічаму гораду на Прыпяці. Тутэйшы літаратар В. Андрэеўскі з дапамогай культуротнікаў сабраў лепшыя вершы ў зборнік "Ты, Мазыр, — мой Парнас". У кніжку ўвайшлі творы М. Чарота, П. Броўкі, П. Панчанкі, Р. Барадудзіна, А. Зарэцкага, У. Дубоўкі, В. Віткі, Р. Няхая, У. Верамейчыка. Выданне, аформленае мастаком П. Захаравым, стала добрым падарункам аматарам паэзіі, настаўнікам і студэнтам.

Лялькі любяць класіку

Абласны тэатр лялек прымаў удзел у міжнародным тэатральным фестывалі, што праходзіў у Брэсце. За спектакль "Карлік Нос" гомельскі калектыў атрымаў дыплом "За творчы пошук у засваенні класічнай драматургіі", а актрыса Тамара Гарачова была ўзнагароджана прызам глядацкіх сімпатый.

Пасля двухтыднёвых гастрольяў у Мінску тэатр адкрыў новы сезон у Гомельскім цэнтры "Юнацтва".

Пасяджэнне краязнаўцаў

Сябры гомельскага краязнаўчага таварыства — супрацоўнікі абласнога музея, навукоўцы, выкладчыкі — даўно і плённа займаюцца вывучэннем гісторыі роднага горада. Апошняе пасяджэнне таварыства было прысвечана гарадской геральдыцы.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

БРЭСТШЧЫНА...

Падушавалі зробленае

Шостага кастрычніка літаратары Брэстчыны правялі справядзачна-выбарны сход. Сакратар абласнога аддзялення СП Алесь Каско зазначыў, што апошнія чатыры гады сталіся досыць плённымі і ў творчасці, і ў прапагандзе беларускага мастацкага слова. Пабачылі свет тры дзесяткі новых кніг (у дзяржаўных выдавецтвах і мясцовых). У тым ліку сямю выданнямі палічылася серыя "Берасцейскае вогнішча". Літаратары — частыя госці ў школах, вучэльнях, ВУНУ, бібліятэках, на прадпрыемствах. Паказальна, што ў гэты дзень асобных ўдзельнікі сходу паспелі выступіць перад студэнтамі і выкладчыкамі Брэсцкага дзяржуніверсітэта... Гаворка на сходзе ішла і пра мерапрыемствы, прысвечаныя памяці такіх выдатных майстроў слова, як Міхась Рудкоўскі, Васіль Праскураў, пра штогадовыя Калесніцаўскія чытанні. Усімі прысутнымі была гарача падтрымана ідэя звярнуцца ў аблвыканкам дзеля ўстанавлення абласных літаратурных прэміяў і галіне паэзіі, прозы і публіцыстыкі.

На жаль, справядзачны перыяд пазначаны не толькі здабыткамі, але і стратамі. Літаратары суполкі назаўсёды развіталіся са сваімі сябрамі Алесем Бібікім і Анатолям Станкевічам. І сябры літаратурнага аб'яднання і яго актыўныя ўдзельнікі ўшанавалі памяць Івана Сычыка і Кастуся Турко.

20 год таму ў аддзяленне ўваходзіла 7 чалавек, зараз — два дзесяткі твораў. Але суполка не толькі расце, але і маладзее. Сход рэкамендаваў для ўступлення ў саюз паэтку з Бярозы Валяціну Осіпаву і празаіка з Брэста, студэнта дзяржуніверсітэта Сяргея Грышкевіча.

У сваіх ўступленнях літаратары Ніна Мацяш, Зінаіда Дудзюк, Андрэй Мазыко не абыйшлі і без крытычных заўваг. Яны гаварылі пра недахопы ў прапагандзе творчасці менавіта мясцовых літаратараў, пра адсутнасць свайго грашовага рахунку. Але ў цэлым работа аддзялення і яго сакратара ацэнена станоўча. Сакратаром арганізацыі зноў абраны Алесь Каско.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

МАГІЛЕЎШЧЫНА...

Дзікунства

Інакш і не назавеш учынкі невядомых вандалаў. У Крычаве ў час святкавання дня горада хтосьці спаліў дуб, які меў амаль 300-гадовы ўзрост і з'яўляўся помнікам мясцовага значэння.

А з помніка Пятру Мсціслаўцу злодзеі збілі і сцягнулі літары, з якіх складаліся імя і прозвішча друкара. Супрацоўнікі Мсціслаўскага РАУС знайшлі толькі частку скрадзенага.

На палотнах — Мсціслаў

У абласным мастацкім музеі імя П. Масленнікава працуе выстава ўдзельнікаў шостага міжнароднага пленэру жывапісцаў, які праходзіў у Мсціславе. На палотнах — краявіды старога горада.

Алесь ПЯТРОВІЧ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Сімвал горада ў стылі барока

Галоўны сённяшні сімвал старога Віцебска — ратуша на працягу чатырох стагоддзяў неаднойчы перабудоўвалася. Зараз архітэктары вырашылі вярнуць ратушы рысы першалачатковага вобліку позняга барока. Кіруе праектам галоўны архітэктар горада Барыс Лядзнка. А побач з ратушай пачалося аднаўленне Уваскрасенскай царквы, таксама помніка архітэктуры позняга барока.

Святлана ГУК

Кастрычнік пачынаецца з музыкі

Па календары з году ў год вандруе напамін: "1 кастрычніка — Міжнародны дзень музыкі". Наша сталічная філармонія па-заўсёднаму адзначыла гэтае свята сімфанічным канцэртам. А ў залах Вялікага тэатра, што на Траецкай гары ў Мінску, і дзяржаўнага музычнага з нагоды панядзелка, традыцыйна выхаднога дня, сёлета 1 кастрычніка было ціха. Зрэшты, цішыня ў тэатры — з'ява умоўная. За кулісамі дзяржаўнага музычнага гучаў апафеоз рамонтных работ, а ў дырэктарскім кабінце

ішла гамонка з журналістамі напярэдадні адкрыцця новага сезона. Ну, а ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі зноў набыў актуальнасць лейтматыў дарогі.

Так, беларуская балетная труппа пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР Валяціна Елізар'ева адпраўце кастрычнік у Галандыі. Гастролі калектыву адкрыліся там спектаклем "Рамэо і Джульета" на музыку С. Пракоф'ева — асноўным творам у вандруным рэпертуары. На лістапад плануецца сустрэчы з

белгійскай публікай. Гэта значыць, што мінскім пахлоннікам Тэрпсіхоры давядзецца чакаць вяртання сваёй улюбленай музы да пачатку зімы.

Нацыянальны тэатр оперы Беларусі, які дома — да наступнага лета, прапануе ўвазе публікі разнастайную афішу. На ёй пазначаны, прынамсі, спектаклі з удзелам гасцей: салістка з Масквы І. Камароўскага выступіла ў "Чарадзейнай флейце" 4 кастрычніка, 18-га на сцэне — украінскі спявак І. Панамарэнка (спектакль "Набука").

Я.КАРЛІМА

Радзіма была раем

Так ужо заведзена ў жыцці, што спазнаеш чалавека па-сапраўднаму толькі пасля ягонай смерці. Асабліва, калі гэта смерць заўчасная. Галіна Русак, амерыканка і беларуска, мастачка, правадзейнай прафесар і дырэктарка вялікай мастацкай бібліятэкі Ратгерскага ўніверсітэта памерла год таму нечакана ад раку. Згарэўшы за лічаныя дні, яна пакінула пасля сябе дзвюх дачок, якія вельмі ашчадна адносяцца да спадчыны маці і мяркуюць выдаць яе альбом, шмат працаў, частка з якіх ёсць і на яе радзіме — Беларусі, і добрую памяць людзей, якім пашчасціла з ёю пазнаёміцца.

А згадваецца ўсё гэта з нагоды выставы і канферэнцыі, якую наладзілі ў Заслаўскім музей-запаведніку, каб ушанаваць памяць Галіны Русак. Пра мастачку распавядалі мастацтвазнаўцы Валяціна Трыгубовіч, Таццяна Гаранская, Віктар Шматаў, мастакі Віктар Маркавец, Юры Піскун, Валяціна Бартлава. Дарэчы, В. Маркавец напісаў партрэт мастачкі, спецыяльна для гэтай выставы падрыхтавала і невялікі габелен Г. Бартлава. А маленькая зала змясціла творы Галіны Русак, прадстаўленыя Заслаўскаму музею Нацыянальным мастацкім музеем, дзе яны захоўваюцца з 1992 г., калі былі падараны самой мастачкай пасля сваёй першай выставы ў Мінску, на радзіме, якую яна заўжды ўспрымала як рай. "Радзіма-Рай", так арганізатары назвалі і яе першую выставу пасля смерці.

Галіна нарадзілася ў Беларусі, на Наваградчыне. У 1949 г. прыехала ў Амерыку. Там яна вучылася, напачатку сямейнае шчасце з Васілём Русаком, там жывуць яе дзеці і ўнукі. Зрабілася бакалаўрам, а пасля магістрам гуманітарных навук, прафесарам, пабудавала ўніверсітэцкую мастацкую бібліятэку, дзе сабрала вялікае мноства беларускіх выданняў. Там яна напісала свае творы. Сорак год яна марыла вярнуцца ў рай — дзе

справдечнае сонца, квітнеюць валожкі і мальвы. А здолела — толькі праз сорак год амерыканскага жыцця. І тады кветкі "рая" расквітнелі на яе творах сярод беларускага арнаменту.

У творчасці яна ішла хуткімі крокамі. Яе працы выстаўляліся ў прэстыжнай нью-йоркскай галерэі "Соха". Пачала з традыцыйных пейзажаў, але ўжо ў 70-х яе творы набылі індывідуальны стыль. Яны зрабіліся вольнымі, трапяткімі, з іх ірвалася непрыхаваная эмацыянальнасць і бязмежная любоў. Але чым далей, тым больш Галіна (у 80-х) схіляецца да выразнасці геаметрычных формаў, з якіх складаецца любы традыцыйны ўзор. Праз лакальныя колеравыя плямы, дакладна абмежаваныя лініямі, яна імкнецца знайсці выразны сімвал прыроды. Не проста пейзажу, а міфалагічнага падтэксту, такога блізкага ёй як жанчыне. Тут Галіна Русак моцна даламагло знаёмства з мастацтвам паўночна-амерыканскіх індзейцаў. Здаецца, душа мастачкі вырвалася на волю. Чароўныя кветкі, сярод якіх нязменна згадваецца васількі ці рамонак, чырвонае сонца, гнуткая лінія вады... Стыль мастачкі немагчыма паўтарыць ці растлумачыць. Мала каму ўдаецца так нязмушана-шчыра сумясціць ста-

тычныя колеравыя плямы (а Галіна не баялася і чорнага колеру) з вірлівым жыццём ліній, агульнай пластыкай твора. У яе работах лёгка прачытаецца код беларускасці, сімволіка язычніцтва, знакі традыцыйнага арнаменту. Здаецца, яе творы нарадзіла містыка самой купальскай начы. Ну, а відочны дэкарывізм — гэта адзнака сучаснага амерыканскага мастацтва, уздзеянне якога таксама не абмінула Г. Русак. Чым далей, тым больш Галіна звяртаецца да арнаментыкі беларускіх тканых рэчаў, да традыцый слукіх паясоў, дзе майстрыхі паверх геаметрычнага традыцыйнага ўзору ткалі выявы птушак і кветак. На апошніх па часе карцінах лётаюць буслы, растуць шыпына і канюшына, васількі, званочки, ружы, мальвы, што ўплечены ў арнаментыкі. "Тры найважнейшыя фактары ўплываюць на змест майго мастацтва — прырода, жанчына як яе інтэрпрэтатар і рукотворны сімвал", — пісала Галіна Русак.

Усё ж ёй пашчасціла радзіму наведваць. Невялікага росту, танкая, але моцнага характару, яна заўжды шчыра і непрыхавана перажывала за Беларусь. Добра гаварыла на беларускай мове, карціны падпісвала "беларус", удзельнічала ў з'ездах беларусаў свету, збірала беларускія выданні ў амерыканскую бібліятэку, але не магла спакойна глядзець на звады сярод лідэраў беларускай апазіцыі. Бо на першае месца ставіла справу, адзіную для ўсіх. І сама давала прыклад такой справы.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

У рэдакцыю газеты "Літаратура і мастацтва"

Паважаны спадар рэдактар!
Дазвольце праз вашу газету выказаць шчырую падзяку ўсім, хто павіншаваў мяне з 70-годдзем.

Ніл ГІЛЕВІЧ

“Вечар”
у Маладзечне

З поспехам прайшло напрыканцы верасня адкрыццё новага сезона ў Мінскім абласным драматычным тэатры ў Маладзечне. Прэм'ерны спектакль “Вечар” два дні ішоў пры поўным аншлагу і быў надзвычай цёпла прыняты глядачом. Несумненна заслуга ў гэтым і аўтара, вядомага драматурга Аляксея Дударова, і рэжысёра, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Валерыя Мазынскага, і, зразумела, артыстаў Алены Рахмангулавай, Віктара Багушэвіча і Алега Чэчанева, якія, выконваючы ўзроставае ролі, надзіва хораша трымаліся на сцэне і вельмі шчыра, без ніякага фальшу, расказалі шчымліваю гісторыю пра няпросты лёс пажылых людзей, што на схіле сваёй жыццёвай дарогі знаходзяць у сабе сілы верыць і спадзявацца.

А таксама хацэць...
Віктар МІКАЛАЕЎ
На здымку: сцэна са спектакля “Вечар”
Фота А. КАСКІНА

Карцінная галерэя
— у бальніцы

Свята для людзей паважнага веку, што знайшлі свой прытулак у Старадзятлавіцкай бальніцы Гомельскага раёна (там створана медыка-сацыяльнае аддзяленне), зрабілі майстры мастацтва і літаратуры. Чатыры гады запар па ініцыятыве галоўнага ўрача А.Ефімовіча 1 кастрычніка, у міжнародны дзень пажылых людзей, прыязджаюць яны сюды, каб сагрэць гэтых хворых і адзінокіх дзядуль і бабуль сваёй цеплынёй і ўвагай. Адкрываючы нядаўнюю сустрэчу, слухна заўважыў галоўнаму: “Мы не адзінокія...” Так, мастакоў, пісьменнікаў, артыстаў сабралася тут шмат.

Загадчыца аддзела абслугоўвання цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Герцэна Наталля Малашэнка і дырэктар абласной галерэі мастацтваў Алег Ананьёў, што выступілі ў ролі вядучых, прадстаўлялі гасцей — мастака Станіслава Дзьяканова, з выставай твораў якога маглі пазнаёміцца ўсе жадаючыя, а таксама паслухаць раманы ў ягонім выкананні, акцёрка Гомельскага драмтэатра Аляксея Бычкова і Наталлю Задорыну, пісьменніка Васіля Ткачова, салістку абласной філармоніі Тамару Салегіну. Пра справы абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў гаварыў яго старшыня Анатоль Отчык. Ён паведаміў прыемную навіну: неўзабаве ў бальніцы будзе адкрыта карцінная галерэя, а пакуль для гэтага зроблены першы крок. Свае работы падаравалі бальніцы гомельскія мастакі Таццяна Отчык, Святлана Курашова, Пётр, Мікола ды Яўгенія Феі, Ігар Сямека, Дзмітры Папоў і іншыя. Адно са сваіх работ падараваў бальніцы і С.Дзьяканав. Самадзейны мастак Аляксандр Гурык спецыяльна для будучай галерэі зрабіў некалькі цікавых акварэляў.

На свяце выступілі загадчык аддзела сацыяльнай абароны Гомельскага райвыканкама А.Карчэўскі, старшыня савета ветэранаў раёна, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, палкоўнік запаса М.Рычкоў, намеснік галоўнага ўрача раённага тэрытарыяльнага медыцынскага аб'яднання Л.Ліцвіненка, супрацоўніца ўпраўлення сацыяльнай абароны насельніцтва аблвыканкама Т.Сайкова, намеснік старшыні раённага таварыства “Чырвоны крыж” А.Клімава Васіль БАРХАНАЎ

ПОШТА

Адкрыты ліст Нілу Гілевічу

Паважная рэдакцыя! Вельмі прашу, па магчымасці, надрукаваць адкрыты ліст Нілу Гілевічу, так як іншай магчымасці звярнуцца да паважнага паэта я не маю. Прашу прабачэння за клопаты.

З удзячнасцю Зоя Шклянкі.

Напрыканцы лета, гартуючы старонкі друку, спатыкнулася аб дату, што ўсхвалявала сэрца — Нілу Гілевічу 30 верасня споўніцца 70 год. Здаецца, не сустрэнеш сёння беларуса, які б не адчуваў духоўнай повязі з Нілам Сымонавічам. Таму ўзнікла вострае жаданне выказаць словы павагі, што даўно нашу ў сэрцы, выдатнаму паэту і мужнаму чалавеку.

Ды што такое восень для вясковага настаўніка? Пытанне рытарычнае...

Калі ў школе пачалі рыхтавацца да юбілею, сэрца зашчымела зноў — не паспела сказаць таго, што хацела і лічыла неабходным.

А пасля ўспомніла, як у сярэдзіне траўня, неўзабаве пасля майго дня нараджэння, патэлефанавала мая былая вучаніца, якая ў гэтым годзе атрымае дыплом псіхолога, і сказала мноства прыемных і цёплых слоў, большай паловы з якіх мая больш чым сціпная персана ніяк не заслугоўвае. Аднак на душы доўгі час было хораша. Успомніўшы, сказала сабе: “Трымай, настаўніца, урок! Лепей позна, чым ніколі.” Шаноўны Ніл Сымонавіч!

Я належу да таго пакалення філфакаўцаў, што мела гонар слухаць вашы лекцыі па беларускім фальклору ў сярэдзіне 70-х. Толькі на нашым курсе было 125 чалавек, а былі яшчэ і старэйшыя, і малодшыя. Многіх

ведала, з некаторымі падтрымліваю сувязі і сёння. Адзін з нешматлікіх філфакаўскіх хлопцаў стаў маім мужам, з ім дзелім цяжар і радасць беларушчыны. Можна, гэта і нясціпла, але вельмі б хацелася сказаць не толькі ад сябе, але ад імя ўсіх філфакаўцаў 70-х, ва ўсякім разе, я прашу ў іх гэтага права — сказаць, чым Вы былі для нас і што Вы для нас ёсць сёння.

Божа, якімі маладымі і захопленымі сабою мы былі! Колькі нястрыманай радасці было ў нашым гомане, і якой духоўнай моцай трэба было валодаць, каб прыкаваць нашы погляды да сябе! Вам, Ніл Сымонавіч, гэта ўдалося. З якім захапленнем мы пранікліся стыхійнай роднай песні! Якім бліскучым урокам народнай маралі гучалі для нас словы таго юнака, што клікаў на спатканне, абяцаючы:

Я твае ножанькі не замарожу,
Я твае ножанькі ў шапачку ўложу.

Якім адкрыццём для мяне загучала звыклая бабуліна песня (мая бабуля была надзвычай таленавітым чалавекам):

Ой, калядачкі, ужо у ліпнічку
Ой, рано

Ой, рано — рано ўжо ў ліпнічку

Дык гэта ж бабуліна песня! Вось ён, наш ліпнічак, вось бабульчына нястрыманая радасць — каляды прыйшлі. Яна спявала тое, што клалася на душу! Не было б Ваших урокаў, магчыма, ніколі б мне гэтага не зразумець, як не зразумець вартасці роднага слова, не адчуць цеснай повязі са сваім народам.

Менавіта такім, гарачым прапагандыстам і выдатным знаўцам народнай творчасці, Вы жывіце ў нашай памяці. Дзякуючы Вашым захопленым і разумным словам мы здолелі паглядзець на сябе па-іншаму, больш таго, мы скіравалі погляд у сябе. Вы сталі для нас

узорам служэння Бацькаўшчыне, Вы прымусілі нас адкрыць Амерыку ў звыклым і будзённым, Вы навучылі нас цаніць і разумець сваю спадчыну.

Сёння большасць нас ідзе Вашою дарогай, і на гэтай цяжкай дарозе Вы для нас — духоўны лідэр. Да Вашай думкі хочацца прыслухацца, Ваша слова хочацца чуць зноў і зноў, на яго хочацца адгукнуцца, хаця б у думках.

Нас многа, Ніл Сымонавіч, і мы вельмі ўдзячны Вам за мужнасць, сардэчны жар, за пачэсную працу ў імя будучыні.

Як хутка ляціць час! Як далёка наша маладосць. Мы сталыя людзі, але мы маем патрэбу ў духоўным апірышчы, і вельмі радасна ведаць, што яно ў нас ёсць, бо Вы, Ніл Сымонавіч, навучылі нас любіць свой народ такім, які ён ёсць, і быць з ім разам, як сказала Ганна Ахматава,

Там, где мой народ,

К несчастью, был.

Жывіце доўга, шаноўны Майстар! Мы рады быць Вашымі сучаснікамі і ўдвай рады адчуваць сябе Вашымі вучнямі.

Хочацца верыць, што Ваша творчая спадчына стане цудоўным урокам дабрыві, розуму, патрыятызму для нашых дзяцей, што ў іх сэрцах адгукнецца тое беларускае, што абудзілі Вы ў нашых сэрцах. Хочацца спадзявацца, што Ваша слова стане нашым агульным словам і пайднае дзяцей нашых у народ, які будзе пачуваць сябе годна і свабодна сярод іншых народаў свету.

Хочацца думаць, што беларусы не згубяць сваіх вытокаў і не забудзяць сваіх крыніц, сярод якіх бруіць чыстая крыніца Вашога слова, наш Пясняр.

Хіба ж не для гэтага мы працуем разам з Вамі?

ГАСЦЁЎНЯ

Граф — сябра ветэранаў

“Я не ўмею гаварыць. Але калі гавару, дык перажываю гэта”, — прызнаўся расхвалены гасць і прадоўжыў свой апавед на досыць гладкай рускай мове. “Бываюць жа такія цэласная, перакананія і шчодрыя натуры!” — міжволі здзівіўся, калі табе найчасцей выпадае сустракацца з “людзьмі настрою”, супярэчлівымі, непрадказальнымі творчымі асобамі. Здзівіўся — і задумаешся...

Грамадзянін Польшчы, уладальнік графскага тытула Міхал Сабадах прыехаў у Беларусь і завітаў на сустрэчу да мінскіх журналістаў. Маладжавы, таварыскі, абаяльны граф у свой час, аказалася, зведаў жах палітычных рэпрэсій. Пры канцы 40-х разам з бацькам, афіцэрам Войска Польшкага, і маці быў сасланы на Калыму: за сацыяльнае паходжанне. Мясцовым жыхарам, як ён памятае, пад пагрозай смерці забаранялася кантактаваць з лагернымі зняволенымі. І тут уразіла юнага Міхала дабрыва звычайных рускіх людзей, якія, рызыкуючы сабой, цішком падкармливалі яго — то бульбінкай, то кавалачкам хлеба, — уратаваўшы ад голаду, ад пагібелі.

Пасля 1958-га змог вярнуцца на радзіму. Неўзабаве яго фамільны маёнтак, што ва Вроцлаўскім ваяводстве, набыў вядомасць як адзіны ў Еўропе, на захад ад Буга, музей Савецкай Арміі, месца традыцыйных сустрэч ветэранаў другой сусветнай вайны — салдат, афіцэраў, генералаў як Войска Польшкага, так і чырвонаармейцаў.

Сядзіба графа зрабілася прытулкам, адхланнем для суайчыннікаў-ветэранаў, забытых урадам, — легендарных касцюкоўцаў, кавалераў баявых ордэнаў, генералаў. (Гэта выспа гасціннасці і для іх братоў па зброі “за-за Буга”). Штогод збіраюцца яны на вялізнай паляне ў атачэнні маляўнічага краявіду з квіцеючымі садам. Наладжваюць фестываль польскай ваеннай песні, але гучаць, сярод многіх, і “Касцюша”, і “Дзень Перамогі”. Да тысячы чалавек прымае пан Міхал!

З 36-ці пакояў сваёй сядзібы 12 ён абсталюваў пад гатэль з выгодамі, зрабіў невялічкі кафэ для падарожнікаў, адвёў месца і для кемпінга. Наведнікі музея маюць магчымасць патрымаць у руках гістарычныя экспанаты і нават сфатаграфавання ў вайсковай форме — але толькі, папярэджвае гаспадар, — не дзеля пародыі.

Міхал Сабадах клопоціцца і пра добраўпарадкаванне месцаў пахавання савецкіх байцоў. Але ці не самым прыкметным вынікам яго шанавання памяці пра воінаў другой сусветнай сталася ўратаванне помніка выдатнаму палкаводцу дзёво краін, маршалу К. Ракасоўскаму. Бронзавая скульптура была знята з пастамента і прызначалася для пераплаўкі. Але граф выкупіў яе і ўстанавіў у сваёй сядзібе. Цяпер гэта адзіны ў свеце помнік Ракасоўскаму. (Дарэчы, сын маршала, дазнаўшыся пра ўчынак М. Сабадах, напісаў яму з далёкага Растова-

на-Доне). Сёлета быў уратаваны ад пераплаўкі яшчэ адзін помнік — польскаму генералу, які ваяваў у Іспаніі, а ў 1948 г. быў расстраляны.

З кожным годам ветэранаў мінулай вайны ўсё менш. А плынь гасцей да пана Міхала павялічваецца. Прыязджаюць людзі маладзейшага пакалення, цікаўныя турысты (па суседніх землях, між іншым, раскідана каля паўсотні замкаў). Ён шмат падарожнічае і сам. Паглядзеўшы на цывілізаваны свет, з большай перакананасцю абараняе ўласнае “дзівацтва”: “Як можна, ваюючы з помнікамі, знішчаць гісторыю?! У Францыі, напрыклад, ёсць плошча герояў Сталінграда. У той жа краіне стаяць помнікі і Напалеону, і дэ Голю. І міністру паліцыі, чалавеку з кепскай славай, — Фушэ. Яго помнік таксама трэба захоўваць, трэба паказаць, каб наступныя пакаленні ведалі, як выглядае зло, калі раптам з’явіцца хтосьці новы ў падобным абліччы...”

Дзякуючы журналістам пра самавітага польскага калекцыянера даведаліся ў свеце. Да яго дайшлі карэспандэнты “Комсомольской правды”, “Московских новостей”, тэлевізійшчыкі з “Астанкіна”, іх украінскія калегі. У лобы час, калі, вядома, сам не вандруе, Міхал Сабадах будзе рады прыняць беларусаў. У яго вялікай хатняй бібліятэцы, дарэчы, ёсць і кнігі на беларускай мове. А яго вялікі дом заўсёды адкрыты для добрага.

С. БЕРАСЦЕНЬ

АНОНС

Аркестры ўсе да нас!

Ірці Нацыянальны фестываль эстрадных аркестраў пройдзе ў зале сталічнай філармоніі з 18 па 21 кастрычніка. Гэты парад музычных калектываў урачыста адкрыюць яго арганізатары — Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга. Адкрыюць выбітнай праграмай, якая сімвалізуе даніну павагі да самых яркіх з’яў сусветнай і нашай нацыянальнай музычнай спадчыны прамінулага ХХ стагоддзя. Назва праграмы — “У свеце музыкі” — “Бітлз” і “Песняры”. І калі “Сімфонія “Бітлз”, напісаная салістам аркестра, таленавітым музыкантам Уладзімірам Ткачэнкам, ужо вядома прыхільнікам жанру, дык створаная ім жа кампазіцыя паводле папулярнай класікі “Песняроў” будзе прэм’ерай.

Творчасць Дзяржаўнага канцэртнага — эталон, на які арыентуюцца сёння многія эстрадныя аркестры і ансамблі нашай краіны. Лепшыя з іх возьмуць удзел у фестывалі,

мэта якога — узнавіць грамадскую цікавасць да гэтага жанру, паспрыць мастацкаму развіццю, узабагаціць рэпертуару, удасканальваючы прафесійнае майстэрства калектываў з усіх абласцей Беларусі.

Традыцыйныя аглядзіны эстрадных аркестраў краіны яшчэ не пачаліся, а маэстра М. Фінберг плануе з іх удзелам ужо новую імпрэзу — джазавы фэст пад назвай “Нарач-2002”.

Н. К.

На здымку: заслужаны артыст Беларусі, аранжыроўшчык і кампазітар Уладзімір ТКАЧЭНКА.

Фота А. ПРУПАСА

Што б там ні было, а жыццё на Беларусі доўжыцца. І бабулькі ля майго пад'езда, як заўжды, ціха радуецца з нагоды своечасова атрыманай пенсіі; і суседзі па доме, як і заўжды, мотаюць зранку ад пражытага і выпітага ўчора; і па-ранейшаму хтосьці бесклапотна і ўежна бавіць час, а хтосьці заняты і ціха робіць справу; і хапае на гэтай зямлі беларусаў, але не менш — і тутэйшых. І купалаўскія словы, як і 70 з гака год таму, гучаць не менш балюча: "Мы павінны растаптаць, зніштожыць даўгавечную ману, якая вучыць, што мы не ёсць мы, што мы нейкае нешта, якое абы накарміў, як быдлё, дык і сыта будзе. Мы павінны душу народную выявіць у сваім "я", у сваёй самабытнасці і смела сягнуць па сваё неабдымнае права самім распараджацца сваім "я". Мікіты Зносакі, услаўляючы тутэйшасць і прыстасоўваючыся да ўсіх і ўсяго, без шкадаванняў заклалі тую душу за тры грошы. Упартыя ў сваёй непрагматычнасці Янкі Здольнікі толькі ў гэтай душы народнай ды самабытнасці і бачаць свой адзіны жыццядзейны скарб. Дзе тая душа-летуценніца? Не толькі ў слове, радку, учынку і думцы. У адмысловым гліняным збанку, які з любоўю зладзіў колісь непісьменны продак-ганчар, у непаўторным разьбярскім карунку ліштваў, у саламяным "павуку" пад столлю вясковай хаты, у арыгінальным кавальскім вырабе, у вуртвозным шчыраванні майстра выцінанкі... Ва ўсім гэтым — неабдымнае беларускае душа, якую ні прадаць, ні купіць. Пра душу, пра творца, пра Беларусь і размаўляем з Яўгенам САХУТАМ — доктарам мастацтвазнаўства, лаўрэатам Дзяржпрэміі, вядучым навуковым супрацоўнікам Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук, старшынёй Беларускага саюза майстроў народнай творчасці.

Павінны выявіць душу

— Яўген Міхайлавіч, якая з пералічаных пасадак бліжэй да вашай душы?

— Праца ў саюзе народных майстроў. Без ваганняў гэта сапраўды так, бо на хлеб зарабляю за кошт навуковай дзейнасці ў акадэміі, а ўвесь вольны час аддаю саюзу, які ў свой час зарганізаваў і ўзначаліў на грамадскіх пачатках. У 2002-ім адзначым першы круглы юбілей саюза — дзесяцігоддзе.

— Вы займаецеся творчасцю майстроў, якія і па сёння доўжаць традыцыі продкаў. Які сэнс закладваеце ў паняцце "народнае мастацтва"? Непадманнае, сапраўднае, дзе не кан'юнктура, не мастакоўскія салонныя амбіцыі, нават не творчае саперніцтва, а звычайнае жаданне не згубіць прагі да жыцця — застацца беларусам? Інакш кажучы, народнае мастацтва — не столькі гарадское, колькі вясковае?

— Народны — гэта сінонім паняцця "традыцыйны". Натуральна, што нацыянальныя традыцыі захаваліся перш за ўсё ў нашых вёсках. Можна запярэчыць, маўляў, пэўная частка вяскоўцаў за апошнія гады грунтоўна атабарылася ў гарадах. Таму неардыннасць сітуацыі ў тым, што менавіта горад зараз актыўна зацікавіўся традыцыйнай беларускай культурай і вяртае яе ў вёску. Але унікальнасць вольна ішчэ ўчым. У краінах Заходняй Еўропы самабытная культура была ледзь не цалкам знішчана з-за імклівага навукова-тэхнічнага прагрэсу. Беларусі пашчасціла (няма ліха без дабра!), мы паспелі зразумець каштоўнасць народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва да яго канчатковага заняпаду. Так што карані свайго дрэва не падсеклі — жыць яму і красаваць.

— Усё ж, даруйце за дыяганцкае пытанне, Саюз беларускіх мастакоў — не канкурэнт вашай арганізацыі?

— Ні ў якім разе! Дзве асобныя дзялянкі працы, дзве паралельныя плыні, і дзяліць нам няма чаго. Народнае дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва, дакладней, тое, што робіцца рукамі (ганчарства, ткацтва, вышыўка, разьбярства...) істотна адрозніваецца ад прафесійнага мастакоўскага дзейнасці. Народныя майстры, хоць і не пачаткоўцы, але не маюць спецыяльнай мастацкай адукацыі, а майстэрства сваё пераймаюць ад продкаў, працягваюць доўжыць традыцыі, уласцівыя пэўнай мясцовасці: вёсцы, раёну, вобласці. Па-другое, вырабляюць яны рэчы, якія колісь лічыліся утылітарнымі — прылады працы, побыту, адзенне. Але, ставячы практычныя задачы, народныя майстры мінуўшчыны, удасканальваючы тэхналогію сваёй працы, стваралі па сённяшніх мерках сапраўдныя цуды мастацтва. Ці можна зараз удасканаліць функцыянальную прыгажосць звычайнага, здавалася б, збанка з-пад малака? Яго шліфоўка ішла стагоддзямі! А мастацкім саветам быў рынак — не менш прынцыповы і патрабавальны. Задача сённяшніх народных майстроў захаваць, памножыць традыцыі бацькоў і дзядоў, вылучаючы на першае месца не утылітарнае, а духоўнае. І сёння вышываны ручнік, саламяная фігурка, цацка драўляная ці нейкія абрадавыя рэчы выконваюць часцей іншыя функцыі. Яны шчодрата дораць нам цэльнаму, прыгажосць, духоўнасць, пераконваюць, што беларускі народ — самабытны і непаўторны. На ўсведамленні і глыбокім шанаванні гэтага трымаецца любая нацыя. І цалкам згодны, што ўсе гэтыя рэчы, зробленыя рукамі, асветленыя павагай да продкаў і любоўю да спадкаемцаў, — працяг нашай неўміраючай душы. І заўжды ёсць усе падставы, як мроіў Купала, выявіць гэтую душу ў сваім "я", займаць урэшце права гаспадара, а не госьця ў роднай хаце.

— Штосьці, аднак, усё час не спрыяе...

— А час нікому і ніколі не спрыяў. І глабальнае зло заўжды існавала, ды і будзе існаваць, але ж няма скону і прыгажосці, духоўнасці, так бы мовіць, сусветнай Дабрыні, беларускі ўнёсак у якую заўжды быў важкім і адмысловым. Невыпадкова Запад зараз дзеля асабістага духоўнага аздараўлення жывіцца менавіта нацыянальным мастацтвам. Ніякая прамысловасць, ніякія сучасныя тэхналогіі і станкі не заменіць рэчы, зладжанай рукамі народнага майстра. У кожным творы павінна існаваць душа, сугучная нацыянальным патрабаванням пэўнай нацыі ці народнасці. Таму кожны носьбіт беларушчыны, як і кожны майстра, павінен уносіць у агульную справу Бацькаўшчыны штосьці сваё, адмысловае, але агульнае па нацыянальным духу. Так, не ўсё атрымліваецца, як нам хацелася б...

— І па прастай у сваёй банальнасці прычыне — дзяржаўныя інтарэсы няк не супадуць з нацыянальнымі.

— Так, мы раз'яднаныя. На "патрыётаў" і нацыяналістаў, на праваслаўных і "няверных", на сумленных і абыякавых... Амерыканцы — нацыя! Аб'яднаныя страшэнным горам, яны гуртуюцца зараз вакол свайго нацыянальнага сцяга. Вакол чаго аб'ядноўвацца нам, пацярпелым ад Чарнобылю, ад духоўнай і эканамічнай няшчымнасці? Паўтараю, нам — старажытнай нацыі з унікальнай культурай і шматвекавымі традыцыямі для выяўлення свайго "я" не хапае толькі дробязі — нацыянальнай ідэі на дзяржаўным узроўні.

— Як бы вы яе сфармулявалі?

— "Беларусь — для беларусаў!" Натуральна, маю тут на ўвазе грамадзянства, а не нацыянальнасць. Не менш свядомым носьбітам беларушчыны поруч з прадстаўніком этнічнай нацыі можа быць (ды і ёсць насамрэч!) і ўкраінец, і рускі, і татарын, і габрэі. І справа тут не толькі ў тым, каб кожны лаважаў гісторыю і культуру гэтай зямлі, каб не ганьбіў мову. Гэта, як кажуць, неабходны мінімум. Трэба яшчэ да ўсяго і сумленна, самаахвярна працаваць на адраджэнне і ўмацаванне таго, што мы называем беларушчынай, а ў любой прагрэсіўнай дэмакратычнай краіне — нацыянальнай самасвядомасцю. Напэўна, сярэд сённяшніх грамадзян Амерыкі — прадстаўнікі ледзь не ўсіх нацыянальнасцей свету. Але кожны лічыць сябе амерыканцам і гатовы адстойваць менавіта амерыканскія інтарэсы. Усё вельмі проста: грамадзянін стаіць гарой за дзяржаўнасць, якая гарантуе ягонае першаснае права пачуваць сябе чалавекам, карацця, адстойвае дзяржаву, а значыць — сябе.

— Дарэчы, нядаўна па тэлебачанні расійская палітычная дзяўчыца Хакамада, дыскутуючы наконт таго, што тэраты ў Амерыцы — барацьба жабракоў з багатымі, зазначыла не без падстаў, што жабрацтва будзе толькі ў тых краінах, урад якіх пляваць хацеў на чалавека, яго жыццё і лёс.

— Але гэта не падставы для таго, каб беларусы, склаўшы рукі, енчылі ды займаліся самадствам... Мы — не жабракі. За намі — вялікая культура і магутны дух продкаў.

— Вы, Яўген Міхайлавіч, — чалавек моцны? Вам не сумна, напрыклад, што восень на двары, а на носе — халодная зіма, з якой, ох, як не хутка выкараскаеся?

— Ды звычайны я чалавек. Мо крыху больш эмацыянальны, чым трэба. Але гэта хутчэй не мінус мой, а плюс. Жыццё наперад рухаюць неабыякавыя. І што б там ні было наўкола,

часу для суму проста не стае. Лепшыя лекі ад любых дэпрэсій — праца. Так што сумаваць не раю нікому — сабе даражэй. Вучыцца трэба ў беларускіх майстроў — разьбяроў, кавалёў, ганчароў... Уласнымі рукамі яны ствараюць сапраўдныя цуды, іншым разам проста не ўсведамляючы гэтага. Не прыгадаю лепшага прыкладу бескарыслівага служэння Дабрыні.

— Вельмі любіў у дзяцінстве беларускі дзіцячы фільм-казку "Горад майстроў". Для таго, каб не здымаць шапкі перад акупантамі-чужынцамі, гараджане іх проста не насілі і змагаліся за сваё да апошняга... Беларусь — краіна майстроў?

— Як і любая іншая краіна! У мільённы раз паўтару, любы народ жывіцца духам традыцыйнай культуры, носьбітамі якой з'яўляюцца ў тым ліку і народныя майстры... У канцы XIX стагоддзя — пачатку XX-га кожны мужчына павінен быў валодаць сякерай (не толькі баявой, але і цясларскай), а жанчына заўжды была заўзятай ткачыхай. Узаемазвязаныя паняцці: умелья рукі — чыстая душа, незаплямленае сумленне.

— Што ўмеце рабіць рукамі вы?

На свяце "Саламяныя дзівосы", чэрвень 2001 г.

— Выцінанку, цацку саламяную. Лецішча тут пабудоваў... Увогуле, мужчынскую жыццёвую праграму-мінімум даюць выканаў. Дрэва пасады (не адно, а сотні), замест сына дзве дачкі выхаваў. Шкада, што жывуць яны зараз не ў Беларусі, а ў Італіі. Што зробіш, калі ў сённяшняй нашай дзяржаве не змоглі яны самарэалізавацца ў поўную сілу...

— Крыху падрабязней. Яўген Міхайлавіч, пра дзейнасць Саюза майстроў.

— Пачынаць давяляюць практычна з нуля. Ні публікацый, ні кніг, ні музеяў па народным мастацтве ў Беларусі проста не было. У савецкі час нам даволі паспяхова даводзілі, што народнае мастацтва — не больш чым экзотыка, а не культура будучыні, без вывучэння якой працэс нацыянальнага самаўсведамлення проста немагчымы. Калі адшукваў яшчэ жывых састарэлых разьбяроў ці ганчароў, ледзь не ад кожнага чуў: "Мой сын не будзе гэтым займацца!" Маўляў, каму гэтыя забаўкі трэба. І вясковыя дзяўчаты-студэнткі, уладкаваўшыся ў гарадскія інтэрнаты, выкідалі тканяныя поцілкі, вышываныя ручнікі — саромеліся. Дзякаваць Богу, сітуацыя змянілася. Зараз прэстыжна ўсведамляць сябе часткай беларускай культуры... Саюз наш быў створаны ў цяжкі час. Савецкая імперыя распалася. Грошай не было ні капейкі. Але падтрымалі Саюз мастакоў, Міністэрства культуры, Беларускі фонд культуры. Неяк выбраліся, пачалі дзейнічаць, акрэслішы канкрэтныя задачы: гуртаванне народных майстроў, арганізацыя пераем-

насці традыцый, уключэнне народнага мастацтва ў сучасныя нацыянальна-культурныя працэсы. Зараз у нашым саюзе больш за 400 майстроў. На першым часе агітавалі будучых сяброў, зараз — адбіраем лепшых. Дапамагаем у арганізацыі школ, курсаў, выстаў. Работы хапае ўсім — і майстрам, і тым, хто толькі хінецца да нас, хоча засвоіць традыцыі народных рамёстваў. Сталася магчымым праводзіць рэспубліканскія святы па розных відах народнай творчасці: з 97-га па леташні год адбыліся конкурсы "Саламяны цуд", "Лазовыя карункі", "Дрэва жыцця" (разьбярства), "Ажурныя фантазіі" (выцінанка). Сёлета правялі святы кавалёў "Залатая падкова". Натуральна, супрацоўнічаем з Міністэрствам культуры.

— Дапамога дзейсная?

— Вельмі. Але ўсё роўна сродкаў не хапае. Міністэрства наша — таксама не з багатых. Трымаемся з большага на энтузіязме. У штаце саюза — тры супрацоўніцы на невялічкіх заробках, якія выплачваюцца за кошт сяброўскіх унёскаў. І сёлета кавальскае святы, праведзенае ў чэрвені, можа стаць апошнім,

бо з арганізацыямі, якія дапамагалі ладзіць конкурс, пакуль што не расплаціліся... Да месца тут успомніць, што саюз наш месціцца ў інтэрнаце Політэхнічнай акадэміі (дзякуй кіраўніцтву), памяшканні малая, лепшыя ўзоры народных вырабаў (а іх сотні) літаральна няма дзе захоўваць. Дарэчы, выставы ладзім штогод. Экспанаты на іх — унікальныя, у іншым месцы такога проста не пабачыш. Бліжэйшая выстава, да прыкладу, запланавана ў Гродне пры дапамозе мясцовага гісторыка-археалагічнага музея. Выстаўляліся нядаўна нашы майстры ў Віцебску, на Гомельшчыне... Дапамагае нам крыху Беларускае канфедэрацыя творчых саюзаў. Зрэдку дзяржава дае грошы на правядзенне разавых акцый. Але гэтага хранічна не хапае...

— Вы калісь рэдагавалі часопіс "Мастацтва". Творцы цяжка стаць чыноўнікам?

— Даруйце, ніколі я не быў чыноўнікам, бо заўжды займаўся жывой справай... Дарэчы, рэдактарскі вопыт аказаўся вельмі карысным. Маю на ўвазе вопыт зносін з творчымі людзьмі... Але найпершая мая справа — кіраўніцтва саюзам. Тут я адчуваю сябе патрэбным і найбольш карысным. Паверце, вельмі важна для кожнага ўсведамляць сваю патрэбнасць, мець магчымасць для максімальнай самарэалізацыі. Ішоў да гэтага 30 год. Спадзяюся, што ўсё гэта недарэмна, бо таксама шчырую на ніве адраджэння беларускай душы...

Гутарыў Яўген РАГІН

Гэтая кніжка, што прыйшла з вёскі Бандары Свідзельскага раёна, вельмі ўзрадавала, бо яна унікальная ў сваім родзе: пад адной вокладкай сабраны вершы не проста трох аўтараў, а творы, як было сказана ў лісьце, што суправаджаў яе, "сям'і Самойлаў". А што гэта за сям'я, можна даведацца з уступнага артыкула, напісанага старшынёй праўлення Гродзенскага абласнога аддзялення Беларускага фонду культуры прафесарам С. Габрусевічам. Вытокі Самойлаў — колішні хутар Крушнікі, на якім у 1927 годзе нарадзілася Фаіна Самойла. Сям'я была нацыянальна свядомай. Родная сястра бацькі Ф. Самойлы стала маці вядомага беларускага паэта Міхася Васілька. Хутар часта наведваў Макар Краўцоў, аўтар знакамітага гімна "Мы выйдзем шчыльнымі радамі". Вершамі Ф. Самойлы, якая доўгі час настаўнічала, друкавалася ў часопісах "Работніца і сялянка", "Вясёлка", і адкрываюцца старонкі "сямейнай паэзіі". Ф. Самойла прызнаецца:

*То не вершы, о не!
Гэта дзёнік душы,
Што расла між забытай глушы.
То не вершы, о не!
Гэта бунт паўцыца,
Што змагаецца з брудам жыцця.*

У яе творах сапраўды шмат ад перажытага, згадваюцца рэаліі, канкрэтыка якіх відавочная. Ф. Самойла прысвячае асобныя вершы блізім людзям, вяртаецца ў гады маленства, што прайшло на родным хутары. Нярэдка прытрымліваецца фальклорных матываў: "Ці то бор урачыста шуміць // У вясновае ранне? // Ці то пер'е жарптушкі дрыжыць // На мурожным кургане? // Ці то лебедзь махае крылом // Над азёрнай вадою? // Ці то конь іскры б'е капытом, // Шыю ўзняўшы дугою?" ("Вясельнае")

Дачка Фаіны Ігнатаўны Галіна нарадзілася ў 1960 годзе ў вёсцы Бандары. Скончыла філфак Гродзенскага педагогічнага інстытута імя Янкі Купалы. З некаторымі яе вершамі знаёмы сталыя чытачы "ЛіМа", а яшчэ творы Г. Самойлы змяшчаліся ў раённым друку, у часопісах "Беларусь", "Работніца і сялянка". Замілаванне родным краем у Г. Самойлы выліваецца ў працуня радкі, у якіх гучыць любасць да ўсёй Беларусі:

*Над Белай Руссю белыя аблокі
І белы бусел кружыць угары.
І белы дзень глядзіць
у дом праз вокны,
І белым зарывам ясна гарыць.*

Аднак любоў гэтая з гаркавым прысмакам:
*На Белай Русі чорныя зямлянкі.
Акоп, як вусень чорны, ля ракі.
І ў чорным маці выйшла на світанку,
На чорны помнік панясла вянікі.*

А завяршэнне верша аптымістычнае:
*Хай будзе белым сон на Русі Белай.
І белымі вясніны і вясні.
Вам белых поспехаў і мараў белых,
І белых дум і дзёў, землякі!*

У Г. Самойлы напаткоўваеш удалыя вобразы, як гэты, што перадае надыход раніца: "Лес расчэсвае сонца світалінае // Вострым грэбнем сніх вяршынь". А яе паэтычны свет — гэта імкненне да таго недасягальнага, што знаходзіцца на мяжы рэальнага і магчымага. Як у вершы "Алень":

*Пахлуць чаромхаю вочы,
Светлымі стаўшы, як дні.
Дробна капыты стукочуць
Не ў стальной глыбіні.*

*Як ні напружваю вочы,
Бачу адзін толькі цень.
Што паказанна не хочаш,
Мой хутканогі алень?*

*Ён непакорны і смелы.
Як мне яго прыручыць?
Жменіў траву абраслаў?
Ласкаю слоў уначы?*

Піша вершы і брат Галіны Валянцін Самойла, таксама выпускнік Гродзенскага педінстытута, толькі матэматычнага факультэта. Яго творами і завяршаецца гэтая кніжка, што яшчэ раз засведчыла, наколькі багатая на таленты наша зямля.

Міхась ГЕНЬКА

КРЫТЫКА

Грунтоўна-важкая, ды ўабгонкі ступае Час. Ад яго нікуды не збяжыш, не свахаешся — як правіла, тут жа дагоніць, возьме ўкрадзе за шкірку, бы пракудлівае кацянё, паверне да сябе, пратне ацверажальна-жорстка-несуцешным празэрэннем ды літаральна тычне тварам ва ўсе тыя праблемы, ад якіх так думалася ўцячы. Уцячы... Уцячы ў сваё "заўтра" ці ў сваё "ўчора", збегчы, у тым ліку і ад адзіноты — духоўнае або фізічнае, а то і разам ад абедзвюх, ды і ці мала ад чаго яшчэ... — Уцячы, такім чынам, ад сябе: ад сябе ў тым свеце і па-за ім, ад сябе знешняга, якім ведаюць цябе іншыя, але найперш — ад сябе ўнутранага, па-фрэйдаўска "падсвадомага"; або — ад свету, які не твой...
І вось, адчуўшы ўсю ілюзійнасць

нікамі" ў падобных стасунках, як бачна, не ўзнае. Да таго ж, аматары гэтых знаёмстваў абавязкова сутыкаюцца з "эфектам замоўчвання": альбо самі не жадаюць інфармаваць пра свае "праблемы" і негатывныя бакі ўласнае асобы, або, так бы мовіць, аб'екты іхняе сімпатыі — іх, а ў выніку паўстае "эфект арэолу" (сацыяльна-псіхалагічны эфект, калі ствараецца вобраз партнёра, якому далёка да рэальнага).

Натуральна, новыя жыццёвыя факты не засталіся па-за ўвагаю не адно саміх супрацоўнікаў СМІ, адвакатаў, псіхолагаў, але і пісьменнікаў — актуальнасць тэматыкі вымагае новых твораў. Згаданая вышэй п'еса Лявона Вашко, напісаная ў 1998 годзе, — не першы зварот да яе. Так, скажам, ужо даволі папулярны на сённяшні дзень, таксама яшчэ малады (узростава) празаік надзвычай

асобных, на нашу думку, недахопаў, якія ўсё ж не сапсавалі найлепшага ўражання. А таму хочацца адзначыць як знаходкі, так і, мабыць, пралікі. Інсцэніроўка разлічана на камернае выкананне ў невялікай зале, а значыць, не абыходзіцца без некаторых тэхнічных няўвязак, што глядацкай аўдыторыі ў асноўным, здаецца, засталіся не заўважаныя, а калі й так, то былі паглынутыя агульным захапленнем напрыканцы дзеі. Згодна з нашым меркаваннем, у сцэнічным варыянце дарэмна выкінуты вобраз маці. Але пра яе згадвае герой у сваіх рэпліках. Гэты вобраз нясе ў п'есе досыць важкую псіхалагічную нагрукку, а таксама мае сваеасаблівае значэнне ў стварэнні камічна-драматычнага эфекту на пачатку п'есы. Філасофская падаснова твора, думаецца, таксама паслабляецца з

Юлія АЛЕСЬНИНА

Экспрэс-ачышчэнне, або Сённяшні "Ідыёт" і новая Зорка

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКАЯ РЭФЛЕКСІЯ З НАГОДЫ ТРАГІКАМЕДЫІ ЛЯВОНА ВАШКО "СЕКС ПА ПЕРАПІСЦЫ" І ЯЕ СЦЭНІЧНАГА ЎВАСАБЛЕННЯ МІНСКІМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРАМ

мажлівасці тых уцёкаў (паколькі Час у сваім няўмольным Сёння ўсё роўна нагоніць і верне да "рэчаіснабыту"), мы, фактычна насуперак, у пэўным самасумневе не давяраючы ўласным трансэндэнтным ведам і прадчуванням, кідаемся знайсці сябе ў "сёння", спрабуем жыць па ягоных "законах". А ў выніку?.. І што ж то за такія законы, што не даюць быць самім сабою, кіравацца ва ўласнай праўдзе-штодзённасці тым, да чаго імкнецца, чаго прагне, па выразе Ігната Абдзіраловіча, "родная сонечным косам душа" твая; і ці ж насамрэч праўду яны ёсць тымі скрыжальмі, што правдывзначаюць на дадзены час усё?! Ці так адно звонку, гэтак бачыцца?..

Амаль законам нашага "цывілізаванага", НТР-ачнага і нават ужо інфарматызацыйнага "сёння" сталася тое, што чалавеку, асабліва маладому (ці яшчэ маладому), бадай недасягальным зрабілася мець, здавалася б, самае элементарнае і неабходнае ў жыцці — сваю ўласную, так званую нармальную, сям'ю і, па выразе галоўнага героя п'есы Лявона Вашко "Секс па перапісцы" Святаслава Мазалы, "размнажацца ў чалавечы, а не ў такіх умовах". Дык і выходзіць, што, з аднаго боку, цывілізацыя набывае нечуваны росквіт і сусветны, па большым рахунку, характар, з іншага ж — непазбежнае сусветнае паскарэнне часовай хуткалётнасці і тэмпу жыцця, якое яна з сабою нясе, ды згуба індывідууму-асобы пры відавочнай уяўнасці абвешчаных яе правоў і свабод раптам ставяць нас перад амаль невырашальнымі пакулі што зтыка-псіхалагічнымі праблемамі, можна сказаць, глабальнага маштабу. Развіццё масавай інтэлектуальнай свядомасці проста не паспявае за гэткай імпульснай сучаснасцю, і ў выніку — цяжкасць паразумення паміж асобнымі індывідамі, іх далёка адлеглая рознаўзроўненасць... Здавалася б, тут і павінны прыдацца-памагчы новаўзніклым з пашырэннем і паскарэннем інфарматызацыйна-тэхнагенных працэсаў паслугі, у прыватнасці магчымасць камунікатыўных і эротыка-інтымных зносін праз інфармацыйныя (змязчэнне адпаведных аб'яў, пэўных звестак у СМІ і інш.) і інфармацыйна-тэхнічныя сродкі. Аднак, відаць, праз вышэйзгаданыя прычыны ствараецца адваротная сітуацыя: як зазвычай, той, хто выпадкова "клянуў" на зманліваю абяцанку, паверыўшы ў верагоднасць пазбавіцца падобным (заўважым, доволі лёгкім у пэўным разуменні) чынам сваіх праблем, рана ці позна, так ці інакш ачуваецца ашукана-ачмураным або нават апынаецца і ля разбітага карыта знячоўку (няхай хоць бы адно ў чаканнях сваіх, што яшчэ ў зусім нягоршых варунках). Інтымныя зносіны ўжо не толькі па перапісцы або па тэлефоне, але і праз камп'ютэрную сетку справакавалі развод, як сцвярджае ў сваёй нататцы "Кібер-секс — здрада ці гульня?" В.Тарасевіч, зусім не ў адной сям'і, тым не менш сапраўднае, трывалае блізкасці, за мізэрным выключэннем, паміж "саўдзель-

плённай творчасці Андрэя Федарэнкі ў 1993 годзе надрукаваў свой фарс у чатырох карцінах "Жаніх па перапісцы", а таленавіты нарысіст Адам Выгодскі (Вячаслаў Зайцаў) у сваім невялікім гумарыстычным зборнічку "Смалявіцкі вінегрэт" (1997) мае байку "Секс па тэлефоне". Аднак пераклічка назваў і агульная тэматыка, на шчасце, не абумовіла як змештавае, так і жанравае падабенства твораў, якія напоўніць адметныя і самастойныя ды, што асабліва прыемна, кожны варты свайго прачытання. Агульную тэму аўтары выявілі ў розных ракурсах і знайшлі ўласнае мастацкае вырашэнне праблемы: напрыклад, у Федарэнкі, прынамсі, "ахвярным" бокам збольшага выступаюць жанчыны, у Вашко і Выгодскага — мужчына, хоць, зразумела, у пэўным сэнсе "ахвярамі" з'яўляюцца абодва бакі, што і паказана ў адзначаных творах — у кожным па-свойму. Творы А. Федарэнкі і А. Выгодскага патрабуюць асобнага разгляду і не з'яўляюцца прадметам нашага рэфлектыўнага міні-даследавання, а вось трагікамедыя "Секс па перапісцы" Лявона Вашко, лаўрэата прэміі Сашы Варламава ў межах мастацкае акцыі "Супервобраз XXI ст.: гук, колер, форма" (2000 г.) за вышывобразнасць прозы, якая і змусіла нас засяродзіцца, прытым яшчэ і з прычыны існавання, ужо як два гады, сцэнічнага варыянта — адметна-творчага яе ўвасаблення Мінскім абласным драматычным, што ў Маладзечне, пад мастацкім кіраўніцтвам Мікалая Мацкевіча. Да таго ж, напярэдадні новага года ў Мінску адбыліся другія за год (першыя — у красавіку т.г.) гастролі названага тэатра, падчас якіх здзейсніўся паказ і гэтага спектакля, а таксама выйшаў з друку "Маленькі сшытак Лявона Вашко", дзе змешчаны тэкст-арыгінал п'есы, — і мы можам супаставіць дзве версіі аднаго твора — а гэта і сапраўды менавіта дзве версіі (неабходна заўважыць, што маюцца яшчэ тры варыянты, адзін з якіх таксама ажыццэўлены на сцэне: у красавіку мінулага года адбылася прэм'ера спектакля "Любоў па перапісцы", пастаўленага Віцебскім акадэмічным тэатрам імя Якуба Коласа па гэтым жа творы (рэжысёр-пастаноўшчык — Валеры Ласоўскі).

Лістападаўскі паказ спектакля ў Мінску (18.XI), які прайшоў з безумоўным аншлагам у Доме культуры МТЗ, віталі 770 глядачоў. І трэба сказаць, гэта было выключнае экспрэс-ачышчэнне, або знакаміты катарсіс, які праявіўся тут у найчысцейшай меры. Самая важная, на наш погляд, у гэтым плане вартасць пастаноўкі, што творчаму калектыву ўдалося стварыць мастацкую дзею, якая на працягу свайго доўжання ў часе закрнула самыя розныя і глыбокія душэўна-пачуццёвыя струны ва ўспрымальніцкім перажыванні нават нечаканай звалючы-пераходу ад лёгка-непасрэднага смеху да шчымыліва-затоенай, крэху як бы разгубленай, спагады. У цэлым выдатны па сваёй рэжысуры і дужа прыязна прыняты публікай, спектакль не пазбаўлены, аднак, і

яго знікненнем: хоць бы нават і з адсутнасцю фрагмента эпизоду з маці (тэкст у кнізе), калі тая кажа: "Кампот даварыцца — што яму будзе? І сліва не ўцячэ ў боршч... А дні бягуць <...>", на што Святаслаў лёгка і ў той жа час сам сабе (маці выходзіць з пакоя), як бы ў "замаруджаным" роздуме, нібы тое адно цяпер змеціў: "А і праўда: дні бягуць, слівіны спеюць, кампот варыцца..." У гэтых словах чуюцца і камізм, і адмысловае філасофія. Увогуле, матыў "кампоту" для саракагадовага сыночка, што сустракаецца ў друкаванай версіі неаднойчы, фактычна навязліва паўтараецца, ды лінія паказу праяваў гіпер-афект з матчынага боку ці не ёсць намёкам як на адну з верагодных псіхалагічных прычын нешанцункаў героя ў асабіста-быццёвай сферы?.. Падаўся крыху зацягнутым зачын дзеяння, але ўдалося — знаходка з пішучай машынкай і перанос эпизоду з варажбой на пісьмы (лічылка) у пачатак. Дарэчы, па-майстэрску зроблены адбор дзіцячых лічылак з тых, што маюцца ў асноўным тэксце. Варта адзначыць, да ладу прыменены прыём суднасеннасці з мясцовымі рэаліямі: героі прызначаюць спатканні не толькі на плошчы Якуба Коласа, як у друкаваным варыянце, але і ля кінатэатра "Кастрычнік" (напр., у сцэне з Наталі, да ажыццяўлення вобраза якой надта спраўна і творча падышла актрыса Амілія Ларыёнава), што глядацкай аўдыторыі ўспрынялося надзвычай прыхільна — па ўсёй верагоднасці, спрацаваў эфект "пазнавання" ўжо вядома-блізкага (аднак у адрозненне ад "пазнавання" арыстоцэлеўскага, што абазначае пераход ад няведання да ведаў, гэта пазнаванне ўжо вядомага і спалучанае з ім пачуццё псіхалагічнага здавальнення), які амаль заўсёды вітаецца глядачом (і чытачом таксама, толькі, на наш погляд, крыху ў меншай ступені, больш усюсна). Але не зусім апраўдана залішня акцэнтаўка на ролі Таццяны Сакалоўскай (у самавіта-запраўскім — па-свойму бліскучым!) — выкананні Алены Рахмангулавай), асабліва ў эпизодзе з "дзядзем лысым", які нібыта пісаў ліст. Вобраз Таццяны, у першай палове сцэнічных прыгодаў, відаць, неправамоцна зняпаку выступіў раўналежным галоўнаму герою і нават "перабраў" адведзеныя, здавалася б, яму межы й ледзь не пачынае, "іграць першую скрыпку" ва ўсёй дзеі. Дый у адным месцы герані было дазволена брыдкаслоўе, без якога, так сказаць, спакойна можна было б і абысціся, як і без іншых скасаваных тут (і, уяўляецца, правільна!) "далікатных" момантаў, на якія доволі не бедны друкаваны варыянт і месцамі, як выглядае, нават пакутуе на пэўную "зацыкленасць" на іх (розныя "джынджыкі" і усё з імі звязанае ў такой "прыспушчанай", але і не без сваеасаблівае прыстойнасці падачы), што само па сабе эстэтычна зніжае мастацка-жанравую канву твора. Хоць увасоблены, у дадзеным выпадку, вобраз як быццам вельмі прайдзівы і якраз абумоўлівае выкарыстанне ў мове герані гэтых аргатызмаў — лаянкавых

Беларускія яўрэі і свет

выразаў, надзвычай набліжае да рэальнасці, чаго зусім нядаўна яшчэ патрабавалі каноны нашага мастацтва і ўсё ж не "прывычалі" падобных словаўжыванняў. У такой сітуацыі не след забывацца, што мастацтва, па сутнасці сваёй, патрабуе пэўнае эстэтычнае ідэалізацыі (і гэтае вынікае зусім не з канонаў так званых сацрэалізму) і мае сваю лёдзе улоўную мяжу, па-за якую проста знікае. Дзякуй Богу, у спектаклі таго не адбылося, бо далейшыя падзеі на сцэне цалкам пераклучылі ўвагу глядачоў і кірунак іх эстэтычных адчуванняў: з камічна-трагедычнага і нават дзе-нідзе вульгарнага агульнага рэцэпцыя неўзабаве перайшла ў сферу трагедычна-псіхалагічную — і вось заінтрыгаваны і раптам збіты з панталыку глядач, падпалы ўжо спачувальніцка-абуральным матывам, пачуццю глыбокае нягоды з канчатковым выражэннем, з душэўным знібеннем і спагадаю і рашуча-адчайнай няміранасцю сочыць за апошнімі мізансцэнамі і зноў абуджаецца тою магчымай ілюзіяй-надзеяю, якая гучыць у заключным шчыльным рамансе на словы маладой беларускай паэты Ірыны Хадарэнкі (Шумскай); Ірыны, дарэчы, таксама ў нядаўняе пераднавагоддзе прынялі ў сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў) "Я стану тою зоркаю..."

*Я стану тою зоркаю,
што ўспыхае раптоўна
і фальш атрута горкаю
знішчае паслядоўна.
Ці мо калючка ружаю,
што зацвітае ў багні
і ўпарта з сілай мужнаю
свабоды вечно прагне.
Альбо слязою прарыстаю,
што поўніцца адчаем
і за журбой імлістаю
жыцця не прыкмячае...*

*Я маю здольнасць гэткую:
змяняць сваё аблічча.
Адкрытая ў таемная,
душа кагосьці кліча.*

Верш надзіва дыхтоўна ўпісаўся ў настраёвасць выпушчанага на тэатральныя вышыкі твора, а пакладзены на музыку нашым вядомым кампазітарам Алегам Залётневым і ў чароўна-мілагучным выкананні артысткі Ірыны Камышавай (яна ж — у вызначальнай у наданні шчыліва-трагічнага эфекту ролі Марысі Кулачок), стаўся даволі добраю канцоўкаю і немалым, унёскам у агульны поспех пастаноўкі. Увогуле, эмацыянальнае напружанне не пакідала зацікаўлена-ўдзячную грамаду (у асноўным гэта моладзь) на працягу ўсяе трагікамедыі, разрадка якому настала адно са сканчэннем спектакля. І хоць, на першы погляд, глядацкая сімпатыя, па задуме, відаць, павінна была б дастацца ролі Таццяны (але, урэшце, гэта спрэчна), Святаслаў Мазоль усё ж больш прыкаваў позірк і больш займеў (вядома, Аляксандр Пашкевіч у ягонай ролі) апладысменты, якія чуліся нават часам паміж дзеяннем, ды нехта з дзецюкоў падчас чарговага з'яўлення галоўнага героя і ягоных дзеянняў на сцэне, мабыць, не стрымаўшыся, здзіўлена-захапленча выкрыкнуў: "Ой, які лок!" (і гэта, трэба сказаць, не без сімпатыі да героя — адчулася, што нягледзячы на падобныя суперсучасныя ацэнкі, публіка яго палюбіла). Поспеху значна паспрыяла і вялікая самаадданая, прафесійная (нават і ў беларускім маўленні, акрамя аднаго-адзінага выпадку, калі выканаўца сказаў "прабачце мяне" замест "прабачце мне", — а гэта ёмкае дасягненне сярод нашых тэатраў!) ігра акцёраў, якія настолькі праўдзіва выявілі сваіх герояў, што пасля ўжо, так сказаць, за кулісамі, пры нашым знаёмстве і далейшай агульнай размове яны здаваліся нязвычайна-нечаканымі і менш рэальнымі, чымсь увасобленымі імі персанажы. Аляксандр Пашкевіч, скажам, напраўду зусім не "лох", а цікавы і таленавіты малады чалавек, кемкі і жывы, ды ў процівагу свайму герою Святаславу Мазолу здатны да ўдалых жарты... Карацей кажучы, сталічная "спешчаная" публіка атрымала немалое задавальненне і магла ўпэўніцца ў канкурэнтназдольнасці не толькі, як лічыцца, правінцыйных тэатральных калектываў, але і маладых драматургаў, прычым беларускамоўных, з'яўленне добрых твораў якіх асабліва ўсцешвае.

Зацікаўленай грамадскасці творчасць Лявона Вашко як здольнага пісьменніка самабытнае індывідуальнасці вядома ў асноўным па ягоных дзвюх першых пражаных кніжках "Еўрапейскія гісторыі" (1995) і "Паэты-цары" (1997), што пабачылі свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Аднак на сёння аўтар згаданае п'есе мае яшчэ і выданне арыгінальнае навуковае публіцыстыкі "Гістарыяграфія свядомасці: Беларуская літаратура і беларушчына на пачатку ХХ стагоддзя" (1997), а таксама два выпускі "Маленькага сшытка Лявона

Вашко" (2000) — у другім якрэзі і змешчаны тры драматургічныя спробы (акрамя "Сексу...", яшчэ "Эпас, лірыка і драма як жыццё цёлага чалавека" і "Ампутацыя міндалінаў"), у якіх пераважае, працягвае кідацца ў вочы, як і ва ўсіх апошніх (па часе напісання, зразумела) яго творах, свядомая эпатацыя, што працягваецца не толькі ў мове і правапісе, але і ў адборы мастацкіх (якія нярэдка зусім не мастацкія, у пэўным шэрагу) фактаў, дэталей і сітуацый — ды нават і не ў самім адборы мастацкага матэрыялу, а ў ягонай форме выражэння, у расставленых акцэнтах, наданні залішняй увагі таму, што папросту, на наш погляд, яе не вартае. Інакш кажучы, аўтар месцамі занадта "загуляўся" ў сваім імкненні стварыць "карнавальны", абсурдовы эфект і дагадзіць так званым сучасным паведам у мастацтве, набыць уласнае мастацкае аблічча. Але, трэба заўважыць, Вашко як мастак, па прыродзе сваёй, у тым патрэбы не мае, бо валодае ўласнай творчай манерай, нават, не пабіўшы сказаць, магутным талентам, і без прыўнясення ў творчасць "алушчэнска-вывернутых" матываў — гэта і здольнасць добрага назіральніка, умненне стварыць каларытны вобраз, і цікавая моватворчасць (напр., чаго толькі варта аўтарскія неалагізмы — хоць бы і "рэчаіснабыт", "рэчасвет", "духатворчасць", "духахрам", "думніцтва", "мовадзея" і шмат іншых), праўда, часам і тут перабіраецца мера і з'яўляецца нешта нахштальт "духовага паканання рэчаіснабыту" ("пакананне" ад слова "кон", як патлумачыў у прыватнай размове аўтар, але асацыяцыя ўнікае ўсё ж іншая...) Што ж тычыцца вымалёўкі характараў і нораваў, то тут творчасць Л.Вашко сапраўды ў нечым нагадвае і творы Маркеса, як адзначала ў рэцэнзіі на "Паэты-цары" Таццяна Барысюк, і, па словах аднаго акцёра (не задзейнічанага ў спектаклі) з трупы Мінаблдрамтэатра, карціны грузінскага мастака-самавука ХІХ стагоддзя Ніко Пірасмані, які "пісаў карціны з жыцця <...> гараджан, рамеснікаў, гандляроў <...>", што "пры плоскаснасці і наіўнасці выражэнняў" вызначаюцца "тонкай назіральнасцю, кампазіцыйнай цэласнасцю, вострым бачаннем характэрных рыс рэчаіснасці" (тое ж можна сказаць і пра нашага аўтара, адно з папраўкаў, што плоскаснасць і адкрытасць амаль бязмежная, але наўрад ці наіўная, ужываецца тут як свядомы, ды, міжволі думаецца, не зусім асэнсаваны, прыём). Да таго ж, Святаслаў Мазоль, галоўны герой трагікамедыі "Секс па перапісцы", выклікае пэўны асацыяцыі з "Ідыётам" Дастаеўскага, толькі ў больш сённяшнім, заклапочана-сэксуальным варыянце. Розніца яшчэ і ў тым, што князь Мышкін і на самай справе, няхай у дзяцінстве, а быў хворы, — тут жа хворая Марыся Кулачок, але абое, і Святаслаў і Марыся, не ўпісваюцца ў "сёння". І князь, і Мазоль маюць стасункі са светам дзяцей і фактычна самі як бы прабываюць у гэтым свеце. Напрыканцы ўсіх перыпетыяў як у рамане, так і ў п'есе абодва ўрэшце застаюцца сам-насам, і далейшы іх лёс не развязаны... Можна гаварыць і пра філасофскую суаднесенасць і напоўненасць твораў, толькі гэта ўжо тэма асобнае роздумнае гутаркі, чаго тут крапаць не будзем.

Да гонару яшчэ маладога, але ўжо не пачаткоўца, пісьменніка, што яму ўдалося прадставіць адметны беларускі твор, які прыналежае майстроў сцэны і ў выніку мае значны поспех у шырокай глядацкай аўдыторыі, тым больш хацелася б, каб такі ж поспех мелі і іншыя яго творы ў друкаваным выглядзе і ва ўдзячных чытачоў, пра што весці гамонку, на жаль, пакуль што нельга, і нават не толькі з-за аб'ектыўных, незалежных ад пісьменнікаў, прычынаў. Ад шырага сэрца жадаем спадару Лявону вялікі творчы ўдач і не гнацца ў змесце і правапісе за знешне-суперсучасным эфектам, які залішні ды выглядае або грубаю непісьменнасцю (у іншамоўных словах, нягледзячы на пэўную заканамернасць), або "несур'ёзнымі" фартэлямі "заклапочана"-нязграбнага аўтара.

Часам і больш прыслухоўвацца да думак уласных герояў, якія адчуваюць і вераць, што недзе там, у іншасвеце, "там нешта жыве... там нешта жыве і дыхае... Іначай адкуль гэтае ўсё... — багі і людзі, і дзіцячы лічылікі з дражнілкамі... і адчуванне пустоты і заканчэння... Там — нешта бяскрайняе, якое прарастае гэтым светам праз вочы, праз сэрца, праз цёплыя далоні..." Прарастае праз вочы, сэрца, далоні, а не праз, выбачайце, "джынджык" ці праз нейкую там адтуліну... І вельмі хочацца спадзявацца, што не толькі гераіня недзе ў вечным заабложжы стася зоркаю і шле герою сваё жыццядайнае святло, але і імя творцы новае экспрэсіўна-трагікамедыйнае элегіі зазаяла сапраўднаю новаю зоркаю на небасхіле нашае літаратуры.

Дзякуючы Яўрэйскаму Агенцтву для Ізраіля пабачыла свет кніга "Беларускія яўрэі ў Ізраілі" — яе выпусціла рэкламна-выдавецкая фірма "Ковчег", а аўтарам з'яўляецца вядомы гісторык Эмануіл Іофе, які даўно даследуе праблемы яўрэйства, у тым ліку расказвае аб жыцці прадстаўнікоў гэтага народа не толькі на Беларусі, а і ў іншых краінах. Згаданая ж кніга — біяграфічны даведнік, таму асабліва багатая на фактычны матэрыял, у асноўным на той, што ў шырокі ўжытак увадзіцца ўпершыню, бо прыклады, якія прыводзіць Э.Іофе, дагэтуль можна было сустрэць толькі ў выданнях, што траплялі ў поле зроку далёка не кожнага зацікаўленага чытача.

Гаворка аб жыцці яўрэйў у Эрэц-Ізраэль, а менавіта так называецца яўрэйская частка Палесціны, пачынаецца з канца ХVІІІ стагоддзя, калі ў 1777 годзе сюды на чале атрада ў 300 чалавек прыбыў равін Менахем-Мендэль, які нарадзіўся ў Віцебску. Перасяленцы спачатку жылі ў Цфаце, а потым пераехалі ў Тэверыяду, дзе, дзякуючы Менахему-Мендэлю, была пабудавана сінагога, а сам "ён пастаянна складаў пасланы сваім паслядоўнікам на Беларусі, даючы ім парады і падбадзёрваючы іх". Завяршаецца ж яна расказам аб апошняй аліі (прасцей кажучы — эміграцыі) яўрэйў у Ізраіль, што пачалася ў 1989 годзе.

Адпаведна вылучаюцца раздзелы "Палесціна як прыстанішча і магчымасць адраджэння" і "Алія 1990-х гг.". Акрамя іх, ёсць і такія, як "Роля беларускіх яўрэйў ва ўтварэнні Дзяржавы Ізраіль", "Роля беларускіх яўрэйў у станаўленні Ізраіля, у развіцці яго эканомікі, навукі і культуры (1949—1989)". Далаўняюць жа гэтую гаворку раздзелы з ярка выяўленым біяграфічным характарам — "Кароткія біяграфічныя звесткі аб ураджэнцах Беларусі — вядомых дзеячах навукі і культуры, палітычных, дзяржаўных, грамадскіх і ваенных дзеячах Эрэц-Ізраэль і Ізраіля" і "Вядомыя дзеячы Ізраіля, якія маюць "беларускія карані".

Ужо па назвах раздзелаў відавочна, наколькі даведнік мае энцыклапедычны характар, як аўтар імкнецца (а пасля знаёмства з кнігай упэўніваешся, што ягоныя жаданні не разыйшліся са справай, вынікі атрымаліся вельмі значнымі) не прапусціць нічога больш-менш важнага, што дазваляе разгледзець пытанне ва ўсёй яго складанасці і шматграннасці. Э.Іофе здзіўляе чытача сваім фізічным веданнем праблемы. І гэта не дзіўна: на яго даследчыцкім рахунку і некалькі іншых кніг на тэмы: яўрэйства і Беларусь, яўрэйства і свет, яўрэйства і Ізраіль, а таксама шматлікія публікацыі ў перыядыцы. Нярэдка прыводзяцца звесткі, зразумейшы сутнасць іх ва ўсёй напоўненасці, міжволі праводзіш і паралелі, што тычацца нашага беларускага жыцця.

Колькі ўжо чуюцца папрокаў, што і народ беларускі не той, і не абцяжарвае ён сябе так, каб лепей ведаць нацыянальную гісторыю. Нікуды не падзенешся: гэта рэаліі сённяшняга жыцця і вынікі доўгага гістарычнага развіцця, якія не надта спрыялі беларусам. Але нельга адмаўляць і таго, што пасіўнасць народа — гэта і адсутнасць тых, хто б яго паспраўднаму "запаліў", надаў упэўненасці. А ўпэўненасць з'яўляецца не тады, калі народ пачынаецца абвінавачваць у існуючых (а найчасцей — неіснуючых) грахах, а стараюцца яго зразумець. А зразумейшы свой народ, лёгка падказаць яму і правільны шлях, які прывядзе ў будучыню. Гэта тычыцца і моўнага пытання.

З цеплынёй расказвае Э.Іофе пра Элэзера Бен-Іягуду, якога па праве называюць "бацькам сучаснага іўрыта". Нарадзіўся гэты чалавек у мястэчку Лужкі (цяпер Шаркоўшчынскі раён) 7 студзеня

1859 года і быў тады Лазарам Перэльманам. Памяню прозвішча ў 22-гадовым узросце, калі апынуўся ў Палесціне. А яшчэ за тры гады дагэтуль упэўніўся, што неабходна адраджаць іўрыт, які даўно стаў мёртвай мовай, каб вярнуць яго ў штодзённае карыстанне. У 1879 годзе свае меркаванні выказаў у артыкуле "Вострае пытанне". А вяртанне іўрыта пачаў са сваёй сям'і. Тым самым гэтая старажытная мова і пачала вяртацца ва ўжытак. З цягам часу Э.Бен-Іягуда ўзяўся за выданне газет на іўрыце. Звычайна наклад кожнай з іх не перавышаў 200 асобнікаў, але ад свайго не адступаўся. Ведаў: і кропля можа разбурыць скалу.

Ёсць у кнізе і іншы, не менш красамоўны прыклад. Адным з заснавальнікаў Яўрэйскай нацыянальнай і ўніверсітэцкай бібліятэк у Ерусаліме стаў Іосеф Хазановіч, ураджэнец Гродні: ён "на свае сродкі купляў кнігі па іўдаіцы на ўсіх даступных яму мовах, але перавагу аддаваў кнігам на іўрыце. Акрамя таго, ён змяшчаў у яўрэйскім перыядычным друку розных краін абвесткі з просьбай прысылаць яму кнігі для нацыянальнай бібліятэкі ці грошы на іх пакупку... Гэты чужоўны чалавек збіраў таксама дакументы і ілюстраваны матэрыял па іўдаіцы: партрэты выдатнейшых яўрэйскіх дзеячаў, фотаздымкі сінагог і г.д. Ён здолеў скласці ў Беластоку вялізны збор кніг і матэрыялаў, якія паступова перапраўляў у Ерусалім". Было адпраўлена "88000 тамоў (вагой каля 4 тон) у створаную за тры гады да гэтага невялікую бібліятэку ерусалімскай лоды Бнай-Брыт "Мідраш Абраманель".

Які аспект яўрэйскай праблемы ні возьмеш, абавязкова напаткаеш цікавыя факты. Тычацца яны і эміграцыі яўрэйў з Беларусі ў савецкія часы. Правільней, тым перашкодам, што чыніліся ў сувязі з гэтым уладамі. Згадаюцца імяны і тых, хто не пабаяўся рэпрэсій, супрацьстаяў сістэме насілля. Адзін з іх — мінчанін, палкоўнік у адстаўцы Я.Давыдовіч. Ён не вытрымаў праследванняў і "два тыдні да Дня Перамогі ў 1976 годзе пасля чацвёртага інфаркту не вытрымаў сэрца Яфіма Давыдавіча".

Аднак асноўны змест кнігі — уклад беларускіх яўрэйў у развіццё эканомікі, навукі і культуры Эрэц-Ізраэль і Ізраіля. А наколькі ён значны, відаць і па тым, што "менавіта яўрэі Беларусі далі Ізраілю двух лаўрэатаў Нобелеўскай прэміі міру — Менахема Бегіна і Шымона Пераса". А яшчэ "ўраджэнцамі Беларусі былі першы і трэці прэзідэнты Дзяржавы Ізраіль, першыя міністры фінансаў, транспарту, сельскай гаспадаркі, абсарбацыі і аховы здароўя, тры прэм'ер-міністра, многія міністры ў наступных урадах краіны, тры члены Часовага Дзяржаўнага савета, дзесяткі дэпутатаў Кнесета, два начальнікі Генеральнага штаба, лідэры сусветнага сіянісцкага руху, заснавальнікі і лідэры вядучых палітычных партый, вядомыя дыпламаты, рэдактары газет і кіраўнікі радыёстанцый".

Загортваючы апошнюю старонку гэтага даведніка, ловіш сябе на думцы, што абавязкова павінен быць працяг добрай справы, якую робіць Э.Іофе. Відаць, ёсць час падумаць аб падрыхтоўцы "Беларускай Яўрэйскай Энцыклапедыі", нахшталь той, на якую спасылаецца аўтар кнігі — "Российской Еврейской Энциклопедии". І не абавязкова на дзяржаўным узроўні — думаецца, знойдуцца жадаюцца падтрымаць такі праект. А энцыклапедыя павінна рыхтавацца грунтоўна. У ёй трэба змясціць не толькі біяграфічныя звесткі, а, па магчымасці, як мага больш разгорнутую бібліяграфію, каб для знаёмства па тым ці іншым пытанні можна было прыцягнуць і дадатковую літаратуру. Дарэчы, кніга "Беларускія яўрэі ў Ізраілі" значна выйграла б, калі б у ёй былі імяны і геаграфічны паказальнікі.

Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

Чарадзеіны туман

Вы не ведаеце, што такое чарадзеіны туман? У такім разе разгарніце кнігу Барыса Стральцова з гэтай назвай і адшукайце ў ёй аднайменны абразок. Калі пачынаеце знаёміцца з ім, адразу быццам пачуеце спакойны, разважлівы голас аўтара, які стараецца як мага хутчэй даць адказ на згаданае пытанне, а таму запрашае разам адчуць гэты чуд: "Прачніцеся доніцай, на самым краёчку досвітку. Тады, калі сонца яшчэ не выглянула з-за небасхілы, і толькі бледна-пурпуровая, падзалочаная альбо жоўтая з просінню ці з лілаватай падсветкай паласа пазначылася між размытым блакітам неба і падземнымі фарбамі зямлі. Прачніцеся сёння, заўтра, паслязаўтра... І кожны раз вас будзе чакаць чуд, які не перадаець пэндзлем ніводзін, нават самы таленавіты мастак."

Гэты чуд не паўтараецца. Ён кожнай доніцай нечым адметны. І кожны раз поўніць душу спакойнай радасцю, ціхім замілаваннем, надзеяй і чаканнем чагосьці добрага, незвычайнага, таямнічага. А чуд гэты — нішто іншае, як туман. — "летні — клубісты, асабліва ранішні, — з эфіру і — хочаце верце, хочаце не — з непазнаных начных мрояў добрых людзей. Адсюль і яго чарадзеінасць. Гэта ён гоніць траву на прырэчных лугах. Гэта ён варушыць у лесе грыбніцы, прымушае іх набухаць і прабівацца да святла скрозь пласты ігліцы і ліставой прэлі. І ён жа дабаўляе неспакою і тамлення хлопцам і дзеўкам у мясячныя летнія ночы". Абразок "Чарадзеіны туман" — колькі слоў пра звычайную прыгажосць, якую можна ўбачыць толькі дапытлівым, уражлівым і пільным вокам. "Чарадзеіны туман" — пра неабходнасць бачыць паэзію ў паўсядзёнасці. "Чарадзеіны туман" — пра той дзіўны стан душы чалавека, які перажывае ён, калі сутыкаецца з характэрам наваколя. Акрамя згаданага эскіза, у новай кнізе Б.Стральцова, а выпусціў яе Беларускі саюз журналістаў, змешчана яшчэ 27 твораў гэтага жанру. І таксама такіх, што даюць шмат душы і сэрцу. Возьмем, для прыкладу, першы з іх "Чым пахне мясячнае святло". Не спіцца "я-герою", выходзіць ён у дачны сад: "Ноч была светлая, вэлюмна-празрыстая, ціхмяна задумлівая. Ніводнага гуку — нямая ціш, сонны спакой прыроды. А над усім гэтым — поўня. Гэта яна слала срэбна-жаўтлявае святло, клала на зямлю доўгія цені дрэў, лашчыла маладую лістоту і раннія ружы на газоне... Не проста ноч была, а казка: "І дзіва дзіўнае: мне памроілася, што мясячнае святло пахне. Тонка, ледзь улоўна, прывідна, але пахне..." І, як высветлілася, гэта быў пах фіялкі. Толькі чаму фіялкі? Адкуль фіялкі? Іх побліз заваду не было". І раптам успомніўся, "у памяці ўсплыў нядаўні факультэцкі вечар. У агульным шуме і тлуме пачуццё адзіноты... Абвешчаны дамскі вальс..." Валасы ў жанчыны пахлі фіялкай, адсюль і гэтая асацыяцыя, што ўзнікла позняй ноччу, на ўлонні прыроды. Нарадзіўся абразок, які ўспрымаецца паэзіяй у прозе. І іншыя абразкі Б.Стральцова сведчаць аб назіральнасці іх аўтара і аб умелым стварацці адпаведнай настрою. І не толькі паэтычна-ўзніслы. Паўсядзённае жыццё такое, што ў ім не толькі радасць. Надараюцца і іншыя моманты. Адно выклікаюць роздум, другія — у сваёй сутнасці ў чымсьці драматычныя. Але чытаеш іх і не можаш заставацца аб'якавым да таго, пра што раскавае пісьменнік. Як не можаш быць аб'якавым і да апавяданняў, пяць з якіх таксама прадстаўлены ў кнізе. У адрозненне ад абразкоў яны, як таго і вымагае жанр, маюць разгорнуты сюжэты. Кожны з персанажаў запамінаецца, бо героі твораў Б.Стральцова з людзей, лёс якіх чымсьці вылучаецца ад жыцця іншых людзей. Запамінаецца і Венька з апавядання "Жывіца", які на доўга пакідае родную вёску, каб пасля вярнуцца да маці з песняй "А я еду, а я еду за туманом..." І падлетак з апавядання "Панька-камерсант" — таксама. А ўсё гэта сведчыць аб тым, што Б.Стральцоў добра валодае ярмом, умее быць псіхалагічна дакладным.

Міхась ГЕНЬКА

Зялёны пырнік
забыцця

Песні-жалыбы

1
Маленства, ўспомніся салодка,
хоць горкім і было, аднак...
Дратоў калючых абгародка —
калгасных пашаў важны знак.
Яна далася вам у знакі,
дапамагла зусім схуднець,
ах, коні, коні-небаракі,
кароўкі, што паўзлі ледзь-ледзь.
Глядзелі сумна на аратых
цераз асеннюю імжу.
Мычанне з тых, пяцідзсятых,
і зараз тузае душу.
Драты ля пашы, ля дарогі,
драты, што аплятаюць луг...
Нікуды вам не дзецца, ногі,
не выскачыш на волю, дух.
Куды нам вецер і "Пагона",
калі нямае сцяты рот,
калі абвыкліся ў зоне,
штодзённа гледзячы на дрот.
Плыла вясна, свяціла лета,
усім хацелася цяпла.
І вёска, кінутая ў гета,
спявала, плакала й жыла.

2
Ізноў згінаецца пахіла
ад пакаяння галава.
Даруй, о бацькава магіла,
што любіць так цябе трава.
Ад жалю кроў самотна стыне,
сціхае шум сэрцабіцця.
які ты моцны і настырны,
зялёны пырнік забыцця!
Расцеш, бы гледзячы на зоркі —
але які ў цябе ўмалот?..
Запаланіў усе падворкі,
з усіх бакоў абняўшы плот.
Няўжо мінулае прапала
і ўсё былое — гук пусты?
Бо, дзе нага мая ступала,
там раскашувеш толькі ты.
І дні гарачыя не спяляць
цябе — ты неўміручы спрэс.
Ужо ў апошні час і ў памяць
са спрытам здрадніцкім палез.
Мне ад цябе ні кроплі толку,
хоць ты між пустазелля зух.
Адчайную вядзе праполку
у памяці мой сумны дух.

3
О час, намер твой кожны скрытны,
я шмат аб чым цябе пытаў.
Куды падзеўся стаў мой рыбны —
заліты сонцам шчодры стаў?
Прагрэты мяккі вал пясчаны
упадабаў чамусьці мох.
Мох забыцця расце адчайна,
хоць ён не раз у спёку сох.
Ах, як ты вабіў, стаў, пад вечар
вадой, што ззяла ад цяпла!
Вада таго купання ў вечнасць,
нас не пытаючы, сплыла.
Сплыла, накрывшыся смугою,
упаўшы ў неба ці раку.
Ці помніць сёння дно сухое
з дурманным пахам асаку?
Любімы стаў, твой лёс зайздросны.
Бо хоць лілеі адцілі,
ды праз цябе жывыя сосны,

як праз дзяцінства, прараслі.
Зязюля лічыць на сасонцы
мой век, магчымых вёснаў бег...
Лес забыцця шуміць пад сонцам
на месцы колішніх уцех.

4
Аздаў ён мёд, пчалай учуты.
Нібы пакліканы з нябёс,
ператварыўшы ў парашуты,
свой адуванчык пух узніс.
Той пух ляціць на агароды,
плыве між траў на бліжні луг.
А зверху, зверху, як заўсёды,
спадае тапаліны пух.
Аж залятае ён у роздум,
настолькі таго пуху шмат.
Ён сыплецца таксама з гнёздаў,
дзе ўжо не стала птушанят.
Яго наўкол ужо задужа,
хоць скоро восень, не вясна.
Ён са старых ляціць падушак
і вырываецца з акна.
Куды пасунуцца мне ў госці?
Тут ні старых, ні маладых.
Як многа мёртвых хат у вёсцы —
асірацельных гнёзд пустых.
Дзе цішыня стаіць нямая,
дзе павукі не знаюць мух,
скуль ветрык свежы выдзімае
праз дзіркі выпадковы пух.

5
Псуецца мой настрой маркотны,
тут, мусіць, радавацца грэх.
Ах, як на вуліцы самотна,
дзе раптам сціх дзіцячы смех.
Вось бы паліўся з чыстых вокан
матэў музычных перадач.
Чамусь не чуюцца навокал
ні жвавы піск, ні лёгкі плач.
Не чуцен рогат кампанейскі,
што вечарам гукаў гасцей.
Тут нават Езус Галілейскі
сумуе моцна без дзяцей.
Ён адчувае Сам трывогу:
даўно вясёлы смех заціх.
Бо даспадобы радасць Богу,
што льецца з вуснаў маладых.
І збудзецца аднойчы гэта,
адкінуць хаты ранні сон,
калі нарэжце ў вёсцы лета
свой дачны распачне сезон.
І гарадскім ажывяць шыкам
пустыя хаткі сваякі.
І дзеці іх запоўняць крыкам,
нібы залётныя гракі.

6
Якая ўцеха гэта — птушкі!
Іх толькі ў холад не стае.
Не перасталі ў вёсцы гушкаць
яны мелодыі свае.
Як аддаюцца песні шчырай
сярод сваіх будзённых спраў!
Ніякі экзатычны вырай
ад родных гнёзд не адарваў.
Яны нідзе не забывалі,
што ў іх ёсць родная зямля.
Штодзённа ладзяць фестывалі
ў калысцы мяккага галя.
Яны так любяць свет зялёны
пасля дарогі і зімы,
абсеўшы ранкам ліпы й клёны,
даўно забытыя людзьмі.
Яны лятуць сюды не ў госці —
да мілых сосен, гумнаў, хат.
Свет ажыўляюць весялосцю
сваіх бясконцых птушанят.
Значы як цяжка крыллям змогу!
Было б застацца дзесь прасцей.
Ды хто ж падорыць радасць Богу,
Які сумуе без дзяцей?

7
Пакуль я свет рукамі мацаў,
браў на язык і пыл, і дым,
у вырай адляцела маці,
і мой падворак стаў пустым.
Пакуль я ў свеце плыў, як рыба,
і на паверхні, і па дне,
дамка майго жывая шыба
не дачакалася мяне.
Маіх вандровак сумны вынік:

я тут, але збірайся прэч —
спыніўся стомлены гадзіннік,
астыла колішняя печ.
Дыхне з шуфляды час найлепшы,
які без печкі саграваў.
Ляжаць наўненькія вершы,
якіх ніхто не друкаваў.
У адбымкі ўдач, на безгалоўе
шпурнуў гады я ўсе свае?
Што страціў я, а што знайшоў я?
Як стрэл, пытанне ў сэрца б'е.
І горка робіцца адразу,
як вочы глянуць на абраз.
На жаль, не ведаю адказу.
Ці ёсць ён — правільны адказ?

8
Што возьмеш ты з таго паэта,
што асядлаць жадае час?
Ды хто ні рваўся з таго гета,
якім калісьці быў калгас!
Да явы дакрануцца іншай,
дзе вір людскі і гул гудкоў!
Далей ад ганьбы найвялікшай,
нікчэмна-лагерных пайкоў.
Туды, у свет, які за рэчкай,
туды, дзе нейкі шанц відзён.
Далей ад паншчыны савецкай,
пустых, як свіран, працадзён.
Дарога ў ззянне небасхіла,
дзе слізгануў метэарыт,
чыю душу ні захапіла,
ні прыцягнула, як магніт.
Ты бег, як страціўшы калодкі,
нібы сабака з ланцуга.
Твой шлях, здавалася, кароткі
ад мурага да пірага.
А хоць бы ў вір, чымся прапасці,
змарнець пад ліпаю старою.
Пазалачоны прывід шчасця
усім свяціўся за гарой.

9
Не з'едуць гэтыя я, не з'едуць,
не кінуць соткі і крыжы.
І не збіраюцца адведаць,
чым пахнуць шчасця міражы.
Іх засталася толькі жменька,
былых красунь і дзецюкоў —
нядошлых, згорбленых, старэнькіх,
свайго жытла вартаўнікоў.
Хоць іх жыццё і стала ранай,
якую лёс саліў не раз,
ды на зямліцы адабранай
дабудуць век, свой позні час.
Ужо не вабіць свет далёкі,
ім свеціць сонцам белы мак.
Свае з'яднання валокі
не возьмуць зараз і за так.
Ідзе паціху вызваленне
і ад турбот, і ад валок
у выніку перасялення
на персанальны свой грудок.
Хіба ўжо ім за розум брацца?
Накшталт расійскіх бурлакоў,
цягнуць ім воз сляянскай працы
сярод травы і буракоў.

10
А я, вярнуўшыся дадому,
дзе засталіся ціша й Бог,
заўжды ўпадаю лёгка ў кому,
прысеўшы на стары парог.
Не бачу бедную маёмасць,
што адчуваю — ці скажу?
На дно плыву цераз сьведомасць,
яе адолеўшы мяжу.
І думкі з цела паліліся
у твях даўнія часы,
дзе радасна перапляліся
людзей і птушак галасы.
Выразна чую на падворку
(час памяць не перамалоў!)
іх мілагучную гаворку
і рэха музыкі і слоў.
Які ён вабны — міг салодкі.
Прыходзіць моц, калі нядуж,
як стануць песьціць
твар твой продкі
сваімі воблачкамі душ.
І хоча сэрца ў млосьці біцца,
прыпыніць час сваю хаду.
Я дыхаю — нібы з крыніцы
п'ю найчысцейшую ваду.

Сямён Боўда абудзіўся ад пякельнай пахмельнай мלוסי. Дзеца яна яму надта хваравіта: пазабіваўныя камянямі ныркі, цыроз печані і цяжкая гіпертанія нашмат узмацняюць яго штодзённыя пахмельныя пакуты. "Хто яе прыдумай, гэтую га-адасць!.." — хныча пакутнік, папераменку цярабчы то рэд-кавалосы голаў, то жменьку кволых жаўтаватых кудзерак на ўпалай грудзіне. Праз расчыненыя балконныя дзверы з вуліцы цягне жыватворным халадком жнівеньскага світанку. Боўда, бы выцягнуты з вады сом, прагна хапае водарнае паветра, адчувае палёгку, радуецца, што не сканаў, што яшчэ мае магчымасць бачыць раздольны белы свет ды працягваць вадзіць знаёмства, каб жыўціца, з жанчынамі ад грамадскага харчавання і гандлю. Шырокі слінявы рот з рэдкімі хворымі зубамі расцягвае пыхлівая ўсмешка. Узгадваюцца ўчарашнія госці з крэмы: прадаўшчыца каўбас і новая намесніца дырэктара. "Вельмі ж апетытная!.. Бажылася, ніводнага разочку мужыку не здрадзіла!.." Яхідна хіхікае. Па азызлым

Боўда, ведаючы яе шалёны характар, баіцца паварухнуцца. А тут, як на тое, проста на вачах ля сцяны стаіць пастаянны пабочны прыробак: зробленая на заказ заўчарашняй нямесячнай ноччу саракалітровая бутля самагонкі і ўкрадзеныя з завода трыццаць бутэлек шампанскага. "Яшчэ разаб'е з шалу!.." — мільгае палахлівая думка. Ліхаманкава шукае зачэпку, каб спыніць пагром. Выйсць, да вялікай радасці, адшукалася:

— Лю-юбачка! — лісліва звяртаецца да пагромшчыцы. — У Казіміра жонка памерла, — забяўляе трагічным голасам. Больш пасмялела дадае: — Сёння пахаванне, трэба пайсці, сябар як-нік!

— Паме-ерла?! — жахаецца Любачка, па мясістым твары прабягае цень засмучэння.

— Паме-ерла! — весела падхоплівае Боўда. — Можна, і добра, што памёрла, нагараваўся ён з ёю за столькі гадоў!

Раніца стаіць ясная і чыстая. Неабсяжнае бяскмарнае неба дасылае на зямлю незлічоную колькасць яркага святла, а ў вышыні, паміж небам і зямлёю, у блакітна-васільковай смуге чарада буслоў наладзіла

паважным распарадчыкам. Нарэшце той, выбраўшы на завяршэнне вэнджаную паландвіцу, абвешчае, што з базарам скончана, і пытае ў Казіміра, дзе ён думае купляць гарэлку.

— Мала магазінаў!
— Не рао! Паехалі да маёй знаёмай, яна нас як паноў абслужыць!
— Мне якраз сама ездзіць! — абураецца Казімір.

Боўду гэта не даспадобы.

— Ты ніколі мяне не слухаеш! — строга выгаворвае ён Казіміру і, не даючы апамятацца, надаўшы твару змоўніцкі выгляд, давяраецца: — У мяне да цябе, Казімір, ёсць даволі важная мужчынская просьба. Люба мяне скоро на той свет загоніць: дыхнуць не дае, кантралюе кожны мой крок, а раўнуе!.. — жажліва хапаецца за галаву, — Вывад толькі адзін: трэба з ёю расставацца! Але калі я ёй гэта скажу, яна прыб'е мяне на месцы. Хачу цябе прасіць, каб ты яе неяк адвадзіў ад мяне, яна цябе паважнае — паслухаецца...

Казіміру нават пазіраць на Боўду не хочацца, маўчыць, здзіўляецца толькі яго

шэптам цікавіцца:
— Што за тып? У кухні нешта выглядаў і пайшоў.

— Няўжо? — насцярожваецца Казімір. — Ён у мяне слесарам рабіў: увесь час ля начальства цёрся ды на мяне кляпаў. У яго няма нічога святога — усяго можна чакаць. Ты за ім на ўсякі выпадак паназірай, — таксама шэптам папрасіў сябра.

Іван Сямёнавіч кльпае ў кухню, уважліва яе аглядае, разважае, што б магло зацікавіць гэтага галавастага аматара шнырыць па чужых кухнях. Пачуццё падказвае ветэрану праверыць чырвоную сумку, у якой прынеслася гарэлка: яму здалася, што яна наўмысна прыхаваная ў кут за халадзільнік. Адставіўшы ўбок знявечаную на вайне нагу, Іван Сямёнавіч нагінаецца, бярэ сумку рукою і адразу адчувае, што ў ёй нешта ёсць. Расхінуўшы замок і ўбачыўшы дзве бутэлькі гарэлкі, дзеца дзіву, перахоўвае іх за посуд у наценную шафку, а сумку, яхідна пасміхаючыся, кладзе на ранейшае месца...

Уляцеўшы ў сваю непрыглядную аднапакаёўку, Боўда хапатліва абцірае ручніком твар і галаву ад слізкага поту, хапае чорны цэлафанавы пакет, сучыць назад. Лёгкім драпежным крокам перасякае прасторны калідор Казіміравай кватэры, непрыкметна прабіраецца ў кухню, пазладзейску азірнуўшыся, нахіляецца, ракірэчыўшыся і пабарвавеўшы ад натугі, пад стол, пажадліва хапае чырвоную сумку і адразу адчувае, што яна парожняя. Узрушаны, трасе ёю, запускае ўсярэдзіну руку, шнырыць, канчаткова пераконваецца, што прыхаваны ім дзве бутэлькі зніклі. Разавіўшы ад нечаканасці рот, сплывае. Хвіліну-другую нічога не кумеае, толькі прыпулае павяка левага вока сутаргава перасмыкаецца ад нервовага ціку. Нарэшце да яго свядомасці даходзіць сэнс таго, што адбылося. Бялее ад прыкрасці, пхае нагою непатрэбную сумку, спадзеючыся адшукаць гарэлку, лезе ў халадзільнік — дарма! Гнеўна цэдзіць праз рэдкія зубы: "Кульгавага рабо-ота!.." З азлобленым тварам чэша ў пакой, у якім памінаюць нябожчыцу, запальчыва ўспорвае палюбоўніцу:

— Люба, пайшлі-і!
Яна паслухмяна падхопліваецца, няўклюдна, наступаючы суседзям на ногі, выбіраецца з-за стала.

— Чаго ты мяне выцяг? Хацелася яшчэ пабыць з добрымі людзьмі, — шкадуе на вуліцы.

Боўда кіпіць ад злосці.
— До-обрыя! — перадражнівае, — Думаў дзве пляшкі на потым узяць, то гэтыя твае "добрыя" перахавалі!

Люба губляецца, неўпапад ляпеча:
— Я ж казалі, што буслы сёння не да добра ляталі.

— Нака-аркала са сваімі бусла-амі! — наўзроў гыркае на яе Боўда і абражае брыдкім словам.

Люба ўскіпае: заплылыя сыццю вочы дарэшты звужваюцца, высокія фарбаваныя бровы зліваюцца ў адну напружаную лінію, сашчэмленыя вусны дрыжаць, важкія кулакі пагрозліва сціскаюцца — яшчэ хвіліна і Боўда ўведае, па чым фунт ліха. Але ў гэты рашучы момант нейкая чароўная ўсеўладная сіла прымусіла Любу ўзняць вочы ўгору: у лазурным паднябессі зноў вісела бусловая карона, ды такая прывабная, вольная, чыстая, што аслеплена-змучаная Любіна душа гэтак і рванулася насустрэч птушкам, у яе свядомасці раптам адбыўся рэзкі пераварот і ўсталывалася новае ўсведамленне сваёй асабістасці і годнасці. Любіны кулакі самі па сабе расціснуліся, яна, нават не зірнуўшы на Боўду, крутанулася і заламала дадому...

БУСЛЫ НАД ГОРАДАМ

Дзяніслаў Нічыпаровіч

АПАВЯДАННЕ

безбародым твары паўзе пажадліва ўхмылка, але адразу знікае: гэтка думкі яму ўжо нездзяйсняльныя, няма ў ім больш неабходнай мужчынскай моцы. Раптам напружваецца, вострыць адаптыраваныя вушы да ўваходных дзвярэй: "Няўжо-о Лю-юба!.." Са страху ўсхопліваецца, ёкнўшы студзёным чэравам, з ложка, раскірэчыўшы, каб не ўпасці, выгінастыя, неадпаветныя тулаву, танклявыя ногі, трывожна, угледваючыся ў чарнату калідорчыка, чакае...

Ужо днее. Ужо скачуць па ліпах у двары непаседлівыя сініцы. Ужо першыя прабліскі святла прабіваюцца праз густую лістоту да акна боўдаўскай аднапакаёўкі, а бледна-ружовая палоса на ўсходзе з кожным імгненнем гусцее, шырыцца, наліваецца яркасцю. Пераліваецца сляпуча-вясёлым бляскам, падмешвае ў шэрую гарадскую афарбоўку крывава-чырвоная адценне. Боўда, кінуўшы бялёмым вокам на шыбу, бачыць у гэтым кідкім колеры дрэнную прыкмету, яшчэ больш палохаецца, раптам успомніўшы, што не прыбраў са стала бутэлькі і не схаваў чаркі са слядамі губной памады, дробна дрыжыць груканым целам.

Парывіста пстрыкае замок, дзверы рэзка расчыняюцца, і разам з ранішнім халадком у хату ўрываецца дзямбёлая раз'юшаная кабета, саштурхвае з дарогі абамлелага Боўду, праскоквае ў кухню. Убачыўшы на сталі рэшткі ўчарашняй гулянкі, здушаным фальцэтам выдае распачны гук, змахвае ўсё са стала на падлогу, хапае столак, вызверыўшыся, рушыць на Боўду:

— Галадра-анец! Не-евук! Водаправодчык! Мой муж — доктар наву-ук, прафесар, а я яго на цябе-е прамяня-яла! Ты мяне дзесць гадоў доіш, як каро-ову! Табе ні ў чым няма адмо-овы! Дачку без прафесіі ўладкаваць да мяне ў магазін — калі ласка! Сыну мяккую мэблю за сто дваццаць мільёнаў купіць — калі ласка! Якую капейку абаб'ю — табе цягну! А ты за гэта ба-аб водзі-іш? Думаеш, не ве-е-даю, хто ў цябе ўчора бы-ыў? Я ім ку-удлы павыдзіраю!.. — раве, пырскаючы слінаю, на ўвесь дом, рыўком ускідае ўгору столак і запускае ім у адступніка.

— Лю-юба! — жаласліва ўскліпае збялелы Боўда, засяродзіўшы ўсю ўвагу на яе кідку, нейкім чудам ухліяецца ад удару. Усю горыч накіпелай крыўды за ашуканства нахлебніка, усю моц пакутлівай рэўнасці, увесь боль за свой грэх перад мужам уклала натурыстая жанчына ў кідок: столак, урэзаўшыся ў сцяну, разлятаецца на кавалкі. Вока абдуранай стрэміць магнітафон — яе падарунак юдзе. Ашалела яго хапае і, страсянуўшы цяжкім азадкам, бразгае аб падлогу.

Боўда, забіўшыся ў кут і ўдрыгваючы, падатліва маўчыць.

Раз'ятраная фурья, разламаўшы ў дадатак крэсла, злосна шыпіць:

— Зні-што-о-о!

бясконцу няспынную карусель: расхінуўшы дужыя крылы, балотныя птушкі павольна кружаць над горадам і ствараюць уражанне, быццам нейкі добры казачны персанаж павесіў над ім для шчасця белую карону.

— Колькі жыву, першы раз бачу бацяноў у горадзе, — насцярожана сочачы за Любаю, дзівіцца Боўда.

— Не да добра гэта! — неўпапад вярзе ўціхаміраная жанчына.

— Тфу-тфу-тфу! — прымхліва плюе праз плячо Боўда, бадзёра распараджаецца: — Снедаць пара, нешта галава пабольвае!

— Зараз палечыся! — з гатоўнасцю адказвае Люба, дастае з узорнай саквы пляшку гарэлкі, чэша ў кухню, пакорліва прыбірае ўсё, што скінула на падлогу.

Яе ўладар, жалкуючы па разбітых рэчах, мяркуе як зручней да яе падкаціцца, каб адкупіла яму новыя крэсла, столак і магнітафон...

Апоўдні на пахаванне пачалі збірацца людзі. Прыехалі службоўкі Казіміра: чатыры маладзіцы ў лёгкіх сукенках з прыгожым кошыкам штучных кветак, перавязаных чорнай жалобнай стужкай з лаканічным надпісам: "Алене Іванаўне Галузе ад фірмы "Арэл"; прыкльпаў, прыпадаючы на правую нагу, адданы сябар Іван Сямёнавіч, франтавік і рабацяга; сарамліва прытэпалі старэнькія суседкі; з'явіўся і падужэлы Боўда са сваёю ненагляднаю.

— Сымон, — звяртаецца да яго знямоглы бледны ад гора і бяссоннай ночы Казімір, — ты хлопец гаспадарскі, дапамажы зрабіць закупкі на жалобны стол. Паедзем на базар на маім "фардзе", толькі кіруй ты, бо я нічога не кемлю, яшчэ пазабіваецца.

Боўда, пераглянуўшыся з Любаю, пагаджаецца. У машыне, раз-пораз выціраючы з адрузлага твару пот, сучышае ўдаўца:

— Не бяду-уй! Знайду я табе бабу! Прывяду во днямі! Паварыха! Задок — як у кабыль! Будзеш жыць, што ў Хрыста за печкай!

Казіміраў ашчэцінены твар перакрывае прыкрая ўсмешка: так званы сябар спрабуе ўзычыць яму адну са сваіх прычэпек.

— Вазьмі яе сабе! — абсякае няпрошанага апекуна.

Мнагалюдны базар сустракае штурханай, бязладным, аздобленым гартанна-гранізівай гаворкай каўказцаў, шматгалоссем, пярэстасцю гандляроў, тавару і пакупнікоў, водарам кропу, прытухлым пахам залажалай замарожанай рыбы, саладкаватай духмянасцю свежаніны. Боўда, выпхнуўшы бруха, панам ходзіць па радах, не таргуюцца, не спрачаецца, не здзіўляецца дарагавізне, як гэта звычайна робіць, купляючы сабе, а спыняе свой выбар на самым каштоўным. Казімір паслухмяна разлічваецца, складае ўсё ў ёмістую сумку і, увагнуўшыся, панура пхнецца за сваім

езуіцтву ды спачувае беднай жанчыне, бо сапраўднай прычынай разрыву з'яўляецца не яе фанатычная рэўнасць, а тое, што Любу па дасягненні пенсійнага ўзросту здымуць з пасады загадчыцы магазіна і яму з яе не будзе ніякай карысці. Дый не да яго хітрыкаў зараз Казіміру: дома ў труне ляжыць яго любячая Алена, яму ў гэта і верыцца, і не верыцца, ён знаходзіцца ў несвядомай разгубленасці, не ведае і нават не ўяўляе, як жыць аднаму далей, а цяпер, страшкуючыся нябожчыцы, хоча толькі аднаго: найхутчэй пакончыць з пахаваннем.

— Дасюль жа цярэў — цярэў і далей! — дыпламатычна адказаў Боўду...

Дзянечак, як на злосць, красуе. Бясконца ярка-блакітнае, з просінню і саламяна-жоўтым сонцам, неба, у меру парывісты ветрык, надзіва свежае і чыстае паветра, якое бывае толькі на травеньскіх досвітках, яшчэ больш прыгнятаюць Казіміра, а могільнікавае тужлівае развітанне з нябожчыцай дарэшты яго знясілілі, і з могілак ён вярнуўся зусім разбіты. Памінальная чарка, праўда, трохі падбэдзёрыла яго, стаў прыслухоўвацца да размоў за сталом. Старэнькія вылетраныя суседкі гамоняць аб рэзкім падаражэнні кватэрнай платы, аб нялюдскіх прыгодах распутнай суседкі Ірыны, аб прусаках і нейкіх надакучлівых маленькіх мошках, што апошнім часам павяліліся ў двары. Службоўкі з работы трывожацца, каб расійскі крызіс не перакінуўся на Беларусь і каб шэф не прыкрыў тады сваю грашавітую фірму. Іван Сямёнавіч сумна суперажывае Казіміру і наглядае за парадкам. Боўда з Любаю сядзяць усутыч на канале, ціха аб нечым гавораць. Нечакана Боўда ўстае і кудысь ідзе. Устрывожаны Іван Сямёнавіч, падсунуўшыся да Казіміра,

Вестка аб тым, што Беларускі тэатр “Лялька” з горада Віцебска ад’язджае ў Маскву, асабліва не ўразіла. На памяці яшчэ куды больш далёкія і экзатычныя падарожжы ў Францыю, Германію, Іран, віцебскую Ляльку ў кастрычніку чакае не дачакаецца Турцыя. Тым не менш маскоўскае тэатральнае свята падарыла шмат уражанняў.

Адзначыць 100-годдзе Сяргея Абрацова ў Маскву прыехала каля 60 калектываў з усіх куткоў свету. На фестывальных пляцоўках можна было пабачыць і в’етнамскі нацыянальны тэатр на вадзе, і індыйскія марыянеткі Раджастана, і эстрадныя марыянеткі Джыма Гэмбала. Беларусь прадставілі тры тэатры: з Гродна, Мінска і Віцебска. Віцебская “Лялька” прапанавала глядачу філасофскую прыпавесць “Ладдзя распачы” паводле Уладзіміра Караткевіча. Спектакль досыць метафарычны, насычаны сімволікай, неардынарнымі рэжысёрскімі знаходкамі. Ды і сама апавесць, скарыстаная ў якасці літаратурнай асновы спектакля, не з разраду займальных. У Віцебску пастаноўка прымаецца вельмі неадназначна, часта выклікаючы самыя супярэчлівыя меркаванні. Аднак менавіта інтэлектуальнасць спектакля адзначылі ў першую чаргу масквічы, якія былі ад яго ў захапленні. У захапленні, нягледзячы на тое, што “Ладдзя распачы” і лялькамі, і касцюмамі, і самай эстэтыкай, спосабам існавання акцёра на сцэне адрозніваецца ад пастановак, што нараджаюцца пад дахам тэатра С. Абрацова. Гаспадары шчыра шкадавалі, што дрэнна разумеюць беларускую мову.

Спонсары фестывалю вызначылі на свой погляд лепшыя калектывы, назваўшы сярод іх віцебскую “Ляльку”, тэатры з Беластока і Екацярынбурга.

Акрамя гэтага спектакль, прывезены з Віцебска, атрымаў запрашэнне на камерцыйны паказ у Маскве. Але ад заманлівай прапановы давалося адмовіцца: праз колькі дзён калектыв павінен быў ад’язджаць да раённага глядача, а Віктара Клімчука, мастацкага кіраўніка “Лялькі”, чакалі ў Югаславіі, дзе ён павінен прыняць удзел у журы Міжнароднага фестывалю.

Карыстаючыся выпадкам, хочацца сказаць вялікі дзякуй, безумоўна, арганізатарам. Узваліць на свае плечы пражыванне, выступленне, сталаванне аж 60 калектываў — справа не з лёгкіх. Фірма “Інтэрфест” яе адужала. Хаця і не без “праколаў”. Яшчэ мала знаёмыя з самай спецыфікай тэатра лялек, арганізатары ладзілі выступленні калектываў на некалькіх пляцоўках. Прычым, адна з іх уяўляла сабой унутрышні памераў залу, хутчэй прыдатную для выступлення тэатра драмы, а занадта смелыя крокі па другой эстрадзе-пятачку маглі скончыцца малапрыемным падзеннем у глядзельную залу. Самым нязручным быў графік пачатку спектакляў. А пачыналіся яны на розных пляцоўках з інтэрвалам у 30 хвілін. Цікаўны ўдзельнік фестывалю, які марыў паглядзець усё, вымушаны быў хадзіць з залы ў залу, сыходзіць з аднаго спектакля, спяшаючыся на другі, не ўпадабаўшы другі, вяртацца да больш вартага першага... І гэтак з дня ў дзень, увесь фестываль. Цікава, ці склалася ў яго-небудзь цэласнае ўражанне пра тэатры-ўдзельнікі? Што ўжо казаць пра ўражанні артыстаў ад сваіх выступленняў, калі публіка пакідала іх праз 30 хвілін пасля пачатку... Ды ўсё адно вялікі дзякуй арганізатарам. Дзякуй за свята, за сустрэчы, за новыя адкрыцці і знаёмствы. А памылкі... Ды Бог з імі! Ці ж не для таго існуюць час і вопыт, каб іх выпраўляць. А паколькі фестываль мусіць стаць рэгулярным — усё яшчэ наперадзе.

На фоне стракатай кампаніі лялечнікаў з усяго Беларусі выглядала не горшым чынам. Хочацца спадзявацца, што і маскоўскі фестываль таксама зробіць шырэйшай дарогу ў вялікі свет для беларускіх лялек.

Вікторыя ДАШКЕВІЧ

...Калі бліжэй Вена ды Парыж

3 КАСТРЫЧНІКА СПЕКТАКЛЕМ “ВЯСЁЛАЯ ЎДАВА” АДКРЫЎ СВОЙ ЧАРГОВЫ СЕЗОН ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЫЧНЫ ТЭАТР БЕЛАРУСІ

Чарговы сезон — чарговыя перамены, звязаныя з прызначэннем новага дырэктара. Яго імя ведаюць і прыхільнікі аперэты, і аматары папулярнай эстраднай песні. Гэта — Аляксей Ісаеў, які 10 гадоў таму быў запрошаны ў наш тэатр музычнай камедыі з Расіі, з поспехам выступаў у амплу героя, адначасова заваёўваючы сваім прыгожым барытонам (і яркім знешнім абліччам) аўдыторыю т.зв. масавых канцэртаў, потым пайшоў з тэатра, заняўшыся выключна канцэртнай дзейнасцю, і вось...

І вось — заслужаны артыст Беларусі Аляксей Ісаеў нечакана з’явіўся ў ролі дырэктара тэатра. Факт гэтага прызначэння быў успрыняты творчай грамадой неадназначна, “аброс чуткамі”. Галоўны рэжысёр Б.Лагода пакінуў калектыв; галоўны дырыжор А.Сасноўскі апынуўся на месцы чарговага. У якасці в.а. галоўнага рэжысёра з’явіўся Б.Утораў; перайшоў на працу ў новым жанры маэстра Г.Праватораў, з якім не быў прадоўжаны кантракт у філармоніі... А што далей? Пра гэта вялася размова на прэс-канферэнцыі, наладжанай дырэктарам Дзяржаўнага музычнага тэатра Беларусі для сталічных журналістаў.

10 лістапада мае адбыцца прэм’ера — аднаўленне колішняй пастаноўкі “Лятухай мышы” Я.Штрауса. Будучы новым касцюмы і дэкарацыі, маэстра Г.Праватораў “перагледзіць” музычны матэрыял, а вось мізансцэны застаюцца ранейшыя. Аднаў-

леннем рэжысуры займаецца спрактыкаваная артыстка Валянціна Пятліцкая. На думку дырэктара, рэпетыцыі паказалі задаволенасць усіх удзельнікаў гэтай працы.

29 лістапада плануецца канцэрт-бенефіс народнай артысткі Беларусі Вікторыі Мазур, а крыху менш як праз месяц — новая імпрэза. З гэтай рознабаковага паказу ўсё тэатральнай трупы (вакалістаў, артыстаў балета і хору) А.Ісаеў замаўляе “эстрадна-аперэтанна-міюзіхольны канцэрт-рэвю” ў 2-х аддзяленнях, працягласцю дзве з лішкам гадзіны. Арганізаваць гэты нон-стоп стракатых святочных нумароў запрошаны вядомы беларускі рэжысёр Васіль Бізюк, а эстрадны бляск гучанню аркестра забяспечыць дырыжор з Растова-на-Доне Міхаіл Радзінскі.

Чакаецца прыезд расійскага рэжысёра Якава Ліўшыца, які пры канцы студзеня распачне працу над аперэтай І.Кальмана “Цыган-прэм’ер” (“Кароль скрыпачоў”), а Барыс Утораў прапануе паставіць новую “Каралеву чардаша” (“Сільву”). Чакаецца і прэм’ера ў балетнай трупы, якой п-ранейшаму кіруе Ніна Дзячэнка.

Артысты гатовы, як гэта было за савецкім часам, рыхтаваць за сезон 5-7 новых работ. Аднак цяперашняя нестабільнасць фінансавання вытворчага працэсу (пашыў касцюмаў, выраб дэкарацыі) вымушае рабіць рэпертуарныя планы больш сціплымі.

Ёсць у дырэктара задумкі наконт гастроляў. Калі балет і аркестр маюць ужо рэгулярную практыку замежных творчых вандровак, дык артысты аперэты запатрабаваны пакуль толькі ў Мінску. Сам жа А.Ісаеў запрашаў некаторых калег

у асабістыя канцэртныя турнэ па Беларусі, і гэтыя выступленні мелі поспех у публікі. Выснова? Трэба вызджаць у абласныя і раённыя цэнтры да патэнцыяльных прыхільнікаў свайго жанру, якія гады ў рады наведваюць сталіцу, а жывы музычны тэатр, можа, не бачылі ніколі.

Адчуваючы свой абавязак перад юнай аўдыторыяй, калектыву бярацца за новую работу пад умоўнай назвай “Прыгоды ў краіне Мульці-Пульці”. Апошнія 8 гадоў на яго сцэне прэм’ер для дзяцей не было, з-за розных прычын сыходзіць з афішы “Сцяпан — вялікі пан”, “Дзіцячы альбом”, “Гісторыя Кая і Герды”, “Прыгоды ў замку Алфавіт”, засталіся замаргызаваныя старыя пастаноўкі “Стойкі алавяны салдацік” і “Залатое кураня”. Цяпер, паводле прапановы А.Ісаева, будзе створана відовішча з удзелам персанажаў папулярных мультфільмаў і з выкарыстаннем адпаведнай музыкі. Над спектаклем працуе рэжысёр Настасся Грыненка, нядаўняя выпускніца Беларускай акадэміі мастацтваў.

Высока ацэньваючы творчы патэнцыял трупы тэатра, яго дырэктар, тым не менш, прызнаўся, што з дапамогай абстакаў у “Комсомольскай правде” хоча знайсці новых салістаў, дырыжораў, рэжысёраў у Расіі, каб запрасіць на сталую працу ў Мінск. Менавіта сярод іх дырэктару бачыцца і “гаспадар, які ведае трупу і клопаціцца пра яе”... Але хіба такога чалавека няма сярод сённяшніх майстроў беларускага мастацтва, ветэранаў тэатра, творцаў маладзейшага пакалення, якіх рыхтуюць старэйшыя і паважаныя

ФЕСТИВАЛІ

Тэатр, падобны на жыццё

“БЕЛАЯ ВЕЖА-2001”. ХРОНІКА ЎРАЖАННЯЎ

1. Сёлетні міжнародны тэатральны фестываль ладзілі акурат пасля прэзідэнцкіх выбараў. Жыццё ў краіне ў тую нядзелю перад камандзіроўкай у Брэст здавалася мне падобным на... тэатр. Як звычайна, усё ў гэтым свеце адбываецца згодна Шэкспіру: жыццё — тэатр, людзі — акцёры. Як усялякая публіка мы любім быць падманутымі. Ну нездарма ж у ноч падліку галасоў Беларускае тэлебачанне “запусціла” кінафільм “Тэатр”...

2. ... Якуб Колас (з.а. РБ Р. Шацко) набліжаўся да авансцэны з ліхтаром. Пясянр мусіў высвяціць у цемры Кіяманца (сёлета ля сценаў старажытнай Белай вежы паказваў “Зямлю” Коласаўскі тэатр) маўклівыя, стомленыя доўгім чаканнем лепшай долі твары сваіх суайчыннікаў. Побач з ім — дзесяткі людзей, апранутых у белыя лахманы. Акцёры пільна ўглядаліся ўглыб чалавечага натоўпу, марна спрабуючы нешта вымавіць, безгалосы народ. “Усё ператварылася ў нішто. Усё ператварылася ў ніколі”, — з распачу ўсклікае Пясянр. “І — я, і — я, і — я”, — адказвае яму народ. І ў гэтай сцэне рэжысёр В. Баркоўскі мусіць наблізіць пакаленні беларусаў...

Сапраўдны творца адчувае подых часу. Сапраўдны рэжысёр ставіць спектаклі так, каб глядачы пазнавалі сваё жыццё ва ўмоўным, а сябе — у выдуманых персанажах. “Зямля” В. Баркоўскага, таленавіта сплецёная са сноў, мрояў, думак Пясянра (жанр спектакля вызначаны як сны памяці Якуба Коласа), імкнецца зачэпіць (ці — абудзіць) душу кожнага прысутнага. І нягледзячы на тое, што пастаноўку давалася глядзець на вуліцы ў доволі халодны вечар, яна прыцягвала да сябе актуальнасцю, надзённасцю, вастрынёй пытанняў, якія гучалі са сцэны. Рэжысёр В. Баркоўскі прапановаў філасофскі роздум над чалавечым жыццём увогуле.

Гэты сцэнічны твор немагчыма пераказаць. Дзеянне на сцэне, упрыгожанае цікавымі светлавымі штукараствамі, каларытнымі малюнкамі роляў, гучанне народных

спеваў — усё гэта стварала эмацыянальна насычаную атмасферу, напружаную ад глыбокіх, тонкіх пачуццяў. Вядома, многія шкадавалі, што новы спектакль В. Баркоўскага згубіўся ў прасторы вуліцы. Аднак вось такім, незалежным ад яго, чынам ён наблізіўся да эстэтыкі “вулічных” пастановак, модных цяпер ва ўсім свеце.

3. Вулічныя тэатры — з’ява ў тэатральным жыцці Беларусі малавядомая, а дакладней — невядомая зусім. Цяжка ўявіць на вуліцах нашага горада акцёраў, якія б вясёлай гурмой цягнулі за сабой... труну, зацягваючы яе ў тралейбусы ды аўтобусы, прапануючы прахожым паляжаць у ёй. (А менавіта такое тэатральнае відовішча пад назвай “Пахаванне” прадставілі французскія акцёры з тэатра “Какаэз” на сёлетнім дзевятым (!) па ліку міжнародным фестывалі вулічных тэатраў у Архангельску.) На гэты раз брэстаўчанам пашчасціла ўбачыць таксама нешта незвычайнае. Акцёры Teatro Tatro са Славакіі запрасілі публіку ў... шацёр, бо сапраўдны вулічны тэатр робіць роўнымі ўсіх.

На першы погляд, ад кожнага, хто ў халодны дажджлівы вечар апынуўся на драўляных лаўках, патрабавалася шмат фізічных намаганняў, каб проста вытрываць трохгадзінны спектакль “Б’янка Брасэлі — жанчына з дзвюма галовамі”. Але ці заўважалі глядачы, як бег час, як мерзлі рукі, ногі ў гэтай незвычайнай для верасня халадзчы?

...Прадстаўленне славакаў пачалося з той хвіліны, які гэтая вясёлая каманда збудавала свой цырк-шапіто. Глядачы, займаючы свае месцы пад купалам з тканіны, нават не ўяўлялі, што ўжо трапілі на пачатак спектакля. У шыкоўным усходнім халаце калія сцэны прагульваўся імпазантны маэстра Джакама (Л. Лацінак), мітусіліся музыканты, імкнуўся нахабным чынам заняць месца ў першым радзе брудны п’янчуга. Тэатр мусіў быць падобным на жыццё. Не ведаю, якім фантастычным чынам, а гэтым відачынам удалося стварыць непаўторную атмасферу прысутнасці ў вандроўным тэатры-цырку XIX

стагоддзя. Прынамсі, на ўзнікненне гэтага пачуцця працавалі шматлікія дэталі: збітая з грубых драўляных дошак сцэна, брудныя кулісы, заношаныя паласатыя касцюмы-трыко акцёраў-акрабатаў...

У цэнтры спектакля, пастаўленага рэжысёрам О. Спішакам, — разгублены, страціўшы сябе чалавек. Публіка спачатку назірае за Целярынам (Я. Струнга) з залы, але хутка гэты персанаж сыходзіць са сцэны, займаючы месца побач з глядачамі. І публіка, і адзін з герояў спектакля назіраюць за фантастычнымі цыркавымі нумарамі, якія прапануе Джакама. Чалавек прыходзіць у тэатр, каб быць шчасліва падманутым. У атракціёне Джакама трукі на лубы густ: і чалавек, якога немагчыма пабудзіць, калі ён спіць, і мужная добраахвотніца, якую заядаюць блохі, і глытальнік атруты, і нават сабака, які можа гаварыць. Вынаходлівыя, камічныя нумары выклікаюць шчыры смех, апладысменты публікі. Бачна, што маладыя акцёры адразу ж зараджаюцца яе энергіяй, імкнучыся імправізаваць, здзіўляць яшчэ больш. Без публікі вулічны тэатр існаваць не можа. І таму нумар з сабакам, які адказвае на розныя пытанні глядачоў, выклікае жывое захапленне (прынамсі, нехта з глядачоў запятаўся ў калматага, а хто будзе наступным прэзідэнтам Беларусі, і гаваркі сабачка адказаў, што хто будзе наступным, сказаць цяжка, затое вядома, хто з’яўляецца прэзідэнтам цяпер). Стваральнікі вулічных спектакляў мусяць абыгрываць літаральна ўсё, што трапляе ў абсягі іх відовішча. (Напрыклад, падчас другога спектакля пан Целярын ужо спаў на брэсцкім дываночку, падараваным тэатру арганізатарамі фесту). Так, у антракце Джакама прапановае Целярыну выпіць таннага віна. Разам з героем спектакля да пляшкі спяшаюцца і... глядачы. М’яжа, якая падзяляе ўмоўнасць і рэальнасць, робіцца непрыкметнай, празрыстай.

Але Целярын збіраецца пайсці з цырка: няма тут нічога незвычайнага. Джакама раіць паглядзець яму “цвік” ягонага атракціёна: Б’янка Брасэлі — жанчына з дзвюма галовамі (А. Сольчанска). І нечакана небарака захапляецца гэтай “прыгажуняй”...

Смешнае, камічнае ў спектаклі

беларускія навучальныя ўстановы?

На жаль, досыць скупа і без відавочнай асабістай зацікаўленасці (балазе, журналісты нагадалі) выказалася новае кіраўніцтва тэатра пра беларускі рэпертуар, пра стасункі са сваімі аўтарамі. Хаця гісторыя гэтага параўнальна маладога калектыву захавала факты сапраўднага творчага супрацоўніцтва з ачыннымі кампазітарамі: Юрыем Семянякам, Яўгенам Глебавам, Рыгорам Сурусам, Андрэем Мдзівані, Віктарам Войцікам, Алегам Чыркуном, Уладзімірам Кандрусевічам (чыі мюзікл "Шклянкі вады" — дагэтуль у рэпертуарным актыве)...

Што ж, можна скептычна ставіцца да нацыянальнай рэпертуарнай спадчыны. Але можна імкнуцца ажывіць, мадэрнізаваць яе лепшыя старонкі. Можна чакаць, пакуль хтосьці з аўтараў пачне займацца сама-рэкламай, пастукаецца ў дзверы Тэатра. А

можна пагартыць даведнікі, вывучыць спісы створанага ў адпаведным жанры, пазнаёміцца з вядучымі ды перспектыўнымі кампазітарамі, з іх музыкай, замовіць арыгінальны твор...

Напэўна, упрыгожыла б наша культурнае жыццё і зрабіла гонар тэатру "Агатка" Я.Голанда. Набыткам зрабілася б "Чарадзея ў краіне Оз" А.Атрашкевіч, што ідзе ў Маладзечанскім абласным тэатры. Зацікавілі б і творцаў, і публіку мюзікл У.Кандрусевіча "Небяспечныя сувязі", "31 чэрвеня" У.Дамарацкага... Безумоўна, мае права на жыццё папурі з лепшых савецкіх дый дыснееўскіх "мультикаў". Але маюць права на музычна-сцэнічнае ўвасабленне і героі беларускіх казак. (Яны, дарэчы, няблага пачуваюць сябе ў радыётэатры).

Хораша сказаў А.Ісаеў: "Хацелася б не згубіць тое добрае, што назапашана тэатрам

за больш чым 30 гадоў. І навошта арыентавацца на Хабараўск, калі значна бліжэй да нас Вена ды Парыж?!"

Мінск, вядома, — таксама сталічны горад. Гожы, тэатральны, прывабны для гасцей, блізкіх і далёкіх суседзяў. А быў бы ён, адназначна, правінцыйным мястэчкам, якіх многа, калі б не існавала своеадметная дзяржава — Беларусь. А яна, дзяржава Беларусь з яе галоўным, старажытным і сучасным горадам, не існавала б, калі б не народ, адметны сваімі нацыянальнымі традыцыямі, менталітэтам, культурай, мовай.

Дык будзем спадзявацца... Спадзявацца на мудрасць энергічнага дырэктара, які мае намер спалучыць адміністрацыйныя справы з канцэртна-эстраднай і сцэнічнай дзейнасцю. На тое, што заслужаны артыст Беларусі Аляксей Ісаеў скіруе жыццё калектыву ў напрамку, адпаведным назве

Дзяржаўнага музычнага тэатра Беларусі. Што нашаму тэатру наканаваны еўрапейскі ўзровень і нацыянальная адметнасць і ён не ператворыцца ў "хабараўскую філію" ці ў "тутэйшае падмаскоўе"... Наша карэнная інтэлігенцыя можа дазволіць сабе і такі спадзеў, ці не праўда?

Ну, а пакуль парадуюцца, што папулярны творчы калектыву свой 32-гі сезон пачаў у пасвяжэлым, абноўленым закулісці: па ініцыятыве дырэктара зроблены рамонт — першы за 20 гадоў існавання гэтага прыгожага будынка па вуліцы Мяснікова...

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: сцэны са спектакля "Вясёлая ўдава" (у ролі графа Данілы — заслужаны артыст Беларусі А.ІСАЕЎ).
Фота В.СТРАЛКОЎСКАГА

паступова саступае месца трагедыяму. Калі-небудзь, але вочы чалавека адкрыюцца, і ён зразумее, што быў толькі жорстка падмануты. І падман не прыносіць шчасця. Вядома, маэстра Джакама — толькі махляр. Насамрэч ніякіх цудаў — жанчын з дзвюма галовамі ў прыродзе няма. Блазны ж разбураюць сцэну ды ўцякаюць на вуліцу, пакідаючы чалавека ў душэўнай цемрадзі. Цудаў няма. Сапраўднае толькі адзіноцтва.

4.

... У натоўпе чалавек можа быць адзінока. Ці задушаны натоўпам, як асоба. А яму, натоўпу, зачараванаму ідэямі фашызму, якраз слабыя, схільныя да падлегласці людзі і патрэбны.

Нехта Гельвер (М. Ярміцкі) — адзін з такіх абмежаваных прасцякоў. Як дзіця ён радуецца чорнай вайскавай форме, фашысцкаму сцягу, схаванаму ў доме. І настойліва патрабуе радавацца разам з ім сваю кволюю жонку Карлу (К. Вянгліцка). Маўляў, як ты не разумееш прыгажосці, велічы салдата рэйха. Легчы! Устаць! Легчы! Устаць! Раз'юшаны Гельвер гатовы забіць някемлівую жанчыну...

Гісторыя пранікнення нацысцкай ідэалогіі ў ціхае, сямейнае жыццё абывацеляў разгортваецца ў невялікай прасторы сцэны, на якой разам з акцёрамі знаходзяцца і глядачы. Спектакль Тэатра Польскага "Ноч Гельвера" рэжысёр П. Лысак будзе як напружаны, нервовы дыялог двух людзей, стомленых бяссоннай ноччу. Гэта — цалкам акцёрскі спектакль. Ролі падаюцца насычанымі, яркімі фарбамі. М. Ярміцкаму выпадае данесці тонкія душэўныя перажыванні свайго персанажа. Яго Гельвер ці то наўны, ласкавы хлопчык, ці то апантаны, жорсткі фанат фашысцкіх заклікаў, які пачынае рохаць, як парсюк, губляючы чалавечае аблічча. Гельвер любіць і ненавідзіць адначасова. Геранія К. Вянгліцкай спрабуе ўтаймаваць звера, які прагнуўся ў мужы, пакорлівасцю, пшчотай, клопамат. Як маці, яна туліць да сабе свайго неразумнага Гельвера, які не разумее, ні што адбываецца з ім, ні што вакол яго...

Паўтары гадзіны акцёры проста жывуць на сцэне, нібы не адчуваючы блізкай прысутнасці глядачоў. Публіка ж, прыкаваная да сваіх месцаў такой своеасаблівай рэжысёрскай знаходкай, уцягнута ў інтымны свет двух людзей. Ноч Гельвера — гэта ноч пазбаўлення слепаты, выратавання ад самападману. Ноч перамогі душэўнай цеплыні

над ідэалогіяй страху, гвалту, нелюбові...

5.

...Як было б сумна жыць без Скапэнаў! Гэтыя вынаходлівыя махляры могуць разблытаць (і забытаць) самыя незвычайныя жыццёвыя сітуацыі, літаральна скалыхнуць сваімі хітрыкамі зямную кулю.

Рэжысёр Г. Трасцянецкі вядомы тым, што паставіў усяго Мальера. У спектаклі "Хітрыкі Скапэна", які на фестывалі паказаў Рыжскі акадэмічны тэатр рускай драмы, ад аднайменнай мальераўскай п'есы засталіся толькі героі ды ланцужок камічных сітуацый, у якія яны час ад часу трапляюць (не без дапамогі Скапэна). Хрэстаматыйны драматургічны твор Трасцянецкі ўвасобіў на сцэне як вольную постмадэрнісцкую фантазію (падчас рэпетыцыі ён раіў акцёрам забыцца на Мальера). Героі спектакля апрануты ў касцюмы і мальераўскай эпохі, і высокай моды, і маладзёжнай рэперскай культуры (а адна з гераній пастаноўкі наогул іграе ў балетнай пачцы ды пуантах). Скапэн, які на пачатку дзеяння з'яўляецца з-пад сцэны і адразу ж пачынае фліртаваць з публікай, абыходзіцца чорнымі майкай і штанамі (у далёкіх 60-я такім уяўляўся Гамлет Любімаву). Лёгка імправізуючы, гуляючы з глядачамі, уся гэтая "стракатая" кампанія без перадыху мітусіцца ды блазнуе на сцэне. Здаецца, што тут нехта проста рассыпаў рознакаляровыя цукеркі-дражэ, якія павольна коцяцца ў глядзельную залу, а публіка з радасцю падбірае іх ды кладзе ў рот. Вясёлыя, забаўляльныя "Хітрыкі Скапэна" — гэта святая жывога, не скванага акадэмічнымі традыцыямі тэатра. Са зладжанага акцёрскага ансамбля, вядома, вылучаецца Скапэн у выкананні Я. Рафальсона, які не толькі любіць свой персанаж, а імкнецца зрабіць яго сучасным...

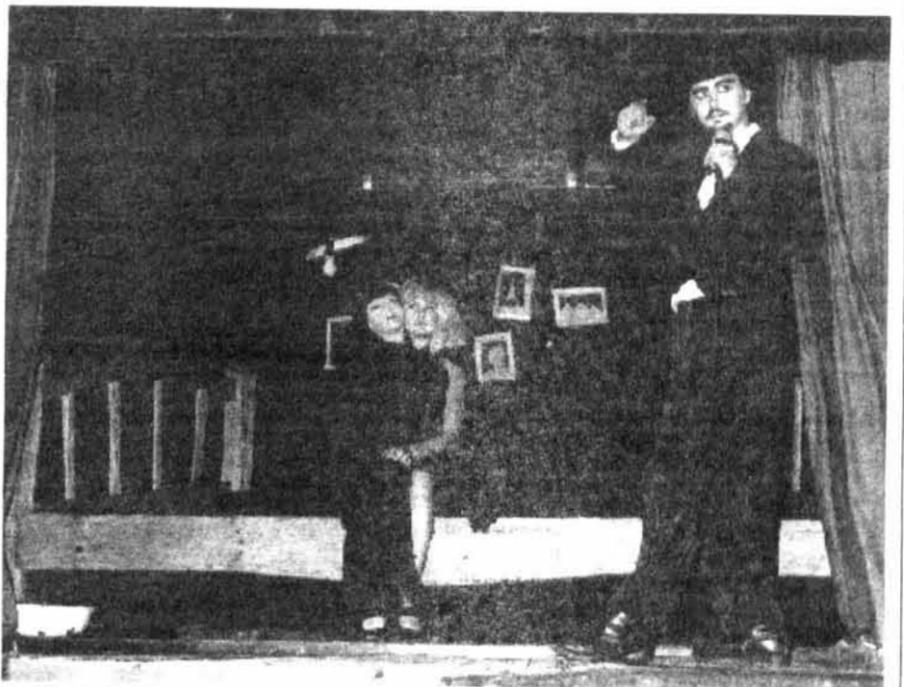
...Як было б сумна жыць без Скапэнаў! Іншая справа, калі іх хітрыкі перастаюць здавацца забаўляльнымі, калі Скапэнам занадта шмат дазваляюць кіраваць...

6.

Скончыўся фестываль. Скончыліся выбары. Самае яркае тэатральнае відовішча было яшчэ наперадзе...

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымках: сцэны са спектакляў "Б'янка Брасэлі — жанчына з дзвюма галовамі", "Хітрыкі Скапэна"

Першы нумар
"Українеця
в Беларусі"

Выхад у свет новага перыядычнага выдання — заўсёды падзея. І для чытачоў, і для выдаўцоў. На пачатку дзевяностых гадоў Беларускае

грамадскае аб'яднанне ўкраінцаў "Ватра" ўжо спрабавала распачаць выданне газеты для сваіх суайчыннікаў, што атабарыліся на Беларусі. Тады выйшла некалькі нумароў, ды на тым справа і спынілася...

І вось зроблены новыя захады — у верасні з'явіўся першы нумар газеты "Українеця в Беларусі", прысвечаны Дню незалежнасці Украіны. Ён пачынаецца інтэрв'ю з Надзвычайным і Упаўнаважаным Паслом Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Анатолям Дронем "Сцвярджаем дзяржаву, сцвярджаем сябе", дзе спадар

амбасадар канстатуе, што "Украіна адбылася як дзяржава і геапалітычная рэчаіснасць... і зараз ужо немагчыма ўявіць сабе свет і падзеі ў ім без нашай дзяржавы". Далей сп. Дронь разважае, што ўкраінская этнічная суполка — гэта аб'яднанне цалкам добраахвотнае, яно грунтуецца на самаўсведамленні паходжання ўкраінцаў Беларусі, якіх яднае духоўная роднасць, уяўленне пра супольнасць гістарычнай долі. Што тычыцца газеты, дык ён вітае выхад яе першага нумара і спадзяецца на больш шчаслівы лёс новага выдання.

На першай старонцы змешчаны верш занага нашага паэта Сяргея Законнікава "Беражы сябе, Украіна" ў перакладзе на ўкраінскую Валерыя Стралко. Той жа В.Стралко, які з'яўляецца адначасова сябрам украінскага і беларускага Саюзаў пісьменнікаў, пад рубрыкай "Залаты колас сінявокага краю" ўпершыню прапануе поўны пераклад на ўкраінскую мову легендарнай, вядомай кожнаму беларусу ананімнай паэмы "Тарас на Парнасе". Тут жа друкуюцца ўкраінскія вершы жыхароў нашай рэспублікі.

Сярод рубрык першага нумара газеты трэба адзначыць "Крыніцы нашай духоўнасці", пад якой змешчаны гістарычныя нататкі пра Івана Мазепу, Пятра Дарашэнку і Саламею Крушальніцкую, а таксама ўрываек з "Запавету Уладзіміра Манамаха". Цікавасць выклікаюць артыкул І.Валасюка "Уладзімір Вялікі і хрышчэнне Кіеўскай дзяржавы" ды ўрываек з этнасіхалагічнага даследавання славутага гісторыка Васіля Пачоўскага "Украінцы як народ".

Старонка "Справы дыяспары" інфармуе пра дзейнасць таварыства "Ватра", культурнае жыццё ў этнічных суполках. "Пульс Украіны" — паведамленні пра палітычныя і грамадскія падзеі на радзіме. Завяршае выпуск старонка прэзэтых публікацый "У свеце цікавага".

Першы нумар газеты "Українеця в Беларусі" выйшаў пры падтрымцы Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцяў РБ на васьмі старонках фарматам "ЛіМа", накладам 1000 асобнікаў. Рэдакцыя, якую ўзначаліў Барыс Міхалюк, мяркуе выдаваць пакуль адзін нумар у два месяцы, але, спадзеючыся на матэрыяльна-фінансавую падтрымку Украіны-ненькі ды актыўнае супрацоўніцтва суайчыннікаў, плануе павялічыць перыядычнасць свайго выдання. Зроблены захады для яго нага распаўсюджвання праз шапікі "Саюздруку", у перспектыве — абвясчэнне падпіскі ў каталогу "Газеты і часопісы Беларусі".

Для ўсіх зацікаўленых падаём адрас "Украінца ў Беларусі": 220002, Мінск, вул.Камуністычная, 50, т.226-85-71 АГА

"Радзіму і бацькоў не выбіраюць", — прыгадваю словы прафесара А.Мальдзіса. З гэтым і жыю. Хоць часам ой як хочацца выбраць!..

Мая бабуля, бацькава маці Вера Міхайлаўна Мятліцкая была палескаю прыгажуняй: чорныя, як смоль, валасы, агністыя вочы. Многія, жартуючы, пыталіся ў яе, ці не ад цыганоў або габрэяў яна паходзіць. Бабуля ўсміхалася, адмоўчалася. Але мы ведалі, што нейкі Міша жыве з яе мацерай Надзьяй, а потым з'ехаў. Надзья была настаўніцай. У 1912 годзе яна магла напаткаць на самай справе не Мішу, а Мойшу. Бо чаму іначай Сачанкі дужа ж здольныя да навукаў?..

Бацька заўсёды казаў: "Глядзі не на неба, а на зямлю", — гэтак мудра і слушна. Мо таму і пакутую, што часцей прыцягваюць усё ж аблокі?

Ён з'яўляўся стрыжнем нашага бытавання, цэнтрам нашага Сусвету. Не стала яго — не стала і нічога вакол нас. Рассыпаліся, разгубіліся, забедавалі.

Некалі я любіла чытаць Фрэйда. Там апісваецца многа выпадкаў развіцця комплексу бацькі ў дзяўчат. Падсвядома я ўвесь час шукаю чалавека, які замяніў бы мне бацьку. Аднак разумею: такога я не знайду, не сустрэну...

У маладосці ён таксама пісаў вершы. Цікава было б паглядзець на тых, каму яны прысвячаліся, — маладых, чароўных. А потым, з узростам, паэта паглынула проза. На мой погляд — сумнавата.

Вакол яго пастаянна круцілася шмат людзей. З рознымі перакананнямі, стылямі жыцця. Прыцягнутыя багаццем асобы, не адрознаваўшы сваю ролю як матэрыялу для напісання новых твораў.

Калі бывае цяжка, успамінаю бацькава апаўданне "Белая мыш". Ну няўжо і я (не дай Бог), дзеля таго, каб паглядзець у вочы каханага, павінна піць да "зялёных чорцікаў"? Тады з'явіцца з туману яго постаць, і мне стане добра-добра... Дык вось ад гэтага мяне перасцярог мой бацька.

Я.Лецка са здзіўленнем адзначае: "Ён быў хітры, а ты такая прастадушная..." Дзіўлюся і я — хіба, як кажуць, можа далёка ўпасці яблык ад яблыні? Не думаю.

Бацька

Святлана САЧАНКА

Ён умеў смяшыць, весяліць. Вельмі добра памятаю гэтыя ягоныя — як яны цяпер называюцца — "прыколы". Улюбёным бацькавым выслоўем было: "Павінна ж быць і ў зайца радасць перад халоднаю зімой". Гэта гаварылася на ўздыме, калі шанцавала. Адваротны настрой суправаджаўся ўздыхам і вершыкам: "Поэт горбат, стихи его горбаты... Кто виноват? Евреи виноваты..."

Любоў да прыроды вызначалася ў яго нейкай практычнай канкрэтнасцю. Пойдзе ў лес — назбірае грыбоў, паедзе на лецішча — старанна давядзе ўсё да ладу. О, на пустое марнаванне часу ён быў не здатны! (У адрозненне ад мяне, напрыклад).

Шмат вандраваў, падарожнічаў. Заставаўся заўсёды неспакойным, непаседлівым. Нават тэлевізійныя каналы пераключаў да бясконцасці: на адным жа адно паказваюць, а на другім — іншае. Гэты непакой і цягнуў яго, думаецца, у далёкія замежныя паездкі. Там яму было гэтак жа няўтульна — хацелася як найхутчэй вярнуцца дахаты...

Прыгатаваннем ежы ён не займаўся. Ля пліты ў адзіноце я яго сабе не уяўляю. Нават суп разаграла яму звычайна каторая з нас (а нас у яго было тры). Але гаспадаром дома быў менавіта ён: зарабляў грошы, размяркоўваў іх, закупляў самае неабходнае. Дробязямі займаўся мы, ад вырашэння стратэгічных пытанняў, дзякуй Богу, ён нас вызваляў. Цяпер жа мы знаходзімся пад цяжарам і тактыкі, і стратэгіі... Ох, і цяжкая ты, шапка Манамаха!

Не было выпадку, каб бацька занадваў дзе-небудзь, акрамя нашай утульнай сямейнай хаты. Разам мы заўсёды праводзілі адпачынак, таямніц ніхто і ніколі ні ад каго не меў. Тады, калі ён на працы памёр і ягонае цела забралі ў морг — гэта, мусіць, была яго першая ноч не дома. Вось так ён ад нас пайшоў...

Апошняя бацькава кампанія гасцявала ў нас тады, калі яго хавалі. Сяброўскай гаманы наша кватэра болей не чула. Так і жывём — сярод высачэзных паліц з назбіранымі ім кніжкамі, быццам у сасновым лесе ці сярод арганых труб касцёла. Жывём абсалютна па-іншаму. Ды толькі беражом памяць — адзінае, што нам цяпер засталася.

Усевалад ГАРАЧКА

Ты і тубылкі

Мроілася:
Усе вакол
Загарэлыя,
Голья,
А ты —
У сіняй сукенцы.
Лета.
Агонь.
А ты —
Мая вада.

Пад ліпеньскім небам —
Жытнёвае поле:

І творца, і сейбіт
Саступілі час мастаку.

Святлее парк.
Жаўцея,
Ападае лісце.
Зноў стане лёгка
А нядаўна,
Здавалася,
Святлей за неба
Маладая зеляніна.

Нібыта недзе далёка
Гучыць дудачка.
І я,
Зачараваны яе музыкай,
Іду, іду
І прыходжу ў восень.

Кветкі на белу

Першыя
на голай зямлі,
як выгнаннікі з раю.
Яны яшчэ помняць,
што было т а м.

Я думаю, што каханне
дае крылы,
Але крылы яго —
свінцовыя.
Адно толькі радуе:
Не загіну, як Ікар, ад сонца.

Плаззія

Нібыта прыйшла вясна,
Але таксама — са снегу,
І ёй таксама растуць.

Пафарбавалі ў зялёны,
Крыху намазалі крэйдай,
І назвалі:
Вясна.

Ты, дзяўчыначка, яму не вер:
Ён паэт.
І не спакусіць, нават,
Ён цябе хоча —
Горш:
Ён душу тваю перакоўвае ў вершы.

Вы пакінулі вёску,
Але вёска не пакінула вас.

За вамі, —
Нібыта пракосы,
Доўгія-доўгія вершы:
Страфа да страфы.

Вы косіце,
А недзе далёка гучыць песня.
І ўсе вы чуеце яе:
Толькі адну.

Цяпер я стаў абачлівым,
Мудрым,
І з лёгкасцю абыходжу ямы,
Поўныя вершаў.

КОЛАС І КУПАЛА НА АСІНБУДЗЕ

Як толькі вяртаешся памяццю ў маладосць, перад вачыма нязменна ўзнікае рычак лакаматыва. Гудок, пачатковы, павольны, рух рычага, яшчэ гудок, паравоз уздыхае, ахінаецца парай, і ты ў дарозе.

Моладзь, мае літаратурныя аднагодкі, пільна сачылі за працай на новабудуемых рэспублікі. Гэта не магло не цікавіць і людзей старэйшага веку з усенародна ўшанаванымі імёнамі і кнігамі.

...Яны прыйшлі ў Дом пісьменніка, які змяшчаўся насупраць даўно знікшага кінатэатрыка "Спартак". Гэты дом быў прытулак для ўсіх, што існавалі ў 30-я гады, літаратурных арганізацый. Народныя паэты настойліва абвясцілі: "Хочам ехаць на Асінбуд!" Туды, на будаўніцтва першай у рэспубліцы ГРЭС збіралася пісьменніцкая група з маладых. І наш кіраўнік, як і ўсе мы, моцна такі сумееўся: як быць? Гэта ж не хто-небудзь, а самі Янка Купала і Якуб Колас, з кім мы віталіся някраса, на спаважнай адлегласці.

А яны мякка пакеплівалі, казалі: бярыце,

разоў, тады ў рэспубліканскіх газетах з'яўляліся цікавыя нарысы, матэрыялы паездка пазначыліся і ў яго апазданнях.

Купала з'ездзіў на Мар'інскія балоты, гэта не прайшло безудзельна паўз ягоную душу і сышло на паперу.

Асінаўская станцыя з яе сціплымі трыма тысячамі кілават здавалася нам тады электрычным чудам. Яна вартая вагагі, гэтая першая энергетычная кропка на энергетычнай карце рэспублікі. Там зараз свеціць палескі горад Светлагорск, ён жыўціца ад Васілевіцкай станцыі, якая амаль у дзесяць разоў перавышае магчымасці свае далёкае прабабі.

Мы вярталіся ў Мінск падужэўшы. Здаецца, і цяпер бачу вочы і чую голас Зіны Бандарынай, Тодара Кляшторнага, Анатоля Вольнага. Рэшты таварышаў не называю, мірсяцага як праз туман абліччы Міхася Зарэцкага, Васіля Кавала. І агартае смутак: так дачасна і трагічна іх адабралі ў жыцця бязлітасна нелюдзі.

У МАГІЛЁВЕ НА ШОЎКАВАЙ

Я ўдзячны загінуўшым сябрам за тую

грудзях нешта нахшталь папярэджання дзядзькі Якуба: "А ці не замнога вы гуляеце, хлопцы?"

Пра Коласа не ўсе надрукаваў, што ведаю. Разбіраў пуды сваіх чарнавікоў — знаходка сярод выпадковага папярывага рыззя. Некалькі аркушыкаў, спісаных з абодвух бакоў паводле майго прызвычаення: пададзены дакладна словы Твардоўскага і Коласа.

Калі Твардоўскі гасцяваў у Коласа пасля першага пасляваеннага з'езда пісьменнікаў, чыталі вершы. Пачалося так. Колас сказаў, што днямі напісаў верш. Усе прысутныя папрасілі: "Пачытайце!" А Твардоўскі заўважыў:

— Вам, Канстанцін Міхайлавіч, не дадзена права нічога трымаць пры сабе. А мы, спадзяюся, не толькі гасці.

Колас пасміхнуўся, схадзіў па партфель у прыхожай, дастаў аркуш без памарак.

Пасля чытання Твардоўскі падняў чарку: — Паклон ад перакладчыка. Не ў часопіс прашу, надрукуем раней у добрым месцы. А мне — прыбытак: аўтограф застаецца.

Максім ЛУЖАНІН

Старонкі ўспамінаў

маўляў, і на нас білеты, мы ўсе выдукаем, — такім чынам як бы скарачалася адлегласць паміж імі і намі, блазотай.

І паехалі, начавалі ў нейкім не дужа прыдатным для адпачынку вагоне і раздзялілі з намі чарку, падмацаваўшы наша няхітрае халасцяцкае ежыва сваім хатнім прыпасам.

На Асінстане — вызвалены ад хмызнякоў тарфянікі, недалёка і Арэхаўскае возера — ёсць дзе разгуляцца ветру. Холадна, да таго ж яшчэ не ўпыняецца і нудны пранізлівы дождж.

Нашы старэйшыны, аднак, не заўважаюць гэтага і бадзёра крочаць па раскіслых сцежках. Галоўны корпус станцыі бадай што пры самым возеры. Да яго цягнуцца рэйкі вузкакалейкі даўжынёю 48 кіламетраў. Крыху вышэй расце рабочы пасёлак. Чатыры трохпавярховыя дамы выстраіліся ўздоўж дарогі, за імі дамы, пабудаваныя ў другую чаргу, ёсць асабнякі на 2-3 сям'і. А наўкол пасёлка — малады лес: бяроза, сасна, асіна.

Абапіраючыся на кій, Янка Купала слухае растлумачэнні. Ён і тут, і як бы адсутнічае, праводзіць вачыма слупы электраперадачы, ваганеткі, якія спяшаюцца па торф, не мінае позіркам канячку, што бжыцьце немаведама адкуль, каля самага лесу.

Пад канец агляду станцыі і абходу даволі вялікай тэрыторыі вакол нас назбіраецца шмат людзей, будаўнікоў і рабочых. Нашы старэйшыны спадарожнікі прыслухоўваюцца да кожнага іхняга слова, углядаюцца ў кожнае аблічча. Вось якія людзі выраслі з колішніх мікалаеўцаў і лагойцаў. Пра іх думалася і марылася маладым песнярам беларускага народа, складаючы першыя радкі аб лепшай долі беларускага чалавека.

Зараз народныя паэты па-гаспадарску распіваюць: а як жытло, забеспячэнне, спецвонатка. Адрозна ж намацаюць: якія патрэбы трывожаць людзей, адказваюць на пытанні. Купз Івана Дамінікавіча і Канстанціна Міхайлавіча паўноткае.

Відаць, усё гэта няпраўда, што патрэбна асаблівае ўмельства знаходзіць ключы да чалавечага сэрца. Проста прымай клопат другога сэрца, і яно само ўдзячна адгукнецца табе. Так і адбываецца зараз у сценах выпадковага мулкага вагончыка. Праўда, напытаўшы некалькі чалавек з блізкіх да тагачаснай мяжы вёсак, Якуб Колас крыху ада-сбняецца ад агульнай гаворкі. Распытвае, ці не чулі, як жыўць там, "за мяжой", ягоныя сваякі.

Гадзіны праз дзве нашы гасці адвіт-ваюцца, запрашаюць паглядзець, як жывецца ім у пасёлку.

— З газет гэтага і за год не вычытаеш, — гаварыў Янка Купала, калі мы пачалі дзядзіцца ўражаннямі ад убачанага і пачутага. — Я з вамі, хлопцы, яшчэ куды-небудзь паеду.

— Дзе ўжо нам, Янка, цягачца з імі, — спагадліва ўсімхаецца Колас. І расказвае, як маладая аўдыторыя шумна сустракала выступленні маладых літаратараў.

— Вось я і сказаў тады аднаму паэту: а што, браток, тут, відаць, глядзяць не на твор, а на твар.

Ну, вядома, шмат чаго з нашага паспешлівага творыства і не заслугоўвала іншай формы ацэнкі, чым някрыўдны, здавалася б, Коласаў жарт. Тым не менш гэта абавязвала падумаць і пра адказнасць за пачату справу.

Колас прыезджаў на Асінбуд некалькі

светлую сумесную дарогу. Правады Асінаўскай павялі мяне ў Магілёў, на фабрыку штучнага валакна, яе любоўна называлі Шоўкавай. Вельмі ж прыемна было беларускаму сэрцу пасля палатна, шарачкаў і іншай вытворчасці з-пад кроснаў да-рануцца да прыгожай, лёгкай і бліскучай тканіны. Шоўкі! Зроблены сваімі рукамі, з свайго дрэва. Гэта падымала нас не толькі ў сваіх вачах, а і перад суседзямі.

У Магілёве не было ні выдатных будынкаў, ні шырокіх проспектаў. Кожная нядзеля чула перамоў манастырскіх і саборных званаў. На недалёкім ад гасцінцы пляцы тлуміліся рамізінікі, якія вазілі на далёкаваты вакзал. "Для пэўнасці" гаварылі яны, даючы будучым пасажырам грошы, "задатак", маўляў, прыеду ў часе, не спозніцца на цягнік.

Больш за месяц прыходзіў на Шоўкавую на пачатак змены і адыходзіў з заканчэннем работ. Прапрабляў там адзін і той жа маршрут: ад каўшоў з драўнінай цэлюлозай, якая, перацярпеўшы пераўтварэнне ў прадзіўную рощчыну, ідзе ў помпу, адтуль наганяецца ў фільтры і выбягае з яе ўжо не вадкасцю, а мяккай ніткай сырога шоўку.

Гэты цуд ператварэння рэчыва, любаванне ім, не зморвае, — кожны раз прыкмяталася нешта новае. Усе людзі на шляху стварэння шоўкавай ніткі, ад падсобнага рабочага да пакавальшчыцы маткоў у цэнтрыфугу для прасушкі, сталі маімі добрымі знаёмымі. Шмат з кім можна было перакінуцца словам не толькі пра работу, а і пра тое, што робіцца ў доме: халасты ці жанаты, колькі маеш дзядзей, што яны парабляюць — вучацца ці на сваім хлебце. Фабрычныя інжынеры за кувлем піва пасмейваліся, прапанавалі пайсці ў цэх на зарплату. Аднойчы нехта з іх папрасіў мяне правесці па фабрыцы экскурсію. У групе экскурсантаў былі пісьменнікі, яны прыехалі ў тэатр на прэм'еру і не магі не зазірнуць на Шоўкавую. Усе мае растлумачэнні былі прыняты з увагаю прыезджымі, без удакладненняў з боку прысутнага інжынера. Аднак пры з'яўленні ніткі з драўніннага раствору, які толькі што быў паўметравай таўшчыні бярвенном, адзін з прыезджых вастраславаў, здаецца, Васіль Сташэўскі, пакпіў: "А ці не выцягнуў ты, браток, нітачку з кішэні?" Недалёка ад нас працаваў майстар, ён падтрымаў мой гонар, растлумачыўшы больш дакладна, як адбываецца ператварэнне драўніны ў шоўк.

УСПАМІНАЕ ДЗЯДЗЬКА ЯКУБ

Вунь, колькі ўсяго ўсякага наўспаміналася. А ўсё праз Коласаву заўвагу: чалавек стварае праца. Скіравана яна была на аднаго паэта, які пажаліўся, што гаспадыня дома, дзе ён наймаў пакойчык, старая, нічога не ўзджуае і просіць яго калоць дрывы.

— Уяўляеце сабе, што значыць накалоць дроў на дзве печы — грубку і кухонную! — засмучаўся паэт, мой аднагодак.

— А ты, браток, калі-небудзь, вольным адвяхоркам, — сказаў Колас, — падхваціся ды пакалі ўсе палянякі, што ёсць у хлечуку. Тады доўга не будзеш мець ніякага клопату. Я заўсёды так раблю: наколаю цэлы касцёр дроў. На ўсю зіму...

Пасмяяліся. Ленаваты наш таварыш крыху знікавеў, а ў кожнага з нас варухнулася ў

Колас не дае нечаканаму перакладчыку сесці.

— Цяпер — вы!

Твардоўскі даволі шмат чытаў з "Сельскай хронікі", пра дзедка Данілу, печніка Івушку. Чытаюць Андрэй Малышка, Аркадзь Куляшоў. Падыходзіць мая чарга, на памяць я чытаць не адважаюся, прашу Данілу даць "Звязду", там перад з'ездам друкаваўся ўрывак з паэмы "Кладкі Градоўскага". Напісанае падабалася Коласу і, вядома, мне — як усё гарачае, з-пад пяра. Паслухаўшы, Твардоўскі даволі змрочна спытаў:

— Скажыце, а з чаго пачалося і як далей пойдзе?

Маё сэрца ўмела, ведаў, некалькі Аляксандр Трыфанавіч быў прасты і рэзкі: у вочы ўсемагутнаму тады П.Броўку выказваўся нестаноўча пра ягоны "Ясны Кут". Тлумачу: у мяне былі гісторыя, чутая ад М.Пакроўскага, Героя Савецкага Саюза. Як ён вырываўся з нямецкага акружэння. Нагледзелі ў лесе ладную балоціну, абкружаную ржавай вадой, намасцілі туды жэрдак і дрэў, і па іх атрад перайшоў на сушэйшую выспу. Там і перабілі найбольш цяжка час. Немцы не здагадаліся пра падводныя кладкі, у балота забаяліся лезці, а атрад тым часам знайшоў бяспечнае месца, выйшаў да сваіх.

Малышка паціснуў руку, папрасіў даць яму газету, адкуль чыталася. Куляшоў гаварыў нешта не зусім выразнае. Твардоўскі маўчыць, потым звяртаецца да Канстанціна Міхайлавіча:

— У вас дом вялікі. Дык вось прыкміце дзе-небудзь гэтага мужчыну, — гэта пра мяне. — І цераз фортку давайце снедаць і курыць, пакуль не дакончыць. І ні кроку — да заканчэння рэчы. А калі закончыць, памойму, можна будзе чарку даць.

Усе пасміхаюцца, Колас рагоча, віноўнік прызначанага Твардоўскім хатняга рэжыму вырастае ў сваіх вачах.

Пазней паэма была скончана, на жаль, не на такім узроўні, на які, мусіць, спадзяваўся Твардоўскі, прапануючы ўстанавіць нагляд за маім пісаннем.

Канстанцін Міхайлавіч жаліцца на сваю памяць.

— На Куршчыне тры вёскі было, я туды часта заходзіў. А назвы пазабываў. Гочава, Бучава, а як трэцюю звалі, забі — не помню. Стрыгосла, здаецца. Зірнуўшы, што я збіраюся закурыць, тут жа ўспамінае пра далёкія дні маленства:

— Дзядзька Антось быў зайдлы курэц. Сам саджаў і даглядаў тытунь. Лісце зложыць у гаршчок, засыпле попелам і закапае на колькі год у зямлю. Папяросы вярцеў вялізныя, адною накурвалася, бывала, на начлезе чалавек дзесяць дарослых. А малыя пастушкі — смех адзін. Курыць хочацца, а папрасіць не асмеліцца. Дык каторы разоў пяць падбжыць і паздароўкаецца.

— Здароў, дзядзька!

Дзядзька ведае, чаго ад яго хочучь, ні слова не адказвае, пыхне пару разоў, каб раскуруць лепш, і ўсталяе папяросу падлетку ў зубы. Той як пацягне, — вочы зробіцца шклянныя, твар ззеленее і — брык на зямлю. З паўгадзіны ляжыць, пакуль

ачухаецца.

Вось гэта тытунь быў! Можна, ад яго ў дзядзькі Антоса недалягала ў вусе.

Аднойчы, зноў жалячыся на памяць, Канстанцін Міхайлавіч успамінуў пра Купалу. — Сымона Баранавых ведаў? — нібыта без сувязі з размовай, пытаецца ён і напамінае: — Таленавіты празаік быў. Моцна Янку слугаваў. Да Янкі душою прыкіпеў. У вас не гаварылі так?

Колас на хвіліну змаўкае. Яшчэ не ўсё, відаць, успамінулася пра перажытае разам з сябрам. Нават у лазню Паплаўскага насупраць купалаўскага дома разам хадзілі. Гэта прыкмеціла вострае вока Крапівы. Колас успамінае тыя радкі і ўздыхае:

— Няма, няма ўжо абодвух.

Кажу, што добра помню Сымона, чалавек вельмі шчырае душы. Не было, мусіць, нікога з нашага асяроддзя, каму б ён не дапамог, нават мы з жонкаю праз яго купілі пакойчык у цэнтры, на Ленінскай...

— Потым, — перапыняе Канстанцін Міхайлавіч, — падзьмула на яго ветрам Купалавай душы. Прыкіпеў да яе. Хлопцы падсмейваліся, што Сымон для Янкі на ўсё гатоў, а калі таму нічога не трэба, сядзіць і глядзіць, ці не вылецьці слоўка якое. Вось і заспявалася песня "Як на свет радзіўся Янка". Удалая песня, жыве да гэтага часу.

— Помніш, як ты дапамагаў мне і Янку нажы выбіраць? Мы тады ў Маскве каля Нова-Дзявочага манастыра спыняліся. Дык калі ты пайшоў, Янка кажа: "А мы з табой нават чаркай не падмацавалі хлопца". І раніцай тое самае ад яго чуў. Купала яшчэ некалькі дзён заставаўся ў Маскве і меўся цябе адшукаць.

Я кажу, што мы бачыліся з ім, я быў у гасцінцы і праводзіў Купалу на вакзал.

— Потым ён дужа самалётны ўпадабаў, — перапыняе Канстанцін Міхайлавіч, — я гэтай прыхільнасці, праўду кажучы, не падзяляю. А вось маладзец, — ад свайго намеру не адступаўся. І заўсёды рабіў так. Я ўжо казаў табе пра гэта.

— Помню, дзядзька Якуб...

— Ну вось, толькі тады гаворачы, я, мусіць, перабраў крыху. Наконт прыналежнасці да партыі. Ты ўяўляеш сабе Пушкіна ў партыі? — Колас пасміхаецца.

— А чаму вы згадалі пра Пушкіна і партыю?

— Пушкін казаў цару, што каб быў у Пецярбурзе, выйшаў бы разам з дзекабрыстамі... Але гэта іншы выпадак. Камуністы не бываюць аднолькавыя. Вось да мяне нядаўна два цэзкі заходзілі. Нечага хочучь, а не гавораць. Мусіць, баяліся, што ты насупраць імі жаданага будзеш. Дык пачалі вярзці, быццам ты мне слугуеш, як некалі Сымон Баранавыч Янку, а спадзішка маёй рукой водзіш. А я сказаў: "Мае рукі слабуюць, няхай водзіць". Паглядзіш, яны будуць цябе на свой бок перахіляць, каб слова ў іх карысць закінуць. Раскажаш потым, угадаў я ці не.

— Было ўжо такое, дзядзька Якуб, угадалі.

— А чаму ж ты маўчаў? Я ўзяў ды закінуў слова за іх, а лепш было б устрымацца. Ну, няхай. У мяне розныя перасцярогі наконт цябе былі: "Ці на вас не патыхае з Лужаніна нацыянальная настальгія?" Гэтак сам Зімянін казаў. Відаць, думаў, што ты ў нечым быў замешаны. Ды я пасмяяўся і кажу: "Лужанін большы католік, чым папа рымскі". Тады і ён засмяяўся.

Колас зноў памаўчаў.

— Каб да такой гаворкі больш не вяртацца, скажу: быў раз на цябе ў крыўдзе.

"І нічым не паказаў!" — мільгае збянтэжана думка. І ўголас:

— А можа, і цяпер што вядзецца, дзядзька Якуб?

— Гэта самы пачатак нашага знаёмства. Прыехаў я тады з Масквы, мы там крыху пазнаёмліліся, помніш, падвяхоркавалі разам. Глянуў на сваю бязладную гаспадарку, пачаткі вершаў, раскіданыя паперы і сумна стала: як бы гэта да ладу давесці. І ўспомніў цябе. Гэты — паможа. Папытаў у Данілы, той таксама быў, на маю думку, добра адгукнуўся. Запраглі "кадэціка", укінулі ў кошык таго-сяго, як і належыць, едучы ў "сваты". А ты, быццам натурліва маладая, амаль з парога, не паспелі і па чарцы лыкнуць, і абвяхчаеш: "Не магу, маўляў, шапоўня, адрозна адказаць. Падумаю крыху". Тут у мяне ў грудзях засмылае: я ж цябе не гной вазіць запрашаю... І так гаркавата было да твайго званка са згоды. Праўда, я яшчэ ў людзей пятаўся, і блалога не пачуў...

— І ж тое самае рабіў, раіўся, ісці да вас ці не. Не кожны раіў.

— Слугаваннем палохалі і сам таго баўся? — Канстанцін Міхайлавіч глядзіць проста ў вочы.

— І таго, і таго было, — даводзіцца прызнавацца.

— Ну, давай дамовімся — калі здарыцца што якое, дык казаць адзін аднаму ў вочы.

— Талент, — разважае Канстанцін Міхайлавіч, — калі ён толькі закладзены ў чалавека, можа выяўляцца з нечаканага боку, (Заканчэнне на стар. 14 — 15)

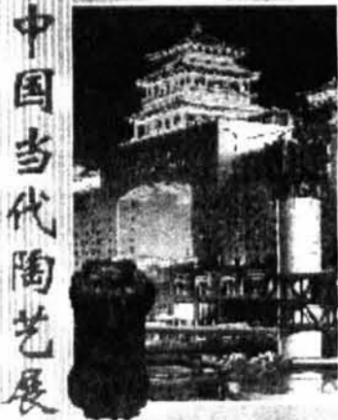

Гліна, вада, агонь і рукі майстра

АДГАЛОСКИ

Ці варта звяртацца да гісторыі?

КАМЕНТАРЫІ ДА ПАЖАДАННЯЎ СЯМЁНУ БУКЧЫНУ

СОВРЕМЕННАЯ КИТАЙСКАЯ КЕРАМИКА

У Нацыянальным мастацкім музеі працуе выстава, прымеркаваная да чарговай гадавіны абвешчання Кітайскай Народнай Рэспублікі.

Арганізатар выставы — Амбуланда КНР у Беларусі, змест — сучасная кітайская кераміка. На землях сучаснага Кітая кераміка вядомая з часоў неаліту.

Самі кітайцы сцвярджаюць, што іхняя кераміка мае самыя славы радывод у свеце. Так яно ці не, але традыцыі дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва гэтай краіны бліспрэчна сцягаюць у глыбіні дапісьменнай гісторыі. І менавіта дэкаратыўна-ўжыткавае мастацтва ў значнай ступені стварае стэрэатыпы вобраз Кітая ў вачах далёкіх і блізкіх суседзяў.

Ад такой выставы чакаеш экзотыкі, і нечакана сустракаеш з... поставаггардам. Ёсць у экспазіцыі творы, якія лёгка ўспрымаюцца ў кантэксце традыцыі, але дамінаюць іншыя — у якіх мастакі імкнуцца спалучыць з нацыянальнай традыцыяй эстэтычны досвед апошніх дзесяцігоддзяў XX стагоддзя, перакінуўшы мост у новы век. Але калі назіраеш за гледачамі на выставе, здаецца, што больш спыняюцца ля твораў, дзе ўплыву "сучаснасці" адчуваецца найменш. Не ведаю, як у Іспаніі, Даніі, Нарвегіі, Італіі, Грэцыі, Аўстрыі і Балгарыі, дзе гэтая выстава ўжо экспанавалася, але мінскі глядач хоча пабачыць Кітай аўтэнтычным ці хоць бы стылізаваным пад "сапраўдны". Прытым, што цікава адзначыць, пошукі новых выразных сродкаў што ў Барысаве, што ў Цзінджэне ідуць недзе ў адным напрамку.

Прынамсі, беларускія і кітайскія мастакі-керамісты зразумелі б адзін аднаго без перакладчыка.

Бо маюць у век глабалізацыі ці не аднолькавыя праблемы: як ад прагрэсу не адстаць і пры гэтым уласную душу не згубіць.

Каля шасцідзесяці твораў экспазіцыі даюць неаблагод ўяўленне аб дыяпазоне творчых пошукаў сучасных кітайскіх мастакоў, але адназначных адказаў на складаныя культуралагічныя пытанні тут няма. Ды мастакі і арганізатары выставы і не ставілі перад сабою такой мэты. Па ўсім свеце кераміка мае ў аснове чатыры чынікі — гліну, агонь, ваду і рукі ганчара.

Калі да гэтага далучыцца натхненне — дык у канчатковым выніку адчуваецца прысутнасць Бога. Што ў Кітаі, што ў Беларусі...

Аспрэчваць Вас, Сямён Уладзіміравіч, я не збіраюся. Але ўдакладніць нешта ўсё ж такі трэба. Вы маглі абвешчаць аднесціся да інфармацыі пра Бурга толькі таму, што не ведаеце пра яго бандыцкія здзяйсненні ў пасляваенны перыяд каля Гайнаўкі (на моме мясцовага насельніцтва яна называецца не Гайнука, як пішаце Вы, а Гайнаўка). Але спачатку дазволі адно лірычнае адступленне і раскажу пра падзею, больш блізкую да нас у часе.

Летам 1990 г. у гэтай самай Гайнаўцы я сядзеў каля аўтобуснай станцыі і чакаў аўтобуса ў сваю родную вёску Бандары. Гэта нейкіх 27 кіламетраў на поўнач, на беразе нядаўна створанага вадасховішча на рацэ Нараў. Тут да мяне падсеў немолоды мужчына і запытаўся па-польску: "Вы паляк ці беларус?" Я ў сваю чаргу запытаўся па-польску: "Чаму вы пытаецеся? Што вам трэба?" І пачуў у адказ нешта такое, што мяне проста — такі аглушыла: "Калі вы беларус, то я магу вас забіць і не буду адказваць". Я тут жа падняўся і адышоўся ад яго. Доўга я не мог зразумець, як такое можна было пачуць на спрадвечна беларускай этнаграфічнай тэрыторыі. Гусе стала ясна, калі мне ў рукі трапілі некаторыя публікацыі польскага перыядычнага друку апошніх гадоў, у прыватнасці, артыкулы "Агнём і мячом" (на польскай мове) у часопісе "Над Бугам і Нарваю", 1997, №2/30 і "Пані ваявода і трыццаць падводчыкаў" (таксама на польскай мове) у польскамоўным часопісе "Праваслаўны агляд", 1999, №2. Адуль я даведаўся, што пад канец студзеня 1946 г. Буры са сваім атрадам Арміі Краёвай перабраўся з павета Высокае Мазавецкае ў ваколіцы Гайнаўкі (адлегласць каля ста кіламетраў). Па дарозе наткнуўся на савецкіх салдат і схваўся ад іх у пушчы Белавежскай. І вось што пра далейшыя падзеі паведамляецца ў артыкуле "Агнём і мячом": "У пушчы Бураму пашанцавала, бо непадалёк ад вёскі Лозіцы наткнуўся на групу некалькіх дзсяткаў чалавек (40 - 50 людзей) з падводамі, якіх паслалі мясцовыя (гмінныя) ўлады па дрывы для атаплення (28.1.1946). Атрад падзяліўся, а галоўная яго частка, забіраючы найбольш падвод, накіравалася ў Заляшаны. Падводчыкі, да якіх далучылі яшчэ 14 мужчын з падводамі, жыхароў

Краснага Сяла, давезлі атрад да вёскі Старыя Пухалы каля Бранска, дзе 31 студзеня 1946 г. па загадзе Бурга іх расстралілі (падводчыкаў-палякаў выпусцілі) і тайна пахавалі — пра месца забойства і пахавання семі дзедаліся толькі пару гадоў назад. (...) 29 студзеня раніцаю Буры са сваім атрадам дабраўся да Заляшан, дзе затрымаўся на адпачынак. Пасля абеду жыхароў вёскі сагналі ў хату Дзмітрыя Сахарчука, якую замкнулі і падпалілі. Падпалілі таксама цэлую вёску. У польмі і адкуль загінула тады 14 жыхароў вёскі Заляшаны, у тым ліку і малыя дзеці. (...) Пакінуўшы падпаленую вёску, Буры са сваім атрадам накіраваўся ў суседнюю Вольку Выганоўскую. Застрэлілі двух яе жыхароў — Сцяпана Бабулевіча і Яна Зянкевіча. (У артыкуле называюцца дзесяці прозвішчы забітых жыхароў розных вёсак. — У.К.). Цэлы забітых укінулі ў будынак, які падпалілі. Была таксама спалена частка вёскі. Па некалькі дамоў спалілі ў іншых вёсках па шляху пераходу — у Саках, Сухаволі, Мэску.

Праз некалькі дзён, 2 лютага, падраздзяленні Бурга напалі на вёскі Шпакі і Зані на поўнач ад Бранска. У Шпаках забілі 11 чалавек (тут пералічаны іх прозвішчы. — У.К.), у Занях — 21 чалавека. У сувязі з тым, што ў абедзвюх вёсках жылі і палякі, палілі толькі хаты праваслаўных, адносна якіх рабілася кароткае "судовае разбірацельства", якое зводзілася да пытання: католік ці беларус? Калі беларус, то ў пясок... 5 лютага 1946 г. падраздзяленне ў колькасці каля 30 чалавек напала на Пухалы — было забіта 6 жыхароў гэтай наднарвянскай вёскі".

Каб лепш зразумець увесь трагізм той сітуацыі, трэба было б прачытаць абадва артыкулы.

Сённяшнія ўлады Рэчыспалітай не дазваляюць ушанаваць памяць ахвяр тых злачынстваў і на іх магілах уставаць такія, як трэба, помнікі. Бо то было б знявагай для Арміі Краёвай. Шмат разоў пра гэта пісала беластоцкая "Ніва". І атрымліваецца нешта парадаксальнае і незразумелае. Палякі дамагліся законнага права на ушанаванне памяці ахвяр злачынстваў у Катыві, Медным, Харкаве.

Пад уздзеяннем міжнароднай грамадскай заагарылі адкрыта пра ўдзел палякаў у расправе над жўрэямі ў Ядвабным на Беластоцчыне ў ліпені 1941 года. У час ушанавання памяці ахвяр пагрому прэзідэнт Аляксандр Кваснеўскі нават напрасіў прабачэння за ўдзел палякаў у тых злачынствах. Наогул і ў іншых мясцовасцях забівалі тады жўрэяў. Тое ж самае адбылося летам 1941 года і ў Нараўцы, за нейкіх 15 кіламетраў на поўнач ад Гайнаўкі. Кожны ў наваколлі ведаў, што забівалі жўрэяў (там на вёсках іх называюць жўдамі, не прыдаючы гэтаму слову ніякага зняважлівага значэння) немцы. Забівалі яны і беларусаў, але ўжо выбарачна. Дык ці можна абвешчаць адносіцца да такіх паведамленняў? А можа, няма чаго ўшаноўваць памяць нявінна пабітых беларусаў, бо гэта ўсё ж такі не палякі і не жўрэі? Рускія далі рады сказаць праўду пра падзеі ў Катыві. А тыя, што так клапатліва аберагаюць памяць не ахвяр, а забойцаў той пары, пакуль што не дараслі да гэтага? Яны нават не падазраюць, які ўдар наносіць па прэстыжы ўсёй Арміі Краёвай, калі так дбайна лічаць дзейнасць Бурга і яго шэфка Лупашкі выяўленнем іх патрыятычнага абавязку.

Вы, Сямён Уладзіміравіч, спасылается на Дарыюша Фікуса і на газету "Рэчспалітая". Дык вось, у дадатку "Плюс-мінус" да гэтай газеты (8—9 студзеня 2000 г.) у артыкуле "Як умацоўвалася народная ўлада" ёсць, у прыватнасці, такая інфармацыя: "У Нараўцы, занятай салдатамі V Брыгады Віленскай Арміі Краёвай Грамадзянскай маёра "Лупашкі", расстралілі вайта гміны, сакратара гміны, настаўніка і лесніка". Прозвішча настаўніка тут не называецца, але гэта быў Валкавыцкі, пра забойства якога пісала вясной ці летам 1970 г. беластоцкая "Ніва". Інфармацыя тая мне запомнілася па той прычыне, што ў даваенны час я шмат разоў чуў пра Валкавыцкага. Да яго з павагай адносіліся людзі. Але што ж ты зробіш, калі ён быў беларусам? Што з ім павінны былі зрабіць такія патрыёты, як Буры (яго сапраўднае прозвішча і імя Рамульд Рэйс) або Лупашка (Зыгмунт Шэндзеляж)?

Старонкі ўспамінаў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

здавалася б, насуперак кірунку ягонаў дзейнасці. Вось Міхайла Грамыка...

Кажу, што вучыцца ў Белпедтэхнікуме, слухаў яго лекцыі па геалогіі.

— І я ж тады быў выкладчыкам. Дык ён мне свае вершы паказваў, нядрэнныя вершы былі... Вершаў Грамыкавых я не ведаў, а звярнулі на яго ўвагу пасля з'яўлення нечага зусім бясформеннага, хоць і названага назмай "Гвалт над формай", "Крылан". Канстанцін Міхайлавіч помніць гэтыя рэчы.

— Як гэта Цішка выдрукаваў такія выбрыкі? Ні ладу, ні складу. А Гартны, хоць трымаўся старых законаў, раптам даў у "Польмія". Потым пясочылі гэту рэч у друку.

Кажу, што я сябраваў з аўтарам фельетона пра Грамыку, Алёшам, — псеўданім Анатоля Вольнага. Прыпомніўся і канец гумарэскі, трохі здэклывы і зняважлівы:

"Левай, дзядзька Грамыка, Па тры грывні за радок".

А ў сярэдзіне фельетона прыводзіўся кавалак эпіграмы на графаманаў, якія лепяць слова да слова гвалтам:

"Нітка, пытка, маргарытка, Маргарытка, пытка, сон. Еду в поле, тры кабітка, Хата, вата, макарон."

Колас выслухаў:

— А як Грамыка адказаў яму? Таксама ёмка ляснуў. І ёмка назваў свой адказ: "Трындай, трындай, балалайка, трындай трындайка мая". Няўпраўка ў маладнякоўцаў тады выйшла. Яны мяне за застарэласць формы клявалі, а тут самі сталі не вітаць, а ганьбіць, хоць якое, а наватарства.

Цяпер гэтае "наватарства" — не ў навіну. За душою — анічога, вась і цягне чалавек сябе за вушы, думае, што падымаецца над іншымі. Такое адчуванне ў мяне, калі заўважу высклікі паказаць сябе не падобным да ўсіх, а не чым адменным.

Прайшло некалькі дзён. Нейкія хуліганы зрабілі налет на Коласу сад, моцна грукалі ў дзверы. Для абароны каля ўваходнай брамкі паставілі міліцэйскі пост. Потым тагачасны міністр унутраных спраў прыставіў да Коласа двух ахоўнікаў, Колас называў кожнага з іх "анёл струж" на польскай манер.

Гэта вельмі прыгнятала Канстанціна

Міхайлавіча: ахоўнікі цягаліся ўслед, ездзілі за ім у Маскву і Кіеў. А больш сядзелі ўнізе ў сталовай і ад няма чаго рабіць чыталі.

Колас даволі доўга трымаў, потым вырашыў пазбавіцца. Пачаў пасылаць ахоўнікаў у магазін: "Табе, браце, нудна сядзець гэтак, збегай, прынясі чацвярцінку". І тыя, афіцэры, хадзілі. Неўзабаве варта была знята.

● Сустрэчы нашы і гаворкі працягваюцца.

— А ведаеш, — сустрэў мяне Канстанцін Міхайлавіч з парога, — колькі ў старыя часы каштавала пляшка гарэлкі? Не? Дык слухай: роўна дзясцятка калеек. Столькі і больш назірвалі жабракі каля царквы ці касцёла. 1/14 калеек з кожнай прададзенай бутэльні ішло прэміяльных вытворцам спірту і гандлярам. Вось якія рэчы. Гэта я ў адным з календароў "Нашай Нівы" вычытаў. Першую савецкую гарэлку назвалі "Рыкаўка". У гонар Рыкава, старшыніё Савета Міністраў быў і так сябе ўвеклавецчы. Колькі каштавала? Няўжо не помніш? Рубель пляшка. За зддзены пасудак не помню колькі плацілі, але калі здаваўся і корак, дык за яго прыплачвалі калеечку. Лічылі грошы: корак з імпартнай драўніны, дарагі. Мы цяпер цану паднялі, а смак — не...

Кажу, што некалі ў часы нэпа каштаваў каньяк дарэвалюцыйнага выпуску вядомай кампаніі Шустава. Той быў смачны.

— Ну, цяпер нашы хлопцы не вельмі перабіраюць. Кажуць, К. моцна п'е. Дзе ён працуе зараз?

Я назваў адну з рэдакцый. Канстанцін Міхайлавіч нахмурыў бровы.

— Я яго за адзін выпадак знелюбіў. Помніш нашу жэкаду ў Маскве? Дык па ягонаў камандзе фатаграфаваліся пісьменнікі, удзельнікі дэкады.

Я ўспомніў. Сапраўды, К. практычна кіраваў літаратурнай часткай дэкады, прызначаў выступленні, складаў спісы. У складзеным ім спісе дастойных фатаграфавання асоб мяне не было. У нумары Канстанціна Міхайлавіча сабраліся, паселі, а мяне фатаграф прымусіў трымаць лямпу, свяціць. І ні адна душа з прысутных не абавалася, не паклікала сесці поруч. Змоўчаў і мой заўсёды абаронца Канстанцін Міхайлавіч. Калі ўсе разышліся, ён рыгнуў зубамі:

— Даруй, Максіме! Я — стары, змарыўся, цяпер толькі дайшло, як брыдка з табою абышліся. Ведаю, чыя гэта работа.

Успамінуўшы зараз гэты выпадак, Канстанцін Міхайлавіч як бы кажа: даруй і забудзь. А я і так даўным даўно ўсё забыў, апроча яго бацькоўскага клопату і дабраты. Не толькі пра сябе, а і пра ўсіх маладзёжышага веку, асабліва тых, што рабілі першыя крокі. Усе падараваныя Канстанціну Міхайлавічу кнігі абавязкова прачыталіся, і ён, трэба сказаць, беспамылкова вылучаў лепшае і таленавітае. Я выпадкова пакінуў у яго пакоі некалькі нумароў "Вожыка". Назаўтра бачу: "Вожык" перабраўся на рабочы стол, відаць, чытаўся.

— А гэта што за ён? — палец упіраецца ў прозвішча Макаёнка.

Адказваю, што ведаю.

— Хочаце, пазнаёмлю? Ён зараз у Каралішчавічах, адпачывае з жонкаю.

Калі мы звярнулі з шашы на лясную дарогу да дома адпачынку, як на тое, з лесу выходзіць маладая пара.

— Яны! — кажа Колас. І не памыляецца. Машына спыняецца, адбываецца знаёмства. Яны доўга сядзелі на лугавіны каля стала. Гаворка, відаць, была цікавая для абодвух бакоў, прысутнічаць мне не выпадала.

Вяртаючыся дамоў, Колас пасля працяглага роздуму, гаворыць:

— А з гэтага малайца можа чалавечына вышугаць. Такого заводу, што ўсёй краіне чутны.

СЯБРУЮЧЫ 3 МАКАЁНКАМ

Чалавека гэтага на нашай дачы любілі ўсе. Пачынаючы ад мае ўнучкі Наташы, якая сустракала з'яўленне Яго радасным воклічам "О, Акаёмацка прыйшоў!" І канчаючы прыбудным, па масці названым Чарнышом; сабака, пад'еўшы ў нас, клаўся ў брамцы на дзяжурства — адгаўкваў пару гадзін у падзяку за харчы, аднак Андрэя прапускаў без брэху, віляў хвастом.

Сапраўды, Андрэй, дзе ён ні з'яўляўся, прыносіў з сабою нейкае асаблівае паветра, — тое самае жыццё здавалася ў незнаёмым разрэзе, як бы ўбачанае новым вокам, падсенае на сіта народнай мудрасці і ўласнага вопыту. Відаць, гэта і складае арыгінальнасць, самабытнасць сапраўднага таленту.

Сяброўства нашае пачалося ў "Вожыку", мацвалася падчас сумеснага бытавання ў доме адпачынку "Каралішчавічы" і, асабліва, у Ждановічах, дзе мы былі суседзямі па дачы. А

Прадзіва памяці, або Мой пысініскі талісман

Што ж даць мяне Дарыюша Фікуса, галоўнага рэдактара газеты "Рэспубліка", аўтара кнігі пра Лупашку, то гэта вядомы журналіст. Ён і сапраўды ў 1989 г. выдаў у Парыжы кнігу "Псеўданім "Лупашка". Прыказанні магу нагадаць, што ў 1962—1982 гадах ён быў галоўным рэдактарам асабліва папулярнага тыднёвіка "Палітыка". Але пісаць ён мог толькі тое, што чуў ад людзей або знаходзіў у чужых успамінах. А я хачу спаслацца на публікацыю вядомага пісьменніка і гісторыка Паўла Ясеніцы (яго прозвішча Бейнар Леон Лех). Ён дастаткова добра ведаў Лупашку, у якога быў нейкі час ад'ютантам і затым намеснікам. Ён меў надзейную магчымасць карыстацца не чуткамі або падобранымі паводле нейкіх густаў інфармацыяй, а ўласнымі назіраннямі. Будучы чалавек сумленны, ён не хавае, не затойвае і такіх звестак пра свайго колішняга начальніка: "Вельмі няшчасны, а ў час гневу схільны да крайняй жорсткасці ("oklucienstwa"). Камандзір, бясспрэчна, здольны. (...) У больш позні перыяд — наколькі мне вядома — дзейнасць яго страціла пацудоўныя меры. (...) Пад канец свайго побыту ў лесе я выразаў адчуваць страту маральных тармазоў". Аўтар прыводзіць прыклад таго, што чалавек маглі разарваць коньмі, або паведамляе пра садзізм у адносінах да двух саветскіх салдат, называючы такія паводзіны сведчаннем дэгенерацыі ўдзельнікаў падполля. ("Абянанне Лупашкі", "Polityka", 1990, 2.VI, №22). Вядома, у артыкуле паведамляецца і пра тое, як падуладныя верылі свайму камандзіру і любілі яго. У час распраў над беларусамі Ясеніцы ўжо не было ў атрадзе.

Дык ёсць тут пра што разважаць ці не? Ці ёсць магчымасць прызнаваць праўду і гаварыць пра яе адкрыта? А яшчэ — ці было б жаданне? У Польшчы пішуць пра тую падзею, а мы тут не можам? Праўду як быццам усе любяць. Але як часта хаваюцца ад яе, кіруючыся самімі разнастайнымі меркаваннямі. І ці можна заступацца за беларусаў? За тых, пра якіх праўду напісалі толькі ў часы сённяшняй дэмакратычнай Польшчы?

Не магу абмінуць яшчэ адзін сказ з Вашага адказу, Сямён Уладзіміравіч. Вы пішаце: "Працягвае загідаць беларускай кафедрай у Варшаўскім універсітэце Аляксандр Барскі, пра дзейнасць якога на Беларусі добра ведаюць. Якая тут журналісцкая праблема?" А тое, што ён стаў ля вытокаў Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў (мажае прачытаць пра гэта ў маім "пажаданнях"), — не павінна цікавіць беларускага чытача? Тое, што ён, жывучы ў Варшаве, з'яўляўся адным з арганізатараў шырока маштабных юбілейных мерапрыемстваў, прысвечаных Янку Купалу і Якубу Коласу ў 1982 годзе, а таксама Францішку Скарыне ў 1990 годзе? А яшчэ ж магу нагадаць, што ён — не дзе-небудзь, а ў Варшаве — публікуе шматлікія працы, прысвечаныя гісторыі беларускай культуры і літаратуры, перакладае

творы беларускіх паэтаў на польскую мову і робіць іх даступнымі чытачам сваёй краіны. Інакш кажучы, актыўна садзейнічае беларуска-польскаму збліжэнню і ўзаемаразуменню ў галіне культуры. А ці такая справа не можа не цікавіць і журналіста і чытача? А яшчэ ж Аляксандр Баршчэўскі надзвычай актыўны арганізатар і непасрэдны ўдзельнік шматлікіх міжнародных навуковых канферэнцый, прысвечаных ўзаемаузвязям літаратуры і культур Польшчы, Беларусі, Расіі. Па звестках ад 15 красавіка 1993 года, ён выступаў з дакладамі на 38 міжнародных канферэнцыях. І пасля гэтага ён кожны год неаднаразова наведвае Беларусь у якасці ўдзельніка міжнародных навуковых канферэнцый і сімпозіумаў. Пра беларускую літаратуру і фальклор ён чытаў лекцыі ў Нью-Йорку, Лондане, а таксама ў беларускіх універсітэтах у Мінску, Гародні, Віцебску, Полацку, Гомелі. Да таго ж на працягу многіх гадоў чытае лекцыі пра беларускую літаратуру і фальклор у Люблінскім універсітэце. Ці выпадкова ён узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (здаецца, першы з замежных грамадзян), яму ж было прысвоена званне ганаровага доктара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. А яшчэ ж можна было б сказаць пра яго ўдзел у дзейнасці Беларускага грамадска-культурнага таварыства, Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, у Камітэце славян-назнаўства Польскай акадэміі навук і ў іншых грамадска-навуковых асацыяцыях, якія маюць самае непасрэднае дачыненне да беларускай культуры, літаратуры, фальклору.

А можа, і сапраўды ўсё тое, што робіцца для прапаганды беларускай культуры і літаратуры за рубяжом, не мае для нас ніякага значэння і нікога не можа цікавіць? Інакш кажучы, не ўяўляе ніякай "журналісцкай праблемы"?

Думаецца, што нашага чытача не маглі б не зацікавіць і надзвычай плённая дзейнасць прафесара ўніверсітэта ў Ольштыне Базыля Белаказова, нямалым асаблівым асаблівасцю славянскай літаратуры і культуры. Тым больш, што набліжаецца яго 70-гадовы юбілей. Не пакрыўлю душою, калі скажу, што вельмі цікава беларускаму чытачу было б прачытаць хоць бы пра "Навейшую гісторыю Беларусі" Яўгена Мірановіча (Беласток, 1999). А чаму б не згадаць яшчэ кнігу Міколы Гайдуга "Паратунак. Гістарычны эсэ", апублікаваную мінскім выдавецтвам "Юнацтва" ў 1993 годзе. Там ёсць такія звесткі па нашай гісторыі, якія беларускімі даследчыкамі, нават больш славутымі, старанна абмінаюцца.

Вы, Сямён Уладзіміравіч, у свой час з'яўляліся даследчыкам гісторыі беларускай літаратуры. У Вас сёння ў Варшаве ёсць унікальныя магчымасці знаёмства з тымі дакументамі і архіўнымі матэрыяламі, якія сталі недаступнымі нашым даследчыкам, нават найбольш зацікаўленым.

Уладзімір КАЗБЯРУК

дачу я набыў пры непасрэдным удзеле і заахвочванні Макаёнка: ён паказаў прыкрытыя лісткамі два баравічкі проста за агароджай свайго дома, а потым падшукаў і прадажны дом.

Кажу — сяброўства, не бяжучы вымавіць гэтакія слова: так яно і было. Чытаючы некаторых мемуарыстаў, можна падумаць, быццам нашы адносіны трымаліся на адной гульні ў карты. Так, гулялі, магчыма, шмат, але не цураліся такога праводжання часу і Крапіва, і Танк з Куляшовым, пазней далучыўся маладзельшы па ўзросце Макаёнак. Аднак прэфэрэнс для нас не быў марнаваннем часу або жаданнем пабольш выйграць, гэта быў своеасаблівы спорт, дзе па чарзе трое іграюць супраць аднаго, прыдумваюць хітрыя хадзі і камбінацыі. Праўда, кожнага "новенькага", што прасіўся ў нашу кампанію, Макаёнак напярэдзіла папарэджаваў: "Май на ўвазе, тут пакуль тысячу не прасадзіш, гуляць не навучыцца".

Усё гэта — дарэчы. Хочацца дадаць некалькі рысаў да яго знадворнага і духоўнага аблічча. Да Макаёнка гарнула ўсё: абазнанасць, што робіцца ў свеце, у краіне, асабліва ў тагдышняй сельскай гаспадарцы, дакладней, безгаспадарчасці. Імпанавала яго бескампраміснасць — кожнаму ў вочы гаварылася чыстая праўда, далёка не заўсёды прыемная, умельства бачыць смешнае або нявартае ў, здавалася б, спаважым і сур'ёзным. Таго самага, прыкладна, ён вымагаў ад людзей — заўсёды гаварыць адкрыта.

Аднойчы мы вярталіся з горада. Прыдначны лясак здаўся вельмі прытульным і так зазываў у свой халадох, што мы з Андрэем вырашылі не перапыняць пачатай дарогаю размовы, а працягваць яе тут, балазе прыпасы былі.

Думалі мы пра адно — шкоднасць і недапушчальнасць усялякіх культаў і працавалі: ён над п'есай (у далейшым "Пагарэльцы"), я пісаў пазму ("Як нарадзіўся новы свет"). Пры ўсёй неадлаважнасці жанраў асноўная задача супадала: сатырычная падача п'езных падзей, з'яў, асоб. Андрэй, як высветлялася, бачыў усю канструкцыю твора, цяпер шюу адбор: эпізод, няхай і смешны, напаяў на эпізод. І скарачаць шкада, і пакінуць нельга — замінае. П'еса пісалася кавалькамі: быў амаль гатоў пачатак, не халала некалькіх сцен у заканчэнні, ён ведаў, чаго не стае, аднак падганяў развіццё дзей ў сярэдзіне. Андрэй разгарнуў тады перада мною шырокае відвішча: мастакоўскае вока ўжо бачыла ўсё цэласным.

Маёю рэччу Макаёнак зацікавіўся даўно. Неяк на праходзі я ўспамінаю некалькі строк:

Прывычкі нашы, ах, прывычкі!

Вол прывыкае да язва,

А распрагучь, яму нявычйна,

Здаецца, выпраці дарма.

Андрэй папрасіў паўтарыць. А потым пайшоў да мяне дамоў, захацеў паслухаць усё напісанае. Заўваж, пасля чытання амаль не было,

заклучылі няпісаную дамову. Кожная новая паўстотня радкоў чытаецца першаму яму.

Калі на ўлонні прыроды я рабіў справаздачу, Макаёнак запрапанаваў:

— Давай навывперадкі!

Парагатаўшы, пагадзіліся, што прыслешваць пісанна не варта. Андрэй управіўся раней і, каб абмінуць усялякія рагаткі і затрыткі ў ніжэйшых інстанцыях, падаўся на самы "верх": папрасіў пачытаць п'есу П.М.Машэрава. Не помню, колькі дзён ці тыдняў прайшло, але аднаго разу надвечар з'явіўся на маёй сядзібе. Сеў, падняў рукі, каб ашчэпаць галаву, але стрымаўся:

— У цябе ёсць што?

— "Што" знайшлося, перакурьцішы, Макаёнак махнуў рукою:

— Быць... Усебакова падтрымка, разуменне.

Але...

Дзе быў, у каго, мне не трэба было тлумачыць. Падрабязнасцей гаворкі перадаваць не падручаюся, мінула блізка 30 гадоў. А цягнулася яна ў Машэрава некалькі гадзін, абодва бакі мелі свае думкі і доказы. Нарэшце, Машэраў падзякаваў за давер, маўляў, прышоў да яго першага, і дакончыў коратка: да размоў аб пастаноўцы вярнемся цераз пяць гадоў, зараз жа не варта, каб шмат вачэй чытала п'есу.

Пяць гадоў! Гэта было цюркае выпрабаванне для творчага чалавека. Але Андрэй разумее, што раіць і просіць чалавек лепш дасведчаны, які добра арыентаваўся ў курсе тагачаснай крамлёўскай палітыкі.

Гэта вестка аглушыла і мяне, не адразу зразумела, што змусіла Пятра Мірановіча назваць такі тэрмін. Макаёнак сумленна дачакаўся гэтага тэрміну, нешта перапісаў, нешта змяняў, словам, рэч многа страціў у глыбінні і вастрыні. Прыкладна тое ж адбылося і з маёй пазмай, спісаканая мноствам заўваг і купюр, яна пасля паправак і дапісак пабачыла свет раней за п'есу. Праўда, некаторыя раздзелы я мог апублікаваць аж у 90-х гадах.

Макаёнку заўсёды хацелася даламагчы мяне, прыцягнуць увагу іншых да мае работы. Помніцца, вяртаючыся з Масквы, здаецца пасля VI з'езда пісьменнікаў, я пачытаў яму ў купэ новы раздзел пазмы. Паслухаў:

— Трэба, каб гэта людзі чулі, — сказаў, выйшаў і вярнуўся з Васілём Быкавым:

— Давай сшытак!

Паўтарыць чытанне мне не дазволіў, чытаў Быкава сам. Той, вельмі стрыманы чалавек, выслушаў, паківаў галавою:

— Трэба адзначыць! — пайшоў і прынес з вагон-рэстарана пляшку віна.

...І аблічча і зараз у мяне перад вачыма: правільныя рысы твару, вялікае падбароддзе, высокае чало і чорным-чорная чупрына валасоў. Галоўнае ж, вочы: яны маглі радавацца і сердаваць, іскрыцца гневам і адарыць цеплынёю, а перш за ўсё, бачыць з першага позірку, што за чалавек трапіўся на дарозе.

Няўмольны кругабег часу кожнага з нас адносіць усё далей ад дзён маладосці, ад тадышніх знаёмстваў, сустрэч, спатканняў, уражанняў. Але ж здараецца нагода, і з далакаватай ужо і смуглой гадоў ахінутай пражытасці выхапіцца раптам той ці іншы выпадак, тое ці іншае здарэнне, і згадаецца ўсё зноў ярка і выпулка, хвалююча і непаўторна. А паслухлівая памяць з кудзелі даўніны выцягвае нітку ўспамінаў усё больш актыўна і ахвотна. Так і не заўважыш, як гэта прадзіва ўсё больш навіваецца, на віхлявае верацёно, каб таўсматым клубком застацца ў сённяшнім дні.

Прачытаў у першым вераснёўскім нумары "ЛіМа" нататку Віктара Арцём'ева "Абзелены і як след не ацэнены" пра Аляксея Пысіна, які 20 гадоў таму пайшоў ад нас у лепшы свет. І нібыта пацягнуў за нітку таго бухматага клубка.

З Аляксеем Васільевічам мы не былі блізка знаёмы, сустракаліся колькі разоў у Мінску падчас яго наездаў у сталіцу па пісьменніцкіх справах. Але нататка ў "ЛіМе" як бы дымком маршанскай махоркі ахінула, выхапіла з памяці адзін даўні, яшчэ школьны эпізод.

1965 год. Я вучыўся тады ў 10 класе Сноўскай адзінаццацігодкі, што на Нясвіжчыне. А ў той школе быў выдатны, проста таленавіты настаўнік беларускай літаратуры і апантаны краязнаўца Іван Іосіфавіч Калоша, хай пухам будзе яму сходжаная пешкі і з'езджаная на веласіпеды беларуская зямля. Гэта ён шмат каго, у тым ліку і мяне, далучыў да краязнаўства, улюбіў у наш беларускі край і ў нашу малую радзіму. Гэта Іван Іосіфавіч захапіў нас простым і несмяротным беларускім словам. Ён часта запрашаў у вясковую школу знаных літаратараў з Мінска. Помніцца, аднойчы ён і мяне зрабіў крытыкам, прапанаваўшы выступіць на агульнашкольнай сустрэчы з Іванам Новікавым і героямі ягонай кнігі "Дарогі скрывавалясы ў Мінску". Не забываюцца і дагэтуль колькі маіх бяссонных начэй, аддадзеных напісанню крытычнага "трактата", і тое ўхвальна-падбадзёрваючае слова Івана Рыгоравіча, якое ён прамовіў у адказ на мой выступ.

Заахвоціў Іван Іосіфавіч Калоша і да напісання гісторыі роднай Нясвіжчыны. Шмат публікацыі зрабіў у тады і пазней (ды і дагэтуль не адмовіўся ад падобнай дзейнасці) у раённым "Чырвоным сцягу", у рэспубліканскім друку. А вынікам нашых калектывных напрацовак у гэтым напрамку і шматлікіх паходаў сталася запачатаванне школьнага краязнаўчага музея, якім пасля доўга і вынікова апекаваўся наш, мой Настаўнік. Музей і дагэтуль існуе ў Сноўскай, ужо новай школе.

Было і яшчэ адно, святое, да чаго схіліў многіх з нас, вучню-шасцідзсятнікаў, Іван Іосіфавіч. Ён далучыў нас да кнігі. Да мастацкай кнігі. Да беларускай кнігі. Я тады стаў адным з пастаянных наведнікаў нашай Сноўскай кнігарні, прадаўчыца якой ці не спецыяльна для нас, выхаванцаў Калошы, рэгулярна здабывала недзе і прывозіла ў вёску самыя апошнія кніжныя навінкі.

З тае пары і дагэтуль у маёй бацькоўскай хаце ў Баярах захоўваецца ладная яшчэ бібліятэчка тадышніх набыткаў, прыдбаных у Снове і ў знакамітым "Кніжным свеце" Макаравых, сямейства апантаных кніжнікаў-прадаўцоў з Нясвіжа.

Развіў Іван Іосіфавіч Калоша і маю даўнавата асвоеную на той час звычку пісаць у газету, найперш раённую, рэцэнзіі, водгукі на кніжныя навінкі.

Менавіта з гэтымі дзвюма апошнімі акалічнасцямі і звязана мая згадка пра Аляксея Пысіна.

Акурат тады набыў я ў сноўскай кнігарні пазтычную кнігу Аляксея Васільевіча "Мае мерыдыяны". І зноў некалькі бяссонных начэй было аддадзена на яе чытанне-перачытанне. Здаралася, тое чытанне прыхваткамі доўжылася і на ўроках матэматыкі, фізікі, сваім захваленнем пысініскім словам падзяліўся з сябрамі. А пасля Іван Іосіфавіч прапанаваў выказаць свае ўражанні на ўроку літаратуры. Гэта падахвоціла даслаць водгук на кнігу ў рэдакцыю раённай газеты. Надрукавалі.

А далей ужо была мая самадзейнасць. А мо і жаданне фарсанаць трохі перад сябрамі. Адным словам, выразаў я тую публікацыю з раёнкі, уклаў у канверт разам з кніжачкай "Мае мерыдыяны" свой ліст і накіраваў у Магілёў. А паколькі адраса не ведаў, то напісаў проста: Магілёў, Аляксею Пысіну.

Пасля доўга перажываў, ці дойдзе гэткае маё пасланне, а калі дойдзе, то ці захоча знаны пазт, заняты да таго ж руплівай журналісцкай працай у абласной газеце, ліставацца з нейкім невядомым вясковым школьнікам.

І якое ж было маё здзіўленне і невымоўная радасць, калі не менш здзіўленая паштарка прынесла ў мае Баяры важкі канверт з Магілёва і папрасіла распісацца, бо пісьмо было заказное. А на адыход цікаўна папыталася:

— А хто гэта — Аляксею Пысін? Мо родзіч твой?

Давялося скарыстаць усе свае дасведчаны і расказаць пра Пысіна тое, што я ведаў.

Калі паштарка задаволеная, здаецца, з таго, што я знаюся з такімі людзьмі, пайшла, я хуценька, але акуратна разрэзаў канверт. Там ляжаў ліст Аляксея Васільевіча і... дзве кніжачкі "Мае мерыдыяны". Адна была з надпісам пазта: "Анатолі Бутэвіч, з пажаданнем вялікай дарогі ў жыццё. А.Пысін. 5.VI.1965 г. Магілёў".

Другая кніжка была чыстая. Я зразумеў, што Аляксею Васільевіч вярнуў і мой экзэмпляр. Мо каб я перадаў каму іншаму, што я ахвотна зрабіў.

У сваім лісце А.Пысін пісаў сваім выразным почырк:

"Дзень добры, Анатолі!"

Сёння вярнуўся з камандзіроўкі. Мяне чакала тваё пісьмо. Відаць, адказваю табе з нейкім спазненнем.

Дзякую за добрыя словы аб маёй кніжцы. Добра, што ў вашым сельскім магазіне прадаюць пазтычныя зборнікі: гэта не ўсюды робіцца. Ваш загадчык магазіна заслугоўвае пахвалы.

Які ў мяне кніжкі? "Наш дзень", "Сіні ранак", "Сонечная паводка", "Мае мерыдыяны", а таксама кніжкі для дзяцей "Матылёчкі-матылі" і "Вясёлка над плесам" выдадзены ў Мінску выдавецтвам "Беларусь". Дзве кніжкі вершаў у перакладзе на рускую мову "Эхо" і "Мільён адресов" выйшлі ў маскоўскім выдавецтве "Советский писатель".

Я вельмі рад, што ў нас расце моладзь, якая не цураецца роднага матчынага слова, шануе і паважае яго. Хіба наша мова горш іншых? Ніколькі. Творчасць Купалы і Коласа, Кузьмы Чорнага і Янкі Брыля, Аркадзя Куляшова і Сцяпана Гаўрусёва — сведчанне гэтаму. А аповесці Васіля Быкава?

Жадаю табе, Анатолі, усяго найлепшага.

5.VI.1965 г" А.Пысін.

Вось такі ліст. Так няшмат і так даўно напісана, а як усё адно сёння. Тыя ж праблемы засталіся і з распаўсюджваннем беларускіх кніг, і з беларускай мовай.

Але тады я быў проста шчаслівы. Ад усведамлення паяднасці нашай вёскі, нашай сельскай школы з вялікім светам літаратуры, ад такога шчодрага і шчырага ўчынку Аляксея Васільевіча. Неўзабаве пра ліст ведала ці не ўся школа. Яго прачыталі і патрымалі ў руках разам з надпісанай пазтам кнігай многія. Парадаваўся за маю смеласць і Іван Іосіфавіч Калоша, настаўнік маёй беларускасці і маёй дагэтульшняй захопленасці краязнаўствам і гісторыяй. А мо ў тым настаўніцкім спрыянні і тым першым ліставанні з сапраўдным пазтам схавана запачатаванне маёй далучанасці да літаратуры, маёго сённяшняга ўваходжання ў беларускі Саюз пісьменнікаў?

Дзякуй, Аляксею Васільевіч, за Вашу зычлівасць, за Вашу ўвагу і павагу да сваіх чытачоў. Ці не з гэткай зацікаўленасці пачынаецца ў кожнага і няспынна бруіцца струмок адчування і ўсведамлення сваёй нацыянальнай адметнасці. Каб не перасох ён, гэты струмок, не пераставайце, калегі, дарыць радасць сваім чытачам, не абдзяляйце іх ні сваімі кнігамі, ні сустрэчамі, ні ліставаннем.

Анатолі БУТЭВІЧ

Свіслацкая біяграфія аўтара "Петербургских трущоб"

Усевалад Крastoўскі — рускі паэт і празаік XIX стагоддзя — вядомы і сёння. Пра многае гаворыць хоць бы той факт, што яго сацыяльна-авантурны раман "Петербургские трущобы" перавыдадзены "Художественной литературой" у 1990 годзе тыражом у 300 тысяч. Вядомы і тэлесерыял па рамане "Петербургские тайны".

Нарадзіўся Усевалад Уладзіміравіч у вёсцы Малая Беразняка Тарашчанскага павета Кіеўскай губерні — 10(22) сакавіка 1839 года. Бацька — уланскі афіцэр.

У 1850—1857 гадах — вучань 1-й Пецябургскай гімназіі. У 1857 годзе паступіў на юрыдычны факультэт Пецябургскага ўніверсітэта, адкуль звольнены "па хваробе" (з 2-га курса). Актыўна займаецца літаратурнай працай. Раман "Петербургские трущобы" друкуецца ў славуцы "Отечественных записках" у 1864—1867 гадах.

У 1867 годзе Крastoўскі, вядомы па тым часе пісьменнік, паступае юнкерам у Ямбургскі ўланскі полк. Біяграфы літаратара сцвярджаюць, што малады чалавек зрабіў гэта пад уплывам сямейных традыцый — уланами былі бацька і дзед Усевалада. Ёсць і іншае меркаванне (і, між іншым, іншая дата): "У чэрвені 1868 паступіў унтэр-афіцэрам у 19-ы ўланскі Ямбургскі полк, раскватараваны ў Гродне. Разнапланавыя сведчанні мемуарыстаў не дазваляюць дакладна вызначыць рашаючы матывы гэтага ўчынку, які выклікаў іранічную рэакцыю... Відавочна, сышліся некалькі прычын: матэрыяльная незабеспечанасць, сямейныя праблемы, якія прывялі далей (у 1876) да скандальнага разрыву шлюбу, разрыў з "левым" друкам,

цэнзарскія складанасці, недавер новых аднадумцаў".

Як бы тое і было, рускі пісьменнік прыязджае ў Беларусь. Вайсковая служба Крastoўскага на Гародзеншчыне — пра гэта ў кнізе "Нарысы кавалерыйскага жыцця". Першае кніжнае выданне — Санкт-Пецярбург, 1892 (дагэтуль асобныя нарысы друкаваліся ў самых розных часопісах).

Адкрывае "Нарысы..." наступная публікацыя: "Ад штаба да зімовых кватэр". Ужо адразу чытач прывязваецца да пэўных геаграфічных адрасоў. Галоўны герой (відавочна, сам аўтар) збіраецца са сваім эскадронам перабрацца на зімовую кватэру. Прыходзіць афіцэр да яўрэя, каб замовіць падводу для перавозкі рэчаў. Цытую кавалачак з нарыса на мове арыгінала: "...если спрашивают пару, то, стало быть, только и нужна пара, а не тройка.

— Ну-ну, як пара, то хай пара!.. Можно й пару! Зачём ниет?.. А докуда васше благородю ехать будете?

— В Свислочь.

— До Сшвислочь?.. до стаями Сшвислочь!.. А зачём так далеко? зачём до Сшвислочь?

— Затем, что там эскадрон стоять будет.

— Сшквдрон?.. Вуляньски сшквдрон?

— Ну, конечно, уланский.

— А!.. гхэта довольна гхарасшыо! Там есть мадам Янкелёва, сшвой ляфка держит з рижской вина и з увешеким припасом, ей будзиць гхаросший гхандаль... Но толку звините ви гаворитю, сшто сшквдрон исцо не сштаиць, а толки будзиць сштаяць?

— Да, будет.

— Ну, як исцо толки будзиць, то лепш бэриць кони до Сшкидел, бо щ

Сшкидел вже стаиць.

— Куда ж, любязный друг, в Скидель?! Скидель вонгде, а Свислочь зва куда! Са всем в другую сторону!

— Зжвините, але жж и на Сшкидел то з жа вулян сштаяць, и тозже цалы сшквдрон.

— Да, только там четвертый, а наш — первый..."

У.Крastoўскі заўсёды быў уважлівы да лексічных асаблівасцей той альбо іншай сацыяльнай групы. І ў "Нарысах..." — лексіка яўрэйскага насельніцтва Гародзеншчыны. Падрабязна апісваючы адносінны салдат, афіцэраў з яўрэйскім насельніцтвам, пісьменнік, здаецца, не парушае агульнаначалавечы такт. У адрозненне, напрыклад, ад іншых сваіх твораў. Нават сумна вядомы Каткоў у свой час спыніў на эпізодзе пагрому публікацыю рамана "Цемра егіпецкая" ў часопісе "Русский вестник". Прычына: Крastoўскі апраўдваў пагром як абставіны міжнацыянальнага жыцця на заходніх ускраінах Расіі.

З цікавасцю ўспрымаюцца многія старонкі "Нарысаў...", якія можна лічыць сапраўды сацыяльна-этнаграфічнай публіцыстыкай. І не толькі яўрэі, але і беларусы — героі кнігі. Эскадрон праязджае праз вядому Індуру. Спыняюцца ўланы ў адной з вёсак. Бедная абяздоленая хата. Хворая маладая маці. Хворая дзіця, якога б малаком напаіць, а каровы няма. Словам, горкае жыццё.

Асобны нарыс — "Базарны дзень у Свіслачы". Чытаецца з велізарным захапленнем. Вельмі падрабязна апісваецца гешэфт яўрэя з мужыком на прадмет продажу-куплі збожжа. Механізм усё той жа, што і з гандлем на сучасных камароўках. Яўрэі ўсяляк імкнуліся не дапусціць мужыка да

базара, стараліся оптам скупіць авёс, іншае збожжа. Каб пасля і тым жа ўланам перапрадаць, ужо з барышом.

А чаго толькі няма на свіслацкім базары! У.Крastoўскі распавядае і пра местачковы касцёл, пра тое, як ладзіцца ў ім служба. Аналізуе і пэўныя сацыяльныя з'явы. У прыватнасці, п'янства. Нагадвае пры гэтым і лічбы, выкарыстоўваючы дадзеныя са статыстычнага апісання Гродзенскай губерні. У 1817 годзе на 655 ярмарачных і гандлёвых месцах адной толькі Гродзенскай губерні было 14000 шыноў і корчмаў, якія ўтрымлівалі выключна яўрэі. І гэта ў рэгіёне, дзе толькі 6000 паселішчаў — мястэчак, вёсак, сядзіб, фальваркаў і г.д.!

Быццам сам ходзіў па свіслацкім базары. Сустрэкаешся з дзяўчатамі ля лаўкі, адкуль выглядае розных колераў тканіна, лашчаць вока прыгожыя хусткі. Старэйшыя жанчыны выглядаюць на разасланай саломе гліняныя збаны, гаршкі, місы паліваныя і простыя. Выбіраюць драўляныя кадушкі, бочачкі. Хлопцы стоіліся каля яўрэя, які прадае новенькія чарнюткія чобаты. "Разные свислочкие "обывацельки" и шляхтянки, — піша літаратар, — хлопотливо шыгают по базару и прицениваются к всевозможным хозяйственным продуктам, смакуя опытным языком коровье масло и мед. Стрелки-полесовщики с неизменными барсучими... через плечо, в ременных поясах, унизированных оловянными и медными солдатскими пуговицами. Бродят по площади и продают убитую серну или пару зайцев — трофеи собственной охоты. Сельские старосты, сотские, воло-

стые старшины, одетые попривляднее и почище остальной серой публики, без всякой цели фланируют тут же с кнутиками и дубинками в руках, которые являются у них как бы обычным атрибутом власти предержажей. Эти "сельские власти" держат себя очень солидно, степенно, с чувством сознания собственного достоинства и отнюдь никого не награждают, подобно паничам, ударами своих "кийков" и кнутиков".

Ульянаўскі фальварак, Гродзенская пушча, зноў Скідзель — пра гэтыя нашы мясціны ў "Нарысах кавалерыйскага жыцця". Колькі ж гадоў аддаў Крastoўскі Гродзеншчыне, Беларусі?.. Вядома, што ў 1873 годзе ён выпусціў "Гісторыю 14-га ўланскага Ямбургскага палка" (Санкт-Пецярбург). За гэта ў 1874 годзе літаратар быў пераведзены ў гвардыю. Значыць, цалкам верагодна, што Усевалад Уладзіміравіч жыў у Беларусі пяць альбо нават шэсць гадоў. У 1877—78 гадах Крastoўскі — на руска-турэцкай вайне. Памёр пісьменнік у студзені 1895 года, калі з'яўляўся рэдактарам урадавага выдання "Варшавский дневник".

Беларуская, польская тэма — і ў іншых творах Крastoўскага. У прыватнасці, у раманах "Крывавы пуф", "Панургавы статак". Пісьменнік сабраў у гэтых рэчах і сялянскія, і студэнцкія хваляванні, і польскае паўстанне, і многія іншыя падзеі. Канечне ж, літаратурная, грамадская пазіцыя аўтара — пазіцыя русіфікатара заходніх ускраін імперыі. І усё ж творы У.Крastoўскага — таксама крыніца памяці Гародзеншчыны, Свіслацкага краю, у прыватнасці.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Павел САКОВІЧ

Маўклівае разнамоўе

Ты маўчыш... Я не ў сілах
Перарваць гэту моўкнасць.
Ты маўчыш аб расстанні,
Я маўчу аб сустрэчы

Леанід ПРАНЧАК

Калісь з ім'ятам маладым
Спрачаўся з любай я ў размовах.
Цяпер, як рыбы, мы маўчым,
Ды зноў, аднак, на розных мовах.

Барыс БЕЛЯЖЭНКА

Афарызмы

Сад вялікі, ды садоўнік не вырас.
Мой дождж, ды на чужую капусту.
Вір не стогне, калі чалавек тоне.
Мядзведзь і ў клетцы — не дзед у камізэльцы.
Снягір не яблык, а саду краса.
Дзіравая коўдра — бяссонная ноч.
Певень спявае, а тхор слухае.
Паляцеў бы жораў, ды студня не пускае.
Не вёска шуміць, а вяскоўцы.
На адрыве — рай, а на пярыве — пекла.
Эпоха бяздарных небяспечная.
Маўчыць, як чалавек, а гаворыць, як цяцярук.
Вачыма ману не адвядзеш.
Хоць і мыш, а крылатая.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЁЎ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ПЛЬ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫЯ:

220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461

намеснікі галоўнага рэдактара — 284-8525, 284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7985

літаратурнага жыцця — 284-8462

крытыкі і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-7985

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно — 284-8153

выяўленчага мастацтва — 284-8462

фотакарэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2556

Нумар падпісаны ў друку

11.10.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 5963

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр
ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМа"

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу
(для тых, хто мае мінскую прапіску):

— кафедра тэорыі музыкі

выкладчык — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваюць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

У ДOME літаратара

18 кастрычніка, 6-ка СБП, 15.00 — вечарына да 65-годдзя Аляксандра Станюты

23 кастрычніка, 6-ка СБП, 15.00 — вечарына да 55-годдзя Ганада Чарказяна

25 кастрычніка, Вялікая зала, 18.00 — вечарына да 65-годдзя Генадзя Бураўкіна

25 кастрычніка — пасяджэнне секцыі драматургіі

29 кастрычніка — пасяджэнне ваенна-шэфскай камісіі

14 кастрычніка аматараў беларускай песні запрашае

на вечарыну музычны гурт "Каўчэг".

Вечарына будзе праходзіць ва ўтульным памяшканні царквы "Дабравесце" (вул. Чайкоўскага, 37, праезд трал. 2, 18, 29, 61 да прыпынку "Чайкоўскага"). Пачатак у 15.00 Уваход вольны.

1 лістапада ў ДК БелОГ (Уральская, 3) адбудзецца прэзентацыя альбома
легенды беларускай бардаўскай песні Сержука Сокалава-Воюша
"Нефармальны Беларус".

Пачатак у 19.00. Кошт квітка ад 1000 да 3000.

5 лістапада ў ДК МТЗ (ст. метро "Трактарны завод") адбудзецца сольны
акустычны канцэрт калектыва каманды "NRM".

Пачатак у 19.00. Кошт квітка ад 3000 да 10000. Набыўшы квіток за 10000 — у падарунак атрымаеце майку з сімвалай "NRM".

Сувязь з арганізатарамі:

8-0296-490888

2118585 (аб. БМА)